

Curiosament, durant el debat parlamentari tractat de comerç amb França, un ministerial havia esbossat, com si fos una predicció, quina seria la situació futura dels interessos industrials catalans respecte els partits dinàstics. Joaquín López Puigcerver, liberal fusionista i membre de la comissió parlamentària, rebut el conservador Romero Robledo —que havia assegurat que els catalans ja no podrien militar en el PLF per haver fet el tractat de comerç amb França— assegurant que tampoc no podrien militar en el conservador, per haver intentat fer un tractat amb Gran Bretanya: *si los catalanes no podrían ser fusionistas porque los fusionistas han hecho un tratado con Francia, yo le digo a S.S. que los catalanes tampoco podrían ser conservadores, porque los conservadores han querido celebrar un tratado con Inglaterra dando rebajas en todo el arancel a cambio sólo de rebajas para los vinos*²⁵⁶.

Les crítiques adreçades des de les corporacions al Govern conservador pel que es considera greu inconseqüència amb els principis defensats a l'oposició, agafa tons extremadament durs. A l'exposició que el FPE adreça a les Corts per oposar-se al *modus vivendi*, per exemple, aquesta corporació s'entreté a rebatre l'acord comercial amb cites textuais extretes d'intervencions dels conservadors als anys anteriors, entre les que podem destacar una cita de Cánovas al seu tan aplaudit discurs de l'AM: *no es la competencia estímulo que avive el propio valor, sino segura ruina cuando se establece entre naciones, como entre individuos, grandemente desiguales en fuerzas materiales y aún en las morales e intelectuales*²⁵⁷.

Però on trobem una explicació més detallada de tot el procés de desencís experimentat per les corporacions per la conducta dels conservadors, és en la memòria anyal que la Junta Directiva del FPE adreça a la Junta General de socis de l'entitat. En ella s'al·ludeix primer al pas, que es considera funest, de la ILD pel poder: *Acababa de ocurrir a la sazón un cambio profundo en la organización política del país; el partido izquierdista cuyo paso brevísimo por el poder, se había señalado con huellas indelebles de imprevisión y de imprudencia a causa de las tendencias económicas radicales y disolventes que manifestó, legaba a la nueva situación que le sucedía la funesta herencia del tratado de Comercio con Inglaterra (...)*²⁵⁸. En aquest context, es produí el canvi de govern, amb l'entrada dels conservadors: (...) *la entrada en el poder del partido conservador que, aparte de las opiniones políticas siempre respetables, era acogido en aquellas circunstancias por la mayoría de los productores como una esperanza de salvación, y como un término natural de las angustias e inquietudes que sufrían los industriales justísimamente alarmados ante las tendencias librecambistas del Gabinete anterior. Les corporacions esperaven d'aquest Govern una actitud que solucionés els problemes creats pel seu predecessor: (...) no cabía humanamente esperar ni presuponer otra cosa, a [l] ver en las alturas del Gobierno al único partido español que se ha declarado en estos últimos tiempos explícita y terminantemente proteccionista, sino que sería una sólida y eficaz garantía para la amenazada producción española y que serviría de dique y de barrera para contener y encauzar la desbordada corriente destructora que inundaba la Nación y devoraba la riqueza. De fet, es creia que no sols aturaria el tractat de comerç amb Gran Bretanya, sinó que es procediria a altres reformes aranzelàries: como es la que recobre España inmediatamente su libertad arancelaria y quede en términos de poder reformar sus*

256. DSC, legislatura de 1881-82, 22-4-1882, núm. 110, p.2998.

257. FPE: *Exposición-Memoria ...*, 1885, p.7.

258. *Fomento de la Producción Española*, núm. 5 (de 1885), 15-2-1885, "Memoria presentada por la Junta directiva del Fomento de la Producción Española a la aprobación de la Junta General ordinaria reunida el día 22 de Febrero de 1885", p.72. Les cites següents corresponen a la mateixa memòria, planes següents.

aranceles en sentido proteccionista. No obstant aquestes previsions, aviat vingué el desencís: *Defraudáronse sin embargo muy pronto semejantes ilusiones*. Es fa una crítica extrema al Govern conservador:

La conducta del Gabinete actual en las circunstancias que han precedido, acompañado y sucedido a las negociaciones sostenidas con el gobierno de la Gran Bretaña para concertar un *modus vivendi* provisional preliminar de un arreglo subsidiario y de un tratado definitivo entre las dos Altas Partes contratantes, no tiene precedente en los fastos de la historia contemporánea, ni justificativo de ningún género, ni puede censurarse lo bastante más que diciendo que no hay términos hábiles dentro de las conveniencias sociales para expresar la profundísima e inextinguible indignación que ha producido entre todos los hombres honrados.

La inconsecuencia patente de los hombres que hoy nos gobiernan, su apostasía declarada, su deslealtad manifiesta, son circunstancias tales, que no hallan, que no merecen excusa, ni disculpa, ni atenuación jamás. El tratado de comercio con Inglaterra es peor, mil veces peor, que el tratado de comercio con Francia y que todos los tratados de comercio juntos. Ninguna reforma económica en nuestros tiempos, ni la misma reforma arancelaria de 1869 tan funesta para el país puede traer tan gravísimas consecuencias como el proyecto de ley presentado en las Cámaras últimamente pidiendo autorización para que además de concertar un *modus vivendi* con Inglaterra que está calcado sobre el de 1º de Diciembre de 1883, se faculte al Gobierno para ajustar un tratado definitivo sobre bases inciertas, sobre estipulaciones indeterminadas, sin límites y desconocidas.

El Govern conservador de 1884-85 tanca una alternança en el poder de totes les opcions dinàstiques. Després del *modus vivendi*, però, aquest sistema de partits perd els darrers vestigis de credibilitat als ulls dels homes de les corporacions. El següent Govern que es forma, és l'anomenat *gobierno largo* de Sagasta (1885-1890), creat després de la mort d'Alfons XII i que afronta els primers anys de la Regència, del que ja no s'espera cap altra cosa que la continuació de la línia encetada el 1881. La incorporació de bona part de la ILD al PL, transporta Segismundo Moret —un dels polítics considerats com a més perillosos per les corporacions pel seu lliurecanvisme militant— precisament a la cartera d'Estat, que era l'encarregada de les negociacions dels acords comercials. Des d'aquest lloc, Moret signarà un tractat de comerç definitiu amb Gran Bretanya, el 1886. Llegim al *Centro Industrial de Cataluña*:

Se ha formado un Ministerio, que perdonándonosos la frase, es todo tipo madrileño puro, excesivamente centralizador, con compromisos extranjeristas, sumamente perjudiciales al porvenir del trabajo transformativo, y con pocas garantías de moralidad administrativa. Regiones importantes que forman parte de la nacionalidad española, que la honran por su actividad y por las aptitudes de sus naturales, que representan grandes y respetables intereses morales y materiales, están sin representación en el primer Gobierno del nuevo reinado para que puedan defender lo que intente vulnerarse. Pero, en cambio, el *Cobden-Club* de Londres, los intereses del comercio y de la industria de la Gran Bretaña tienen el más entusiasta de sus adictos, y francamente, la designación del Sr. Moret para el departamento de Estado que es el que ha de negociar tratados comerciales que pueden ser fatales para las industrias manufactureras y los oficios de transformación, es un azote dado a las mejillas del honrado trabajo, y en particular a la región catalana²⁵⁹.

3.3.2.3. Concepció corporativa de la política.

El progressiu desencís envers els partits dinàstics experimentat des del món de les corporacions industrials catalanes, té com a un dels seus efectes la progressiva aparició de concepcions corporatives de la política, en les que s'insisteix en la no representativitat dels partits i dels polítics professionals dels interessos del país productor i en la necessitat de superar aquest sistema per un altre, basat en una representació a partir de l'associacionisme econòmic, que sigui la veritable expressió d'aquells interessos²⁶⁰.

---

259. *Centro Industrial de Cataluña*, núm. 23 (de 1885), article de Josep Roca i Galés "Peligros futuros", p.507.

260. Sobre el corporativisme decimonònic, veure GINER; PÉREZ YRUELA: "Sobre el origen ...", p.23 i seg. Sobre l'aparició de concepcions corporatives de la política entre les corporacions econòmiques catalanes, veure BENGOCHEA ECHAONDO, Soledad: "Restauració i actituds organitzatives i corporativistes de la patronal catalana", 1992, p.255-256; BENGOCHEA,

Es considera que el sistema polític vigent, amb tots els seus vicis (caciquisme, corrupció, empleomania, cunerisme, falsejament del sufragi ...) no sols no serveix per fomentar els interessos dels diversos sectors productius, sinó que constitueix un fre al seu ple desenvolupament. Es veu amb malifiança la figura del parlamentari professional, en considerar que la seva actuació al Congrés o al Senat es limita a obeir les consignes dels caps polítics als que deu l'escó, deixant de banda els interessos dels seus teòrics representats, els electors del districte per on ha obtingut l'acta de parlamentari. Igual visió hi ha dels dirigents dels grans partits dinàstics (amb l'excepció dels conservadors entre abril de 1882 i febrer de 1885: però després el desencís encara serà més fort), en considerar que prenen decisions vitals per als interessos del país productor sense que aquest estigui degudament representat o, fins i tot, ignorant la realitat fabril o, pitjor encara, influenciats per les tesis lliurecanvistes i per les pressions de les ambaixades estrangeres²⁶¹.

Davant d'això, apareix reiteradament en el discurs de les corporacions industrials la idea que les classes productores han de prescindir, en la tramitació dels seus interessos, de qualsevol preferència política i centrar els seus esforços en la recerca d'una representació veritable d'aquests interessos, que en el cas de la representació a Corts, es concretaria en el rebuig sistemàtic del cunerisme, la recerca de candidats *del país* i l'exigència a aquests d'un compromís proteccionista i d'independència d'actuació envers les directrius dels partits.

El rebuig del cunerisme apareix amb força en el discurs de les corporacions. Segons la seva idea de representació d'interessos, el *cunero* (personatge forani, *encasellat* per imposició del ministre de la Governació), no sols desconeix completament quines són les necessitats i les demandes d'un districte, sinó que s'hi mostrarà hostil a la menor indicació dels seus caps polítics. Per a les corporacions, el cunerisme seria una de les més evidents mostres de la no representativitat del sistema polític vigent. Contra els candidats *cuneros*, doncs, s'hi oposa la figura del candidat *del país*, preferentment del propi districte i amb interessos econòmics en ell, i conegut directament pels electors, que podrien així exercir millor el seu control sobre la seva actuació. La següent condició del candidat *del país*, és la de ser decididament proteccionista i capaç de mantenir amb fermesa els seus criteris a les Corts, amb independència d'actuació, resistint els embats de la política ministerial.

Les anteriors idees van apareixent reiteradament en el discurs generat des de les corporacions. Així, per exemple, davant de les eleccions de 1881, alguns directius del FPE publiquen una circular electoral a les planes de la revista de l'entitat, en la que demanen obertament el rebuig dels candidats *cuneros* i el suport a candidats *del país*, decididament proteccionistes:

Para merecer la elección el candidato ha de ser decididamente proteccionista; debiendo los electores dar preferencia a los que hayan dado pruebas de serlo y de saber sacrificar cuando conviene sus afecciones personales o de partido en aras de la idea económica.

Al cosmopolitismo del libre-cambio hay que oponer el patriotismo de la protección, y como no es posible el amor a la patria en quien no lo sienta por la región que le vio nacer o en donde radiquen sus afecciones o intereses, conveniente será, particularmente en los momentos difíciles que estamos atravesando, rechazar las candidaturas de hombres desconocidos y desconocedores del distrito por donde se presentan, y cuyas necesidades ignoran, oponiéndoles personas conocidas y apreciadas que por su amor al distrito ofrezcan

Soledad: *Organització patronal i conflictivitat social a Catalunya*, 1994, p.284; BENGOCHEA, Soledad; BRAVO, Montserrat: "Auge asociativo y pensamiento corporativo entre la burguesía catalana de la Restauración", s/n, p.6 i seg.

261. Sobre la malifiança envers els polítics professionals, veure CAÑELLAS; TORAN: "La representación ...", 1991, p.98; GONZÁLEZ PORTILLA, Manuel: "Industrialización y política en la Restauración: la formación de una nueva élite política", 1994, p.115; RIQUER: "Les burguesies ...", 1994, p.55.

segura garantía para el fomento de los intereses del mismo, en armonía con el progreso general de la nación²⁶².

En un article de la mateixa publicació titulat “El período electoral desde el punto de vista del país productor y contribuyente”, s’insisteix en els mateixos conceptes, demanant, a més, prescindir dels partits polítics a l’hora d’emetre el vot:

Obsérvelo fríamente el país que produce y paga. En vísperas de ir a las urnas, no hay aspirante que no se proclame amigo y entusiasta defensor de los intereses positivos del contribuyentes, (agricultor, industrial o comerciante) porque sabe que este es el camino para atraer simpatías y asegurar votos. Pero ¡ay! ¡cuán pronto, apenas recibida la investidura en virtud de un acta más o menos limpia, el mismo *sujeto* que aparentaba ser generoso padre del pueblo, dispuesto a sacrificarlo todo en aras del bien público, olvida todo cuanto ofreció y subordina el criterio propio a que le obligan moralmente sus compromisos, a la disciplina, a la consigna o a la pasión irreconciliable del partido político de quien espera fama, ascensos, lauros o posición!

(...) Prescinda [el país productor y contribuyente] en absoluto de los partidos políticos, y allí donde vea la candidatura de un hombre digno, independiente y proteccionista, pero proteccionista *de la víspera*, apóyelo con toda resolución, sin escatimar al efecto ningún medio honroso de influencia.

¡Guerra declarada a los *cuneros*, a los advenedizos, a los perturbadores de distritos, sin garantías, sin arraigo, sin afecciones en el país!²⁶³.

I a la manifestació proteccionista del FPE, Eduard Vidal Valenciano (havia estat directiu de l’associació; fa la intervenció en català, essent traduïda en publicar-se com a fullet) remarca la necessitat d’independència d’actuació dels representants del país: *Para evitarlo [la imposició de tractats de comerç], lo primero que debemos procurar [es], que nuestros representantes en las cámaras sean independientes, y decididos protectores; que no teman perder las simpatías o el favor de este o aquel jefe de partido, por alto y valioso que sea; que al tratarse las vitales cuestiones económicas, dejen oír su voz en defensa de nuestros intereses, que son y serán siempre los intereses de la patria*²⁶⁴.

Notem que en totes aquestes formulacions s’admet encara, com un mal inevitable, que els candidats *del país* han d’obtenir la seva acta de parlamentari formant part, ni que sigui nominalment, de les candidatures dels grans partits dinàstics que tenen possibilitats de formar govern. No obstant, al costat d’aquesta visió, es va consolidant una altra que proposa donar un pas més enllà i cercar alguna mena de plataforma política alternativa als partits dinàstics. Enfront del model liberal de partits, es proposa un tipus de representació corporativa de les classes productores. Així, per exemple, l’*Eco de la Producción* fa seu un article del *Diario de Villanueva y Geltrú* en el que, a més dels conceptes vistos fins aquí, es proposa la creació de juntes proteccionistes provincials, que nomenarien candidats propis a les eleccions:

El período electoral se acerca; hagamos abstracción completa de la política; no nos ofusquen pequeñas diferencias, no nos dejemos imponer por ninguna clase de influencia, y sea la Junta proteccionista de cada provincia la que proponga los candidatos para diputados a Cortes y senadores respectivos, sin excluir a ningún partido político la representación que deba tener; pero que como condiciones precisas e indispensables deban reunir las de ser hijos de la respectiva provincia y decididos proteccionistas, para que todos ellos sigan la noble senda emprendida por nuestro inolvidable amigo y estimado compatriota D. Víctor Balaguer²⁶⁵.

---

262. *Fomento de la Producción Española*, núm. 266, 13-8-1881, article “Circular electoral”, p.491.

263. *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 457, 5-4-1879, article d’I. M. de F. “El período electoral desde el punto de vista del país productor y contribuyente”, p.208-209.

264. FPE: *Gran manifestación ...*, intervenció al Teatre del Buen Retiro, p.125.

265. *El Eco de la Producción*, núm. 27, 1-5-1881, p.267; article del *Diario de Villanueva y Geltrú* “¿A dónde se nos quiere llevar? ¿Qué debemos hacer?”

Per la seva banda, el *Centro Industrial de Cataluña*, en un article titulat “¿Qué es política?”, proposa la superació dels partits existents i la creació d'un *Partit Nacional*, que doni prioritat als interessos del treball nacional:

Nuestra bandera del *Partido Nacional* no tiene propósitos egoístas ni reaccionarios. Quiere ante todo respetar todos los adelantos del siglo, que son la gloria de nuestra generación. Empero, antepone los intereses del trabajo nacional en todas sus múltiples manifestaciones a los intereses de grupo o pandilla, a las personalidades y santonismos, a un poco más o menos de libertad, ilusoria cuando no le acompaña el progreso del trabajo, y real cuando éste se desarrolla aunque en apariencia sea menor, o ésta o aquella forma de gobierno, o ésta o aquella personalidad respetable, y lo que pretende que exista en las esferas gubernamentales es moralidad, justicia y legalidad suma en todos los actos, y en los gobernados y en el país un respeto profundo al principio de autoridad y a las leyes que nos rigen²⁶⁶.

Però, sense dubte, la formulació corporativa més acusada la trobem en el treball de Pere Estasén *Regionalismo económico* (1887), escrit una mica després del període aquí analitzat, en el que podem llegir:

No es verdad que la única manera de gobernar sea por medio de los partidos (...). No encuentro bien que las disposiciones que emanen de los poderes sean reflejo de las necesidades de los partidos, que no deben representar, que no representan fuerzas sociales; nada de esto, las leyes deben responder a las necesidades de los pueblos y en las Cortes sólo deben figurar brazos, estamentos, clases, corporaciones, gremios, representación de las fuerzas vivas del país y no partidos. Entonces, cuando las leyes respondan a la necesidad nacional, es cuando se hace verdadera política, esto es, política nacional, política positiva, no política de partido, de bandería o de grupo²⁶⁷.

3.3.2.4. Cap a un associacionisme de grup de pressió.

Paral·lelament a l'aparició d'aspectes vistos fins aquí, com la malfiança envers els polítics professionals o la no representativitat del sistema polític dels interessos del país productor, es va consolidant una altra qüestió, com és la convicció de l'esterilitat de les demandes de les classes productores a uns governs que no mostren cap predisposició a admetre-les, acompanyada d'un clar desencís per la inutilitat dels esforços emprats en campanyes de tan escàs èxit. Així, podem llegir al *Fomento de la Producción Nacional*, en el context de la crisi de 1878: *hemos llegado a un firmísimo convencimiento respecto a la inutilidad del empleo de ciertos métodos ordinarios para el logro del patriótico objeto que acá nos proponemos todos, para hacer que en las alturas donde se decide de los destinos de España pese la opinión de Cataluña lo que realmente pesa y ha de pesar*²⁶⁸. La mateixa idea trobem en el full volant elaborat per l'IFTN davant del protocol d'acord comercial amb Gran Bretanya, signat pel Govern de la ILD el 1883: [El IFTN] *no ha de malgastar sus fuerzas en súplicas y ruegos, cuya esterilidad ha demostrado una dolorosa experiencia*²⁶⁹. Per la seva banda, l'ANCB valora així els escassos resultats de la conclusió de la informació naviliera, el 1884: *este desengaño no es ya una sorpresa para nosotros: la lucha constante contra esas tendencias exageradas, contra el exclusivismo de escuela, es, por decirlo así, el resumen de la modesta historia de nuestra Asociación*²⁷⁰.

266. *Centro Industrial de Cataluña*, núm. 28 (de 1881), 15-9-1881, article “¿Qué es política?”, p.466.

267. ESTASÉN, Pedro: *Regionalismo económico. Discurso acerca de los fines del Fomento de la Riqueza de Cataluña por su presidente D. ...*, 1887, p.23-24 de la primera versió en castellà.

268. *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 408, 27-4-1878, article de “F.” “La crisis catalana y la reunión del “Instituto Industrial””, p.255.

269. INSTITUTO DE FOMENTO DEL TRABAJO NACIONAL: *El ... a las autoridades y al país*, 18 de Diciembre de 1883 (full volant). Veure també *El Eco de la Producción*, núm. 79, 24-12-1883, p.530-535; IFTN: *El ... al país*, 17 de Mayo de 1886 (full volant).

270. *Revista de la Asociación de Navieros y Consignatarios de Barcelona*, núm. de març de 1884, article “Soluciones a la información naviera”, p.52.

La constatació de la reiterada negativa dels successius governs a atendre les seves demandes, fa aparèixer entre les corporacions industrials la sensació que els mètodes utilitzats per traslladar al poder aquestes demandes han estat poc enèrgics i que cal donar un pas més, cercant un associacionisme de grup de pressió, que no menystingui cap dels recursos al seu abast per fer sentir la seva veu en tot moment i obtenir del poder una receptibilitat més gran a les seves pretensions.

Així, per exemple, el *Centro Industrial de Cataluña* es lamenta de la timidesa amb què s'ha estat formulant les demandes: *Basta ya de respetos infundados; basta ya de temores pueriles; basta ya de tanta modestia que llega a ser criminal por lo que perjudica a los intereses morales y materiales del país; impongámonos todos los que del trabajo vivimos; demos el grito de atrás la especulación y la inmoralidad a tanto politicastro como nos regalan las nulidades*²⁷¹. I més endavant, rebutja el pretext que utilitzen els governs per signar els acords comercials apel·lant a *los altísimos intereses del Estado*, que estan ocults per al ciutadà i que justifiquen qualsevol acció, tot considerant que els tals interessos es redueixen a *la sola satisfacción de complacer a una cancillería extranjera*²⁷².

On apareixen més clarament aquests temes, és en una reunió d'industrials, feta el 1878 als locals de l'IIC i ressenyada al *Fomento de la Producción Nacional*, en la que la majoria dels assistents es mostra partidària d'utilitzar mètodes extraordinaris; Pujol Fernández, president del FPN, proposa i s'accepta: *acudir a la acción propia de las fuerzas vivas del país para buscar los medios de que se nos oiga y atienda*²⁷³. La revista, per la seva banda, demana com a conclusió d'aquesta reunió un fort associacionisme de les classes productores i una acció enèrgica com a grup de pressió:

Ahora hace falta que no sólo no se diseminen las fuerzas, sino que todas las que son afines y solidarias se mancomunen en un haz robusto e inquebrantable, por medio de una íntima unión y de una organización acertada; que haya desinterés y abnegación por parte de todos, ya que en obsequio de todos ha de trabajarse; que se olviden ante el peligro común pasados y enojosos disentimientos, ya que los intereses aislados y egoístas nada han de poder conseguir.

Es menester que una poderosa representación del país productor lleve el eco de sus quejas a todos los ámbitos de España, y diga elocuentemente a la nación, al Gobierno y al Rey cuan hondamente sufrimos y cuan inútilmente nos sacrificamos, merced a la funesta preocupación y al inexplicable recelo con que se nos mira y escucha.

3.4. Les corporacions econòmiques catalanes com a grups de pressió.

3.4.1. De grups d'interès a grups de pressió.

Si a les planes precedents vèiem el món de les corporacions econòmiques catalanes en tant que grups d'interès representatius de sectors econòmics diversos, a les següents les veurem en tant que grups de pressió, és a dir, en tant que demandants al Govern de mesures concretes de política econòmica, mobilitzant, a tal efecte, tota la seva capacitat organitzativa i d'actuació²⁷⁴. Cal dir que aquesta actuació com a grups de pressió no s'improvisa, sinó que és el resultat de dècades de procés associatiu. Igualment, des del punt de vista del rerefons ideològic de les corporacions, hi ha —com acabem de veure— una

271. *Centro Industrial de Cataluña*, núm. 28 (de 1881), 15-9-1881, article "¿Qué es política?", p.467.

272. *Centro Industrial de Cataluña*, núm. 3 (de 1884), article "El "Centro Industrial de Cataluña" y dos telegramas", p.42.

273. *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 408, 27-4-1878, article de "F." "La crisis catalana y la reunión del "Instituto Industrial"", p.257. La cita següent correspon a les planes 257-258.

274. Per a l'actuació dels grups de pressió, especialment en el terreny de la política aranzelària, veure FRAILE BALBÍN, Pedro: *Industrialización y grupos de presión. La economía política de la protección en España 1900-1950*, 1991; per a un estat de la qüestió (1994) sobre aquest tema, veure SOLÀ, Àngels: "Poder político y grupos de presión", 1994.

evolució que empeny en aquesta direcció. Com assenyala Borja de Riquer, però, és en aquests anys que conflueixen diversos aspectes que contribueixen a incrementar el moviment associatiu d'aquests sectors econòmics:

Durant la dècada dels vuitanta i el començament dels noranta aparegueren una sèrie de factors que reforçaren la necessitat d'un associacionisme empresarial que actués en defensa dels interessos dels grups econòmics davant el govern i el parlament. L'abast de la crisi econòmica, la disparitat de criteris sobre la política comercial, els projectes de reforma de la fiscalitat, l'emergència de la conflictivitat i de les reivindicacions obreres i els debats sobre la necessitat d'una legislació social foren, sens dubte, uns estímuls per al reagrupament associatiu burgès²⁷⁵.

Aquesta actuació com a grups de pressió, es podria agrupar en quatre grans blocs de treball: activitats organitzatives, recurs a les forces vives, activitat envers Madrid i disseny d'una estratègia parlamentària, que veurem en aquest ordre (constituïnt el darrer un apartat independent). En destaquen les grans corporacions industrials barcelonines, però l'associacionisme d'altres sectors presenta força similituds.

Una primera característica d'aquesta actuació com a grups de pressió, seria l'alt nivell d'eficàcia assolida, especialment si se la compara amb la resta de l'associacionisme espanyol d'interessos econòmics. Eficàcia que no vol dir necessàriament èxit de les demandes, però que en facilita el camí. Hi ha nombrosos testimonis de l'època que es fan ressò d'aquesta eficàcia organitzativa. Així, per exemple, en el transcurs de la informació especial aranzelària sobre la marina mercant, Moret constata com la gran majoria de respostes escrites procedeixen de Catalunya: *En esa información escrita que yo he recorrido página por página, argumento tras argumento, hay 40 contestaciones que llenan más de 448 páginas, hay 350 páginas ocupadas por las respuestas de los industriales de Barcelona*²⁷⁶. I Ruíz de Velasco, des de les planes d'*El Eco de las Aduanas*, se sorprèn de la velocitat amb què les corporacions industrials de Barcelona reben les notícies sobre el debat parlamentari sobre el tractat de comerç amb França de 1882 i reaccionen, tenint en compte els medis tècnics de l'època; en al·lusió a les felicitacions enviades a diversos oradors conservadors per les seves declaracions proteccionistes, afirma: *Tan pronto, y muchas veces cuando era imposible que en Barcelona conocieran los discursos de los catequizados para defender los privilegios y la granjería del proteccionismo, ya funcionaba el telégrafo felicitándolos y dándoles la bienvenida. ¡Admirable es la organización y los fuertes elementos con que cuentan los proteccionistas barceloneses*²⁷⁷! I, per la seva banda, Gabriel Rodríguez ens ofereix una visió de conjunt de la múltiple activitat desplegada per les corporacions catalanes amb motiu del tractat de comerç amb França:

Veo, señores, a los intereses del privilegio y del monopolio unidos y activos contra el tratado de comercio y de la base 5ª de la ley arancelaria; oigo el vocerío, la gritería intemperante con que se combaten esas reformas desde algún punto de España; siento la presión que se está ejerciendo en los órganos directores del gobierno y de la vida del comercio y de la industria del país; veo a esos intereses pesando por medio de esas comisiones, que inundan las antecámaras y los despachos de los ministros y los salones de conferencias de los Cuerpos Colegisladores²⁷⁸.

275. RIQUER: "Les burgesies ...", p.48.

276. COMISIÓN ESPECIAL ARANCELARIA: *Información...*; Tomo 1: "Derecho diferencial de bandera", 1880, intervenció de Segismundo Moret de 3-5-1880, p.690.

277. *El Eco de las Aduanas* (Madrid), núm. 590, 28-5-1882, onzena part de la sèrie d'articles de Bonifacio Ruíz de Velasco "Los tratados de comercio y la reforma arancelaria", p.270.

278. CUMM: *Conferencias ... desde 13-11-1880 a 7-12-1880*, conferència de Gabriel Rodríguez del 8-4-1882, titulada "El tratado de comercio con Francia", p.322-323.

3.4.2. Activitats organitzatives.

3.4.2.1. Desplegament organitzatiu.

De cara a les grans campanyes de *defensa del treball nacional*, les corporacions, a més de tots els seus nombrosos recursos de pressió (que anirem veient a les planes següents), practiquen un desplegament organitzatiu a diversos nivells: les assemblees generals de sector, les subscripcions de fons extraordinaris i les comissions de treball.

Les assemblees generals de sector, estaven previstes a la majoria d'estatuts de les corporacions, en forma de Junta General ordinària d'associats a principis de cada any. A més d'aquestes, però, hi ha en algunes ocasions el recurs a convocatòries extraordinàries, encaminades a involucrar el màxim nombre possible de persones en una campanya concreta i, al mateix temps, a assolir un ampli consens entre els associats de cara a aprovar actuacions que se surten del funcionament ordinari de les corporacions. Aquestes assemblees agafen de vegades la forma de Junta General extraordinària de socis, però també poden ser reunions de les juntes Directiva i Consultiva plegades, ampliades amb l'assistència d'altres persones, o bé reunions sectorials més o menys obertes.

Entre les primeres, trobem la que realitza l'ANCB el novembre de 1884, per tractar diversos afers relatius al moll de Barcelona²⁷⁹, o la de l'IFTN de desembre de 1883, davant del protocol d'acord comercial amb Gran Bretanya²⁸⁰. Entre les segones, podem esmentar una reunió extraordinària de les juntes Directiva i Consultiva de l'IFTN de març de 1882, amb assistència d'altres persones i de parlamentaris catalans, feta amb motiu del nou reglament de la contribució industrial, del tractat de comerç amb França i de la base 5ena²⁸¹. I entre les terceres, una reunió oberta d'industrials, convocada pel FPE el gener de 1882, també amb motiu de la contribució industrial²⁸².

Normalment són assemblees concorregudes, en les que l'associació convocant surt del seu funcionament ordinari, basat en la direcció d'un grup reduït, per desplegar el seu potencial organitzatiu. El motiu de la convocatòria acostuma a ser prou important com per què la directiva prefereixi l'aval del màxim nombre de socis, de cara a emprendre actuacions de dimensions de més volada. I els acords presos poden significar l'aprovació d'aquest tipus d'actuacions i són, normalment, l'inici d'una campanya gran.

Les subscripcions de fons extraordinàries van, de fet, aparellades a les assemblees generals i, en general, a l'inici de campanyes de grans proporcions. En tenim un bon exemple a la reunió de l'IFTN, esmentada com a exemple del segon tipus d'assemblees: alguns dels assistents insisteixen en la necessitat d'obtenir fons extraordinaris per iniciar una campanya de grans dimensions davant de les previsible reformes aranzelàries del nou Govern liberal i així s'aprova. En aquesta reunió, Frederic Nicolau, que hi assisteix en la seva doble condició de soci de l'IFTN i de directiu de l'ANCB, s'expressa en els següents termes: *El Sr. Nicolau, hizo notar que se iba generalizando la idea de que lo primero que se necesitaba era dinero y propuso que la Comisión de propaganda del Instituto de Fomento procurase un fondo de 50.000 duros*²⁸³, *cooperando a ello los fabricantes y los obreros. Dijo*

---

279. Veure *Revista de la ANCB*, octubre 1884, p.167-168.

280. Veure AFTN, IFTN, "Actas" tom "Juntas generales", 14-1-1882/7-6-1885

281. Veure *El Eco de la Producción*, núm. 47, 16-3-1882, article "Reunión en el Instituto de Fomento", p.136-138.

282. Veure *Fomento de la Producción Española*, núm. 289, 21-1-1882, p.36-37.

283. 250.000 pessetes, 1.502,53 euros.

que, la Asociación de Navieros estaba procurando fondos, y que había impuesto una especie de tributo de un tanto por tonelada²⁸⁴.

De comissions de treball en trobem de diversos tipus: poden ser fixes o creades per a un afer concret; poden ser pròpies d'una corporació o incloure representacions d'altres corporacions; poden executar la seva feina a la pròpia ciutat o bé desplaçar-se a Madrid per practicar sobre el terreny els seus treballs de pressió a Govern i Corts. Anem a veure aquí el tipus de comissions pròpies d'una corporació, ja siguin fixes o temporals, deixant les que inclouen representants de més corporacions per a l'apartat de coordinació i les que actuen a Madrid per a l'apartat d'actuacions en aquesta ciutat.

Dins de cada corporació, acostuma a haver algunes comissions que funcionen de manera permanent, com són les de govern interior d'algunes corporacions industrials i la comissió de foment de l'IACSI. Al seu costat, se'n formen d'altres amb caràcter temporal, amb una missió concreta assignada, que pot allargar-se més o menys temps. A tall d'exemple, podem esmentar la comissió del FPE creada el setembre de 1878, que tenia com a objectiu fer un seguiment de la informació especial aranzelària; la seva missió era aplegar el màxim d'informació sobre el desenvolupament de la informació, dades tècniques per preparar els informes i cercar una coordinació d'esforços amb altres corporacions²⁸⁵. La mateixa corporació en crea una altra el gener de 1884, per afrontar la campanya contra el protocol d'acord comercial amb Gran Bretanya, que agafa el nom de *Junta de Defensa del Trabajo Nacional contra el Tratado con Inglaterra*²⁸⁶. La mateixa idea de *defensa*, la trobem en una comissió de l'IFTN, creada a la tardor de 1881, per afrontar la campanya contra un possible restabliment de la base 5ena, que agafa el nom de "Comissió de Defensa"²⁸⁷.

3.4.2.2. Treballs de propaganda.

Dins de l'estratègia de treball de les corporacions (en aquest cas, sobretot les industrials), la propaganda agafa un paper molt important, des del punt de vista d'intentar contrarestar la poderosa influència que el nucli lliurecanvista de Madrid exercia damunt del Govern i de l'opinió. Aquesta idea queda molt ben reflectida en una intervenció que fa Teodor Baró a la sessió conjunta de les juntes directiva i consultiva de l'IFTN esmentada anteriorment: *El Sr. Teodoro Baró recomendó la necesidad de influir en las elecciones y de oponer a los actos librecambistas prensa a prensa, libro a libro y meeting a meeting*²⁸⁸.

Dins de la seva trajectòria d'actuació, observem com apareix la figura del propagandista, sensiblement diferent de la de l'associat normal. Si aquest generalment pertany al sector al que representa l'entitat, aquell presta els seus serveis a la corporació de manera professional. En algunes ocasions formen part de les juntes directives, com és el cas del secretari, i en d'altres es troben vinculats a les comissions de propaganda.

La presència d'aquests propagandistes es va fent més necessària a mesura que les corporacions eixamplen el seu radi d'actuació i els seus recursos de pressió. I és que no totes les tasques, especialment les que requerien desplaçaments o concentració d'esforços en unes dates concretes, podien ser executades pels socis normals, generalment ocupats en

284. AFTN, IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881, p.295, sessió de 3-3-1881.

285. Sobre la creació d'aquesta comissió, veure *Fomento de la Producción Española*, núm. 116, 28-9-1878, p.683-687.

286. Veure AFTN, IFTN, "Actas" 4-9-1878/9-7-1884.

287. Veure AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom núm. 4, 31-5-1881/17-11-1881.

288. AFTN, IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881, sessió del 3-3-1881.

les seves activitats professionals. En aquest context, els propagandistes apareixen com l'opció més recomanable. Tot i que el següent llistat no és exhaustiu, podem destacar quatre d'aquests personatges: Pere Estasén, Francesc Josep Orellana, Antoni Rodó i Ramon Soriano.

A Pere Estasén ja hem tingut ocasió de veure'l als apartats precedents, en la seva condició de secretari de l'IFTN i com a autor de diversos fullets de tema proteccionista i del llibre *La protección y el librecambio* (1880). Realitza nombroses tasques de propaganda relacionades amb la demanda de proteccionisme aranzelari de les corporacions: conferències a l'AB i al cicle organitzat pel FPE el 1880, participació a les informacions especials aranzelàries, a la comissió de propaganda de l'IFTN, col·laboracions a *El Eco de la Producción*, *La Mañana* (Madrid) i *El Bien Público* (Madrid) i intervencions a manifestacions proteccionistes.

Francesc Josep Orellana és secretari de l'IIC i després de l'IFTN. El trobem publicant sèries d'articles al *Fomento de la Producción Nacional* i intervenint a la informació especial aranzelària sobre la indústria llanera. En el seu cas, hi ha documentat un pagament per gestions diverses practicades per ell el 1877 amb motiu de l'impost del segell de vendes, activitat per a la qual l'IIC li fa un pagament de 3.000 pessetes (18,03 euros)²⁸⁹.

Antoni Rodó és el representant del FPE a Madrid. El trobem a la fundació de la *Liga de Contribuyentes de Madrid* (LCM, 1879) i al directori de la *Liga Nacional de Contribuyentes* (LNC, 1882), intervenint als primers mítings de l'ARAA defensant postures proteccionistes i a la informació especial aranzelària. Presenta una candidatura a les eleccions de 1881 pel districte de Castellterçol, però finalment no obté l'acta de diputat.

Ramon Soriano és vocal de la Junta Directiva de l'IFTN i es troba a les ordres de la comissió de propaganda de l'IFTN. El trobem en successius viatges de propaganda per diverses ciutats espanyoles, entre 1881 i 1882, i participant a comissions de l'IFTN que es traslladen a Madrid per gestionar afers concrets.

Entre les seves tasques més habituals, podem esmentar els viatges de propaganda per altres ciutats a la recerca de suports a les demandes proteccionistes, l'assistència a les manifestacions proteccionistes celebrades fora de Barcelona, la redacció d'articles a la premsa de les corporacions, els treballs dins de les comissions de propaganda d'aquestes, i, en general, totes aquelles tasques que requereixen una inversió de temps considerable. Capítol a part mereixen el representant fix que tenen les corporacions a Madrid i el corresponsal de la revista a la mateixa ciutat, càrrecs que de vegades executen persones diferents i d'altres una mateixa persona.

Pel que respecta als viatges de propaganda, Miquel Izard esmenta com el FPN n'organitza el 1869 per algunes províncies, amb l'objectiu de crear centres similars a d'altres ciutats²⁹⁰. Al període analitzat, aquests viatges es tornen a repetir en diverses ocasions. Així, per exemple, el 1879 el FPN envia Andreu Piñol a recórrer les províncies de Castelló, València i Terol, per gestionar el suport dels centres econòmics locals a les tesis proteccionistes, en el context de la informació especial aranzelària²⁹¹. O, el 1881, l'IFTN envia Ramon Soriano a diverses poblacions, a la recerca de suports a la campanya contra la restitució de la base 5ena i de creació de centres proteccionistes a altres ciutats; el trobem a

---

289. AFTN, IIC, volum "Caja" 1-1-1863/30-9-1879.

290. IZARD: *Manufactureros* ..., p.239 i seg.

291. Veure AFTN, FPN, "Correspondencia" 2-1-1879/20-8-1879, 25-2-1879.

Madrid (abril 1881), a València i Manresa, a Tarragona i Reus (maig 1881), a Vitòria, Bilbao, Santander, Valladolid i novament Madrid (agost); protagonitza el conflictiu viatge a Lleida, que hem tingut ocasió de veure anteriorment. Pot ser interessant veure en quins termes la Junta Directiva de l'IFTN li encarrega aquesta feina: el 14-4-1882, el president, Manel Feliu i Coma, i el secretari, Pere Estasén, li escriuen tot explicant-li que han sabut que han sortit exposicions favorables al tractat de comerç amb França des de corporacions de Lleida; se li demana que s'hi traslladi immediatament, que esbrini l'estat de l'opinió local i que tramiti exposicions contràries al tractat:

(...) resolvieron ambas juntas [la Directiva i la Consultiva] que sin pérdida de tiempo se sirviera pasar a la Ciudad de Lérida donde aprovechando de sus múltiples relaciones averiguara el verdadero espíritu de la Ciudad, y a ser posible de la provincia, trasladándose también a Balaguer de donde igualmente se dice habían salido adhesiones para el tratado de comercio con Francia y con facultades para trasladarse a los demás puntos de la provincia que creyese oportuno.

También se ha acordado que si como es de esperar encuentra elementos que se opongan al Tratado de comercio se sirva promover la elevación de una exposición o protesta a quien corresponda dentro de la legalidad, y que la firmen las Corporaciones más caracterizadas y la genuina representación de las clases productoras de la provincia y en especial de la Ciudad de Lérida²⁹².

L'IFTN, en el context de la campanya encetada davant dels temors a una reforma aranzelària lliurecanvista per part del nou Govern liberal, arriba a considerar la possibilitat d'enviar un grup de proteccionistes catalans a un míting lliurecanvista de l'ARAA a Madrid, per intervenir-hi aprofitant els torns lliures de paraula, i fer propaganda proteccionista ben bé al cor de l'enemic. Finalment, es valora una altra possibilitat: oposar als mítings lliurecanvistes de Madrid les manifestacions proteccionistes de Catalunya²⁹³.

Les manifestacions proteccionistes ja ens han anat apareixent anteriorment. Sovint eren copiades taquigràficament i reproduïdes en forma de fullet²⁹⁴. Es concentren a l'any 1881, entre el març i l'agost, en un període que va des de la reacció davant de possibles reformes aranzelàries del nou Govern Sagasta i la celebració de les eleccions generals. Les celebrades aquest any són les següents: Vilanova i la Geltrú, 25-3-1881; Barcelona, IFTN, 4-4-1881 i 4-6-1881; Gràcia, 30-4-1881; Barcelona, FPE, 26-6-1881; Manresa, 8-5-1881; Girona, 6-6-1881; Olot, 19-6-1881; Puigcerdà, 6-1881; Vic, 25-7-1881; i Sant Martí de Provençals, 11-8-1881.

Les comissions de propaganda funcionaven al si de les corporacions industrials de manera pràcticament permanent, però multipliquen els seus treballs davant de campanyes concretes, com ara la de 1881. Així, per exemple, la comissió de propaganda de l'IFTN redobla els seus treballs durant aquest any; trobem el maig Soriano i Estasén organitzant una gran tramesa de propaganda a diversos centres productors de l'estat i, després, un full volant sobre els vins i el fullet de la primera manifestació proteccionista de l'IFTN a totes les corporacions econòmiques amb les que es té relació.

292. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" núm. 5, 17-11-1881/25-8-1882. Carta del president, Manel Feliu i Coma, i del secretari, Pere Estasén, adreçada a Ramon Soriano i datada a Barcelona, 14-4-1882.

293. AFTN, IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881; sessió de la Junta Directiva de 21-2-1881 i sessió conjunta de la Junta Directiva i la Junta Consultiva de 3-3-1881.

294. FPE: *Gran manifestación...*; *Manifiesto al País que la Junta Directiva del ... somete a la aprobación de los concurrentes a la gran Manifestación proteccionista de 26 de junio de 1881*, 1881 (full volant); *Gran manifestación proteccionista iniciada por el ... Con el concurso y apoyo de asociaciones y corporaciones científicas, literarias, artísticas, económicas, de artes y oficios, obreros y prensa periódica. Manifiesto al país aprobado por aclamación en las reuniones celebradas el día 26 de Junio de 1881 en el Circo Ecuestre y teatros de Novedades, Tívoli, Buen Retiro y Español*, 26 de Junio de 1881 (full volant); IFTN: *Manifestación proteccionista celebrada el día 4 de abril de 1881 en el Teatro Principal de Barcelona por iniciativa del ...*, 1881; *Manifestación proteccionista ... 4-6-1881*; *Manifestación proteccionista celebrada el día 8 de Mayo de 1881, en el Teatro Conservatorio de Manresa*, 1882; *Manifestación proteccionista del partido de Vich celebrada el día 25 de Julio de 1881 en el teatro Ausonense y en el salón de Santo Domingo de esta ciudad*, 1881.

L'agost se subvenciona propaganda proteccionista a València; Estasén, que actuava com a secretari de l'IFTN per malaltia d'Orellana, escriu a un contacte que havia fet Soriano al seu pas per València, donant-li les següents instruccions: *Espero de su amabilidad se sirva disponer se repartan 100 hojas que le remito a las personas que V. considere más caracterizadas en esa población. Como supongo le sobrarán muchas, tenga la bondad de escoger un hombre de su confianza y disponer que las reparta a la puerta del colegio electoral y luego remítame la nota de gastos*²⁹⁵.

El mateix mes s'escriu a autors que han publicat articles a diaris i revistes d'altres zones analitzant sectors econòmics concrets i plantejant solucions proteccionistes: se'ls felicita i s'estreny la relació entre ells i l'IFTN, bé fent-los socis, bé demanant-los de reproduir llurs treballs a *El Eco de la Producción*.

L'IFTN té també una comissió recaptadora de fons per a la comissió de propaganda. Entre 1881 i 1882 fa diverses subscripcions extraordinàries. Un exemple: el juliol de 1881 s'escriu als representants a Vilanova i la Geltrú i a Sallent, amb instruccions d'obrir una subscripció especial a llurs comarques, que després hauran de remetre a l'IFTN, per afrontar la campanya proteccionista; els seus objectius són: *contrarrestar los trabajos y los efectos de la propaganda libre cambista al mismo tiempo que para influir en España al objeto de implantar un régimen proteccionista que desenvuelva y apoye nuestra agricultura, industria, comercio, marina mercante y artes y oficios*²⁹⁶.

Una altra actuació en el terreny de la propaganda, és la subvenció directa a treballs de difusió de les tesis proteccionistes. Així, el 1880 l'IFTN acorda subvencionar l'obra de Pere Estasén *La protección y el libre-cambio*, comprant-ne 200 exemplars, que es reparteixen entre els socis, parlamentaris i vocals de la JCAV. El 1882 acorda subvencionar el llibre de Juan Pérez de Guzmán *La discusión parlamentaria de el [sic] tratado de comercio con Francia bajo el punto de vista del trabajo y de la riqueza nacional*, comprant-ne 50 exemplars (que s'obsequien als directors de premsa de Barcelona), recomanant als socis que el comprin i publicant una ressenya a *El Eco de la Producción*.

Els banquetes són una altra varietat d'actes públics que utilitzen les corporacions amb una certa freqüència. Es tracta d'actes dedicats a personatges als que se'ls vol agrair llurs serveis en defensa de la producció nacional o bé encoratjar-los a iniciar-la. Després de l'àpat, hi ha discursos no gaire llargs, pronunciats en forma de brindis tant pels organitzadors com pels que reben l'homenatge.

Un banquet important és el de 25-5-1879, que ofereixen IIC, FPN i FPE en el moment en què estaven a punt de fusionar-se (el FPE encara no havia fet marxa enrera), als diputats i senadors electes per les quatre províncies catalanes, al saló de contractació de la Casa Llotja, amb l'objectiu d'encoratjar-los en la defensa dels interessos del treball nacional. Hi assisteixen també les forces vives locals: bisbe de Barcelona, capità general de Catalunya, governador civil (interí) i president de la Diputació Provincial de Barcelona, que pronuncien algunes paraules.

Igualment important és la relació amb la premsa. A més dels òrgans propis de cada corporació, aquestes tindran cura de mantenir una relació amical amb la premsa local, de cara a poder fer servir el seu suport en moments puntuals. Així, al banquet esmentat més

---

295. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" núm. 4, 31-5-1881/17-11-1881, carta de 19-8-1881.

296. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 4, 31-5-1881/17-11-1881, carta de 8-7-1881.

amunt, també hi són convidats els directors dels diaris de Barcelona (més el de *La Mañana* de Madrid), igual que al banquet celebrat al Restaurant Martín el 21-4-1881, ofert per l'IFTN als oradors de la manifestació proteccionista de 4-4-1881. I, en l'altre sentit, l'IFTN ha de fer servir urgentment el suport de la premsa de Barcelona en l'afer de les primeres matèries: Cristino Martos, president de la comissió del Congrés d'aquesta llei, llegeix al Congrés un telegrama de l'IFTN donant-li una interpretació oposada a la desitjada per aquest; això dóna peu a un incident parlamentari i l'IFTN ha de mobilitzar els seus recursos per aclarir la seva postura i, entre aquests, hi ha el d'enviar a tota la premsa de Barcelona còpia de tots els telegrams intercanviats amb Madrid per aquest afer, junt amb una nota explicativa i prec de publicació²⁹⁷.

3.4.2.3. Presència pública.

A més dels espais de sociabilitat en els que acostumen a moure's una part significativa dels directius de les corporacions (AB, Cercle del Liceu: CL²⁹⁸), hi ha esdeveniments, com ara congressos i exposicions, en els que es procura que no hi manqui una representació de la corporació.

D'aquesta manera, trobem l'IACSI enviant una delegació composta pels marquesos de Camps de Mata i de Montoliu al Congrés general d'agricultors i ramaders de Madrid, celebrat el 1880, i enviant al segon al Congrés internacional fil·loxèric de Saragossa, també el 1880²⁹⁹. Per la seva banda, la SEBAP organitza el Congrés Català de Jurisconsults, inaugurat el 30-12-1880 a la UB, que tenia com a objecte l'estudi del Codi Civil català davant dels projectes d'unificació del Codi Civil espanyol. I l'IFTN delega Enrique de Orozco per què el representi al *Congreso Español de Geografía Colonial y Mercantil* de 1883.

Pel que fa a les exposicions, tant el FPE com el FPN tenen alguna mena de representació a l'Exposició Universal de Filadèlfia de 1876. Ambdues entitats tenen contactes regulars amb Francesc López Fabra, comissari espanyol a l'exposició i personatge molt vinculat a les corporacions industrials (als capítols següents el veurem en tant que diputat per Barcelona). El FPE, a més, hi té com a delegat propi Frederic Garriga, que és el representant dels expositors catalans coordinats pel FPE, mentre que el FPN hi envia com a representant seu Josep Roca i Galés, que envia periòdicament cròniques per al *Fomento de la Producción Nacional*.

A nivell local, les corporacions industrials organitzen el 1876 una exposició de productes catalans, amb motiu de la visita d'Alfons XII a Barcelona³⁰⁰. El 1878 organitzen l'exposició d'arts decoratives. Participen igualment en una iniciativa de Manuel María Santa Ana, director del periòdic madrileny *La Correspondencia de España*, consistent en organitzar un regal de noces al rei compost únicament de productes de la indústria nacional³⁰¹.

297. Veure AFTN, IFTN, "Comunicaciones", tom 3, 30-8-1882/4-6-1883.

298. Sobre els espais de sociabilitat d'aquests sectors, veure BENGOCHEA: "Les organitzacions ...", p.103-120. Sobre el Cercle del Liceu, LAGOUTTE, Nathalie: "El Cercle del Liceu: exemple de sociabilitat burgesa, urbana i formal a la Barcelona del segle XIX", 1993, p.54-57. Veurem l'Ateneu Barcelonès més endavant.

299. Veure *Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro*, 1-7-1880, article "Congreso de agricultores de Madrid", p.169-174.

300. Veure *Manifestación de los productos de la Agricultura, Industria, Ciencias y Artes de Cataluña, en obsequio de S.M. el Rey. A los productores catalanes*, 1º de Febrero de 1877 (full volant); *La comisión organizadora de la manifestación de productos catalanes de ciencias, letras y bellas artes, agricultura e industria, improvisada en obsequio de S.M. el Rey D. Alfonso XII (Q.D.G.) en el edificio de la Universidad de Barcelona, a los expositores*, 20 de Marzo de 1877 (full volant).

301. Veure *Manifestación de la industria y el trabajo nacional por medio del regalo de boda a la que va a ser Reina de España*, 31 de Diciembre de 1877 (full volant).

3.4.2.4. Coordinació entre corporacions econòmiques catalanes.

A) Col·laboracions entre corporacions.

Abans d'entrar en l'anàlisi del procés de coordinació entre corporacions, cal donar una ullada a la dinàmica força habitual de col·laboracions entre elles. Aquesta col·laboració pot prendre la forma de reunions conjuntes i de comissions de treball per a temes concrets.

De reunions conjuntes en trobem nombrosos exemples. Aquest pot ser el cas de la reunió convocada per l'ANCB a la Casa Llotja de Barcelona, l'abril de 1876, per l'afer del punt de sortida dels vapors filipins i pel tractat de comerç amb Bèlgica, o la convocada pel CHUB als seus locals, el febrer de 1879, per crear una comissió de corporacions que anés a Madrid a saludar Martínez Campos, recentment retornat de Cuba, entre moltes altres. El seu objectiu, sol ser plantejar afers concrets i eixamplar la base de corporacions involucrades en ells.

De comissions de treball amb representants de diverses corporacions en trobem també nombrosos exemples. És el cas de la comissió amb representants de l'IIC, FPN, FPE, CAMSB, ANCB i dels centres de Sabadell i Terrassa, que es desplaça a Madrid l'agost de 1876 per gestionar en l'afer del segell de vendes, o la comissió organitzada pel CUMB l'octubre de 1879, per analitzar les reformes als aranzels de Cuba, entre d'altres.

D'aquestes col·laboracions en surten de vegades documents que duen la signatura de diverses corporacions, en una voluntat de reforçar la seva incidència. Aquest és el cas del full volant signat per l'IIC, el FPN i el FPE el juny de 1879 i adreçat als parlamentaris catalans recentment electes, per encoratjar-los a mantenir una postura proteccionista a les properes Corts³⁰², o l'exposició adreçada al Senat per l'empresa "Cuadras, Feliu y Compañía" pel tema dels estams en el projecte de primeres matèries, que apareix amb el suport d'IFTN, IACSI, FPE, CIC, GFS i IIT³⁰³.

De les col·laboracions entre corporacions, mereix un esment especial la CCUDIL, creada amb motiu de la revisió de les classificacions i valoracions dels teixits de llana, que serví de base a la reforma aranzelària de 1877. Inicialment englobava IIC, FPN, FPE, GFS, IIT i representants d'Olesa, tot i que després el FPE se'n separa. La confluència dins seu de l'IIC i del FPN serà, de fet, una de les vies d'aproximació entre ambdues corporacions, que duren a la fusió de 1879. Aquesta comissió es mostra força activa: desplaçaments a Madrid, entrevistes amb membres del Govern, exposicions a les Corts, influència en el nomenament de vocals a la comissió especial i respostes conjuntes a la informació aranzelària³⁰⁴.

B) Iniciatives de la SEBAP: la Comissió Permanent de Defensa del Treball, de la Producció i de la Riquesa del País i el Centre de Defensa Proteccionista.

Entre els assaigs de coordinació entre corporacions, cal esmentar les iniciatives de la SEBAP de creació d'un centre que representi diverses corporacions econòmiques de Barcelona, amb la idea d'unificar les seves demandes. L'estiu de 1877 fa una primera

---

302. Veure [INSTITUTO INDUSTRIAL DE CATALUÑA, FOMENTO DE LA PRODUCCIÓN NACIONAL, FOMENTO DE LA PRODUCCIÓN ESPAÑOLA]: *Sr. D. ...*, 25 de Junio de 1879 (full volant).

303. Veure *El Eco de la Producción*, núm. 65, 30-4-1883.

304. Sobre els treballs d'aquesta comissió, veure CORPORACIONES DE BARCELONA, SABADELL Y TARRASA: *Exposición ... a las Cortes*, 1878; COMISIÓN DE LOS CENTROS UNIDOS DE CATALUÑA: *Observaciones al dictamen emitido por una comisión del Consejo Superior de Agricultura, Industria y Comercio acerca de los valores y clasificaciones de los tejidos de lana por la ...*, 1879.

convocatòria de constitució d'un nou centre: *para velar por los intereses del país y unificar y armonizar las reclamaciones que se dirigen al Gobierno*³⁰⁵. Aquesta iniciativa, però, coincideix en el temps amb la creació de la UCCLEB (que veurem tot seguit), que incloïa una trentena de corporacions de Barcelona, sense que la SEBAP, no obstant, en formés part ni en la seva fundació ni en els anys següents.

El desembre de 1880, la SEBAP reprèn la idea i vol impulsar una "Comissió Permanent de Defensa del Treball, de la Producció i de la Riquesa del País" (primer apareix com "del Regne" i a partir de febrer de 1881 com "del País"). Hi ha constància de diverses reunions preparatòries, amb assistència de delegats de corporacions. El febrer de 1881, i ja en el context dels temors davant de la previsible política aranzelària del nou Govern liberal, la iniciativa de la SEBAP pren el nom de "Centre de Defensa Proteccionista"³⁰⁶. Igualment hi ha constància de diverses reunions de corporacions fetes a iniciativa de la SEBAP als mesos següents, però tot sembla indicar que la seva iniciativa de creació d'un centre proteccionista no passà d'una fase embrionària, atenent que ja existia la UCCLEB.

Aquest intent de creació d'un centre proteccionista a Barcelona per part de la SEBAP coincideix amb els treballs que fa la SEGAP a Girona: organitza la manifestació proteccionista d'aquesta ciutat de 6-6-1881 i intenta crear també un centre proteccionista³⁰⁷.

C) La Unió de les Corporacions Científiques, Literàries i Econòmiques de Barcelona.

Jordi Casassas, en el seu estudi sobre l'AB, parla d'una iniciativa de coordinació de corporacions impulsada el 1867 per l'aleshores Ateneu Català (AC)³⁰⁸. El projecte es reprèn a la tardor de 1876, essent president de l'AB Manel Duran i Bas. Duran convoca diverses reunions de presidents de corporacions de Barcelona, de cara a crear unes bases per a la unió de totes elles, conservant cadascuna la seva independència. Aquestes reunions es fan als locals de l'Ateneu i les presideix Duran i Bas. Des de gener fins juny, les diverses corporacions interessades aproven les bases i el 10-6-1877 s'aprova la unió, en la que hi ha representades 28 corporacions; dies després s'aprova el reglament³⁰⁹.

El llistat de corporacions adscrites ens dóna una idea de l'envergadura del projecte: Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (RABLB), Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts, Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona (AJLB), Societat Barcelonesa d'Amics de la Instrucció, Associació de Socors i Protecció a la Classe Obrera i Jornalera, IIC, Col·legi de Farmacèutics, Consistori dels Jocs Florals, AB, Associació d'Enginyers Industrials, FPN, Fundació Savigny, Centre de Mestres d'Obres de Catalunya, Acadèmia Científic-Mercantil, Acadèmia de Dret, CHUB, Corporació Taquigràfica del Sistema Garriga, Societat Mèdica "El Laboratori", APFUBZE, Acadèmia de Taquigrafia, Associació d'Arquitectes, Acadèmia Mèdic-Farmacèutica de Barcelona, ANCB, Acadèmia de Dret Administratiu, FPE, UBCP, ACEC, Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya. Als anys següents s'hi afegixen l'Associació Artística Geològica Barcelonina (1878), el Sindicat General (1881), el CJMB (1882), el Centre d'Aquarel·listes (1882), l'Associació General per a

305. AFTN, FPE, "Actas" 15-5-1876/28-8-1878, sessió de la Junta Directiva de 5-9-1877; veure també sèrie varis, "papers de l'antic arxiu que es troben al dipòsit de llibres", lligal núm. 4: "Comunicaciones Fomento de la Producción Española, 1877".

306. Veure AFTN, FPE, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881.

307. Veure AFTN, IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881, sessions de la Junta Directiva de maig de 1881.

308. CASASSAS I YMBERT, Jordi: *L'Ateneu Barcelonès. Dels seus orígens als nostres dies*, març de 1986, p.48 i seg.

309. Veure UNIÓN DE LAS CORPORACIONES CIENTÍFICAS, LITERARIAS Y ECONÓMICAS DE BARCELONA: *Bases y reglamento para la ... Inauguró sus tareas en Junio de 1877*, 1878.

la Reforma Penitenciària a Espanya (1883), el CAC (1883), i el Col·legi de Corredors Intèrprets Reials de Navili (1883). Del món de les corporacions econòmiques únicament deixen d'afegir-se a la UCCLEB l'IACSI, la SEBAP, el CUMB i la CAMSB.

La idea dels promotors era presentar un front comú d'actuació en determinats temes. Entre els seus treballs, dedicà una atenció preferent a les qüestions econòmiques, en especial de política aranzelària. Així, el 1878 s'interessa per la crisi econòmica, adreçant-se a les Corts amb diverses peticions de mesures de política aranzelària, fiscal i de foment³¹⁰, per les modificacions aranzelàries contingudes al projecte de pressupostos de Puerto-Rico i pel tractat de comerç amb Bèlgica; el 1881 per la base 5ena; el 1882 pel tractat de comerç amb França i novament per la base 5ena; el 1883 per les primeres matèries; i el 1884 pel *modus vivendi* amb Gran Bretanya. Segons Emili Bayón, la Unió de Corporacions es manté en actiu fins 1886³¹¹.

3.4.2.5. Recerca d'una coordinació amb corporacions econòmiques espanyoles.

A) Del projecte d'Asociación Nacional de Contribuyentes a la Liga Nacional de Contribuyentes.

Diverses corporacions econòmiques catalanes es vinculen al moviment de les lligues de contribuents, ja des dels seus inicis al Sexenni, cercant en elles el desitjat referent espanyol d'associacionisme d'interessos econòmics. No obstant això, la seva indefinició programàtica en aspectes considerats com a fonamentals per les corporacions catalanes o, fins i tot, la presa de postura d'algunes d'elles en sentit contrari al mandat per aquestes, farà que el projecte vagi perdent interès per a aquestes corporacions que, sense deixar de banda la seva participació en aquest moviment, cercaran simultàniament altres vies d'expansió³¹².

L'interès de les lligues rau en el fet que s'expandeixen molt ràpidament per bona part de la geografia peninsular, constituint una de les primeres iniciatives d'associacionisme econòmic que traspassava el marc local, així com en el fet de tenir una representació a les Corts, en forma de diputats i senadors membres seus.

El moviment de les lligues de contribuents s'inicia a Cadis el febrer de 1872. Bernardino de Sobrino presideix la LCC en la seva fundació i durant tots els anys següents, essent l'impulsor del moviment que s'expandeix a partir d'aquí. Al reglament fundacional de la LCC, es defineix uns objectius genèrics de defensa dels contribuents i de les classes productores del país. Com a medis per aconseguir-ho, s'insisteix molt en l'estudi dels pressupostos generals de l'Estat i de tota la legislació econòmica³¹³. Segons una circular de la mateixa, que al·ludeix a les conclusions d'una reunió de lligues de 1875, els objectius del moviment serien:

Armonizar todos los intereses legítimos; proteger el desarrollo de la riqueza pública; alejar a los pueblos del exagerado culto a la política, haciendo fecundo para el bien del país, el espíritu de concordia y de asociación de todas las personalidades dignas y útiles, sin consideración alguna a sus compromisos con los partidos militantes; velar por las clases contribuyentes y productoras; auxiliar con sus luces, con su

---

310. [UNIÓN DE LAS CORPORACIONES DE BARCELONA]: *Exposición que con motivo de la crisis que afecta a la nación eleva la ... a las Cortes*, treinta de Marzo de mil ochocientos setenta y ocho (full volant).

311. BAYÓN, Emili et. al.: "L'aparició del món contemporani (1860-1914)", 1999, p.137.

312. Sobre la disparitat de criteris dins les lligues de contribuents, veure RÍQUER: "Les burgesies ...", p.50.

313. LIGA DE CONTRIBUYENTES DE CÁDIZ: *Reglamento de la Asociación o ... aprobado en Junta General celebrada en 17 de Marzo de 1872*, 1872, p.9.

experiencia y sus levantadas aspiraciones en la Administración del Estado a los Gobiernos constituidos; y procurar a toda costa que sea una verdad la nivelación de los presupuestos de la Nación³¹⁴.

Hi ha entre els components més ideològics de les lligues alguns conceptes similars als de les corporacions econòmiques catalanes, com ara la necessitat de prescindir de preferències polítiques a l'hora de cercar vies de representació dels interessos econòmics, la voluntat de sanejament de la despesa pública, o la noció de classes productores. En qualsevol cas, però, no es parla gens ni mica, ni ara ni mai, de la necessitat d'una reforma aranzelària proteccionista, que era el que de fet interessava de debò a les corporacions econòmiques catalanes, sinó que sempre es mantindrà força ambigüitat en aquest terreny.

Als següents anys, es van formant associacions similars a diferents poblacions, amb especial intensitat a la meitat sud de la península, al mateix temps que s'estableixen relacions de col·laboració estable amb corporacions ja existents. Així, segons dades de les pròpies lligues, a finals de 1878 hi havia 66 centres (32 a capitals de província i 34 en d'altres poblacions), més 18 societats afins, mentre que a finals de 1884 ja eren 140 lligues i 37 societats afins³¹⁵. Cal dir que algunes d'aquestes lligues tenen una existència força testimonial, però també que d'altres tenen una activitat molt considerable.

Hi ha alguns parlamentaris que són membres de les lligues. Així, trobem el comte de Torres Cabrera, que el 1876 és president de la lliga de Còrdova i diputat per Hinojosa (Còrdova, el 1877 opta per una senaduria); Ignacio Vázquez, president de la de Sevilla i diputat per aquesta demarcació entre 1876 i 1881; Eduardo J. Genovés, president de la de Cadis i diputat per aquest districte entre 1876 i 1883; Antonio Jesús de Santiago³¹⁶, president de la de Samora i diputat per la Puebla de Sanabria (Samora) entre 1876 i 1881 i per Samora entre 1884 i 1886; Mariano Lino de Reinoso, president de la de Valladolid i senador per aquesta província entre 1877 i 1879; Pablo Díaz, president de la de Granada i senador per aquesta província entre 1879 i 1884; i Enrique Bushell, president de la d'Alacant i diputat per Pego entre 1881 i 1884. Aquests personatges es troben molt vinculats a l'anomenada *secció econòmica* i, després, *secció tercera*, que són agrupacions de parlamentaris preocupats per les reformes econòmiques, especialment les de caràcter fiscal, com tindrem ocasió de veure al capítol dedicat als treballs parlamentaris de representació.

Hi ha alguna premsa pròpia del moviment. A més dels butlletins de cada associació, hi ha una publicació comuna, l'*Eco de las Ligas de Contribuyentes* (1877), la *Revista de las Ligas de Contribuyentes de España* (1878) o el *Boletín Oficial de las Ligas de Contribuyentes* (1880).

Ja hem vist anteriorment la presència de lligues de contribuents a Catalunya. Hi ha notícia de quinze lligues, algunes d'elles força testimonials. Són les de Reus, Tarragona, Balaguer, Os de Balaguer, Tàrrrega, Solsona, Barcelona, Gràcia, Badalona, Esparreguera, Piera, Olesa de Montserrat, Caldes de Montbui, Riells del Fai i Girona. A més d'aquestes lligues, hi ha altres corporacions amb una dinàmica pròpia d'actuació, però que mantenen relacions estables amb el moviment de les lligues. De bon principi aquestes són el FPN³¹⁷ i l'APFUBZE, a les que s'afegeixen després el CIMG, l'escindit FPE, l'IIC, IMCIA i, més

314. *Fomento de la Producción Española*, núm. 5, 12-8-1876, p.116.

315. LIGA DE CONTRIBUYENTES DE BURGOS: *Memoria de los trabajos hechos por la Junta Directiva de la ..., durante el año de 1878, tercero de su creación, leída en Junta General por el Secretario de dicha Asociación D. Federico Martínez del Campo*, 1879; LCC: *Memoria ... 11-1-1885*, 1885.

316. Antonio Jesús de Santiago apareix de vegades amb *Jesús* com a segona part d'un nom compost i d'altres com a primer cognom.

317. Per a les primeres preses de contacte del FPN amb la LCC al Sexenni, veure IZARD: *Manufactureros ...*, p.83.

endavant, el CIC, l'IACSI, APRV, UBCP, UFMB, l'Associació d'Agricultors (Manresa), la Lliga de Propietaris (Tortosa), el Centre Mutu d'Agremiats (Gràcia) i l'Associació de Foment (Olot).

Per part de les lligues, hi ha també un lent procés de coordinació, que vol anar cap a una organització central d'àmbit espanyol. Hi ha una primera iniciativa, amb dues reunions de corporacions fetes a Madrid entre abril i maig de 1874, que parteix de fet del CUMM i de l'APFUMZE, als que s'afegeixen les lligues i corporacions afins. El seu objectiu era crear l'ANC, amb representació de la propietat, del comerç i de la indústria, organitzada amb una junta directiva central i representants de les associacions provincials. El projecte tenia un ambiciós programa d'actuació, que no va reeixir degut a *el estado del país y la sensible indiferencia de algunos centros de provincias*, segons valoració dels convocants³¹⁸. A la segona d'aquestes reunions hi assistiren des de Catalunya el CUMB, el FPN, IIC, IACSI, APFUBZE i CIS.

El maig de 1875 se celebra a Còrdova una reunió de lligues i societats afins, ja a iniciativa de les lligues, i més com a presa de contacte que com a intent de creació d'una organització d'àmbit més gran. De Catalunya hi assistí una delegació del FPN, amb Pere Bosch i Labrús, Josep Pi i Solanas i Francesc López Fabra. El primer va exposar les seves tesis de proteccionisme harmònic i de solidaritat d'interessos entre sectors econòmics i entre províncies³¹⁹.

La següent cita havia de ser la conferència de presidents de lligues i societats afins de Toledo d'octubre de 1877, però aquesta reunió no va ser autoritzada pel Govern conservador. Això motivà una proposició de llei presentada al Congrés per alguns diputats de la *secció econòmica*, entre ells Bosch i Labrús, en la que es demanava que els governadors civils respectessin la llibertat d'acció de les lligues³²⁰ i a un incident parlamentari, en el que Claudio Moyano, president d'aquella agrupació de parlamentaris, explica que el Govern no sols ha prohibit la celebració de l'assemblea, sinó que els governadors civils han incautat els llibres d'actes de les lligues de cada província i que el president de la de Toledo (on s'havia de fer l'assemblea) va rebre l'ordre de desterrament a Canàries (que finalment va quedar en suspens)³²¹.

La conferència de presidents s'ajorna dos anys i se celebra a Madrid l'octubre de 1879. El seu objectiu: preparar una assemblea general de lligues i societats afins. D'aquesta conferència en surt una embrionària LNC, encara pendent de ser ratificada per cada associació i per la futura assemblea general. La indefinició programàtica en matèria de política aranzelària continua essent la nota dominant: alguns dels assistents manifesten que no tenen poders per aprovar un programa econòmic i d'altres, fins i tot, qüestionen si cal fer una definició i es deixa el tema per a més endavant. S'aproven dos documents —*Liga Nacional de Contribuyentes* i *A los contribuyentes de España*³²²— que han de servir de base per al debat constituent, en els que es parla del tema pressupostari, però no pas de l'aranzelari. Com a aspecte significatiu en aquest terreny, podem esmentar la presència a la conferència de Julián Prats (o *Prast*) i Manuel Zapatero, president i vocal del CUMM

---

318. CÍRCULO DE LA UNIÓN MERCANTIL [DE MADRID]: *Memoria leída en la Junta General de Señores socios el día 15 de Enero de 1875*, 1875, p.5.

319. Veure la ressenya del *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 250, 24-4-1875.

320. DSC, leg. 1878, 12-4-1878, núm. 43, p.986.

321. DSC, leg. 1878, 12-4-1878, núm. 43, p.988 i seg.

322. Veure *Fomento de la Producción Española*, núm. 174, 14-12-1879, article "La Liga nacional de contribuyentes", p.765-771.

respectivament i alhora membres de l'ARAA, al costat de Bosch i Labrús i Adolf Blanch, representants del FPE.

L'assemblea general no se celebra fins tres anys més tard, concretament el desembre de 1882, a Madrid. En ella es ratifica el projecte de LNC i s'escull un directori, presidit pel marquès de Riscal (Camilo Hurtado de Amézaga), i amb Antoni Rodó com a vocal català. Igual que a les reunions precedents, no s'arriba a cap mena de definició en el terreny de la política aranzelària. La LNC celebra algunes assemblees generals més³²³, però no aconsegueix superar una certa provisionalitat organitzativa i indefinició programàtica.

A la pràctica, aquesta indefinició programàtica comportà situacions força paradoxals. Així, per exemple, a finals de 1878 es crea la LCM, amb una important participació del CUMM (que ja figurava al moviment de lligues com a societat afí) i amb els lliurecanvistes Bonifacio Ruíz de Velasco i Andrés Borrego com a directius; poc abans el *Fomento de la Producción Española* es referia en els següents termes al CUMM, corporació amb la que, a la pràctica, coincidí en el moviment de les lligues:

Gran parte de la gloria adquirida en la batalla librada contra la industria lanera corresponde al "Círculo de la Unión Mercantil" de Madrid, que con innegable actividad y amontonando datos y cálculos a su manera, logró hacer que prevaleciese su influencia en la Junta de Valoraciones. Y ya se sabe que el tal "Círculo" sólo procura obtener lo que juzga más conveniente para el interés inmediato de los comercios —no del comercio— cuidando poco de que el día de mañana traiga el diluvio y nos ahogue a todos, como ya está sucediendo³²⁴.

Igualment, en el context de la informació aranzelària de 1879, trobem a la *Liga de Contribuyentes de Sevilla* demanant un acord comercial amb Gran Bretanya i les rebaixes aranzelàries previstes el 1869; a la de Valladolid mostrant la seva conformitat amb les noves taxes de les llanes i censurant l'actitud dels industrials catalans; i a la d'Oviedo, adherint-se a l'informe del CUMM, en el que es pot llegir:

Si la historia arancelaria de España no nos diera exacta medida de la tenaz resistencia que han opuesto siempre, a toda clase de reformas, los fabricantes españoles, lo que ha ocurrido desde que tuvo lugar la última realizada en el año pasado, nos pondría al descubierto de lo poco que puede esperar la nación de una clase que, disfrutando de irritantes privilegios, pues no son otra cosa los derechos tan fuertemente protectores, pretende hacerlos subsistir eternamente, a despecho de la justicia y de la equidad, que debe amparar y medir a todos los ciudadanos por igual³²⁵.

També cal dir que a l'extrem contrari trobem també exemples de postures més proteccionistes des de les lligues, com l'exposició que la de Cadis envia al Congrés (i que, a més, presenta Bosch i Labrús) contra el restabliment base 5ena, amb la idea de defensar els interessos industrials³²⁶.

Tot plegat fa que fins i tot el sector de les corporacions catalanes més proper a les lligues (el FPN d'abans de l'escissió i el FPE després), vegi amb un cert recel la possibilitat d'arribar a fixar un mínim programa proteccionista d'àmbit espanyol a partir d'elles. Això és tant més significatiu des del moment en què l'escissió del FPE va ser en bona part deguda a la fidelitat

323. LIGA NACIONAL DE CONTRIBUYENTES: *Memoria presentada a la asamblea general ordinaria de la ... en la sesión celebrada el 24 de Octubre de 1883 por el Directorio*, 1883.

324. *Fomento de la Producción Española*, núm. 108, 3-8-1878, article "El art. 29 de la ley de presupuestos", p.559.

325. Informe de la Liga de Contribuyentes de Sevilla: COMISIÓN ESPECIAL ARANCELARIA: *Información ...* tomo 1, p.27-36 (editat també com a full volant, LIGA DE CONTRIBUYENTES DE SEVILLA: *Contestación al interrogatorio general acerca de la valoración de los tejidos de lana, que da la ...*, 6 de Febrero de 1879); de Valladolid: tomo 2, p.109-111; d'Oviedo: tomo 2, p.199, l'informe del CUMM objecte de l'adhesió és a p.20.

326. Archivo del Congreso de los diputados, serie general, legajo 208/expediente 7, 3/7.

del sector escindit als seus compromisos amb la LCC, d'una banda, i que el FPN va dedicar esforços a la creació de lligues a algunes poblacions de Catalunya³²⁷, de l'altra.

El FPE, doncs, adopta una postura prudent envers les lligues, de no abdicar de la pròpia independència organitzativa a favor d'un projecte no del tot definit en l'únic terreny en què és absolutament prioritari: el proteccionisme. Per això, el 1876 rebutja la proposta de la LCC de canviar el seu propi nom pel de *Lliga de Contribuents de Barcelona*³²⁸, així com la de constituir en aquell moment una única organització. En resposta a la LCC, llegim al respecte: *pues de otro modo no siendo posible que tantos intereses y entre ellos muchos de diversa naturaleza puedan someterse a una sola dirección central, se abdicarían los derechos adquiridos por dichos Centros*³²⁹. I pel mateix motiu, ajorna el seu suport al projecte de periòdic de l'embrionària LNC de 1879 fins que aquesta defineixi el seu programa econòmic³³⁰.

D'altra banda, l'estiu de 1877 el FPE decideix forçar la màquina i proposar a la LCC la creació d'una organització d'àmbit espanyol, però amb un programa decididament proteccionista, com a suma de les aportacions de totes les lligues. La resposta de Bernardino de Sobrino, president de la LCC, no ofereix dubtes: *Una cuestión tan importante como la reforma Arancelaria sabe V. que exige gran meditación, profundo estudio y el concurso de la representación de todas las regiones del país, y no pudiendo estar representadas en la Asamblea que V. tiene la bondad de proponer adolecerán esos trabajos de un defecto de origen que los harían distar mucho de la perfección y equidad que en ellos deben resaltar*³³¹.

Per això no és estrany trobar a la revista del FPE crítiques a la manca de definició doctrinal d'un moviment en el que, als seus inicis, s'havia esperat trobar el desitjat referent espanyol:

La debilidad representativa de las Ligas consiste en la falta de un programa concreto y claro que abrace y enlace todos los intereses de la nación española. Se han quejado de la pesadez de los tributos, y tenían razón; han hablado de vicios administrativos, y tenían razón; han lamentado el descuido con que se trata la cuestión de presupuestos, y tenían razón; pero con sólo argumentos negativos no se resuelve nada. ¿Cuáles son las afirmaciones presentadas por las Ligas? ¿Cuáles los medios de carácter general que han aconsejado de una manera explícita y por iniciativa propia?³³².

La conclusió de l'article, és que les lligues s'han mogut fins al moment gairebé sempre per interessos locals.

B) El projecte d'Asociación Marítima Española.

Per la seva banda, els naviliers catalans cerquen un tipus d'organització específica del seu sector, però d'àmbit espanyol, que permetés afrontar amb més èxit les nombroses gestions i demandes que protagonitzen durant aquests anys davant del Govern. En aquest sentit, el 1877 l'ANCB escriu als naviliers dels altres ports espanyols, tot incitant-los a crear

---

327. Veure *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 345, 10-2-1877, p.92-100.

328. Arxiu FTN, sèrie FPE, "Correspondencia", 15-5-1876/1-2-1882, p.6; carta del FPE a la LCC de 9-7-1876.

329. Arxiu FTN, sèrie FPN, "Actas" núm. 4, 18-8-1875/13-10-1877, p.138; sessió de la Junta Directiva de 15-11-1876; adhesió a una resposta de la *Liga de Contribuyentes de Valladolid*.

330. Arxiu FTN, sèrie FPE, "Actas", 4-9-1878/9-7-1884, sessió de la Junta Directiva de 27-12-1879; "Correspondencia", 15-5-1876/1-2-1882, carta de 30-1-1880.

331. AFTN, FPE, "Correspondencia", 15-5-1876/1-2-1882; carta del president del FPE, Josep de Letamendi, al de la LCC, Bernardino de Sobrino, de 24-4-1877 i resposta d'aquest: sèrie varis, "papers de l'antic arxiu que es troben al dipòsit de llibres", lligall núm. 4, "Comunicaciones Fomento de la Producción Española, 1877".

332. *Fomento de la Producción Española*, núm. 94, 27-4-1878, article "Las Ligas de Contribuyentes", p.309.

associacions similars o bé a donar suport a les seves reivindicacions. Es reben adhesions dels ports de Mallorca, València, Màlaga, Cadis, La Corunya, Santander i Bilbao, però no s'arriba a crear cap altra associació³³³.

L'any següent, i en el context de la campanya de les corporacions catalanes per la crisi econòmica, l'ANCB aconsegueix reunir a Madrid comissions dels naviliers de Cadis (*Asociación de Navieros, Comerciantes y Pilotos de Cádiz*), Vigo (*Asociación de Navieros, Consignatarios y Comerciantes de Vigo*), Palma de Mallorca (*Asociación Marítima y Comercial de Palma*), València, Santander i Bilbao sota la presidència de Frederic Nicolau, amb la intenció de crear l'*Asociación Marítima Española* (AME). A la reunió s'aproven unes bases, en les que es preveu la creació d'una associació a partir del comerç marítim i la marina mercant de tots els ports espanyols, destinada a la defensa dels interessos del sector i agafant com a model organitzatiu les associacions existents a Barcelona, Mallorca i Bilbao. S'incorpora un sistema que combini la defensa d'interessos locals i dels interessos generals del sector, amb diferents graus de coordinació segons cada cas. Es preveu els treballs de pressió a Madrid: *Cuando el asunto sea de tal importancia que reclame que se practiquen activas gestiones cerca de los altos poderes del estado, todos los puertos de España se obligan a enviar comisiones, que se reunirán en Madrid, al objeto de lograr que las reclamaciones que se entablen tengan en breve una solución satisfactoria*³³⁴. El projecte, però, no arribaria a reeixir.

C) Relacions amb altres corporacions.

A més de la LNC, les corporacions industrials mantenen una certa relació, més a nivell d'intercanvis d'informacions que altra cosa, amb associacions econòmiques d'altres ciutats, com ara el FPN de Saragossa, la *Liga de Comerciantes e Industriales de Valencia*, la *Liga de Propietarios de Valencia* i la *Junta Representante del Comercio y la Industria de Málaga*³³⁵. Més estreta és la relació amb les corporacions del sector llaner de Béjar i d'Alcoi (JFB i GFA), en la campanya contra la reforma aranzelària de 1877 en relació a la indústria llanera (1877-1879). Finalment, l'ITFN manté una col·laboració puntual amb l'*Asociación de Agricultores de España*, de cara a concertar una transacció al Senat en la partida dels estams en la llei de primeres matèries³³⁶.

Per la seva banda, l'IACSI, junt amb altres associacions agràries com l'*Asociación Valenciana de Agricultura*, participa al projecte de creació d'una *Sociedad General Protectora de la Agricultura Española*, impulsada el març de 1878 per la duquessa de Medinaceli³³⁷. No sembla que aquesta iniciativa prosperés.

3.4.2.6. Recerca d'una ampliació de la base proteccionista.

Des de les corporacions industrials catalanes se cercarà amb insistència, dins i fora de Catalunya, altres veus demandants de solucions proteccionistes per afegir a la veu pròpia i trencar així la imatge dibuixada pels lliurecanvistes madrilenys, de ser els proteccionistes

333. Sobre aquesta iniciativa, veure ANCB: *Memoria ... 11 de Enero de 1878*, 1878.

334. Bases reproduïdes a *Fomento de la Producción Española*, núm. 103, 28-6-1878, article "Asociación marítima española", p.470-472; base tercera, apartat tercer.

335. AFTN, FPE, "Correspondencia", 17-12-1874/16-3-1877; enviament d'una circular el 28-11-1876.

336. AFTN, IFTN, "Comunicaciones", núm. 3, 30-8-1882/4-6-1883, carta de l'IFTN a Zoilo Espejo, president de l'associació, de 4-6-1883.

337. Veure *La Mañana*, 7-4-1878.

sols quatre cotoners barcelonins. Anem a veure aquí els resultats d'aquesta recerca a diversos nivells: dins de Catalunya, entre la resta de l'associacionisme econòmic i entre l'associacionisme de caire no estrictament econòmic, junt amb les institucions econòmiques oficials (societats econòmiques d'amics del país i juntes provincials d'agricultura, indústria i comerç), i fora de Catalunya, entre corporacions i particulars que en un moment o altre fan sentir la seva veu en sintonia amb les demandes de les corporacions industrials catalanes.

A) Suports rebuts per les corporacions industrials de la resta de l'associacionisme econòmic català.

La pràctica totalitat de l'associacionisme econòmic català, tancarà files al costat de les corporacions industrials en la demanda d'un aranzel proteccionista. En els grans temes de política aranzelària del període, la majoria d'elles adrecen a les Corts les seves exposicions, amb un llenguatge i una línia argumental força coincident amb els d'aquelles. Podem destacar aquí els casos de l'IACSI i de l'ANCB.

Tant d'una com de l'altra corporació, ja hem tingut ocasió de veure alguns exemples dels seus components ideològics i algunes cites extretes de les seves revistes, a l'apartat corresponent a les tesis proteccionistes. En alguns casos, el seu discurs fa encara més explícita la idea de suport de tots els sectors econòmics catalans a les demandes dels industrials. Així, per exemple, el marquès de Ciutadilla, un dels homes importants de la propietat agrària, intervé a la informació aranzelària sobre la indústria llanera i planteja aquesta idea d'interessos coincidents entre ambdós sectors:

Es admirable, Excmo. Sr., la unión que existe en Cataluña entre industriales y propietarios. Allí todos queremos lo mismo, todos somos proteccionistas. Y puedo hablar en estos términos, porque las corporaciones que representan la propiedad, como son el Instituto Agrícola de San Isidro, la Liga de propietarios de Barcelona, las Asociaciones de propietarios del Vallés, de Villafranca, etc., en las varias exposiciones que han dirigido al Gobierno de S.M. siempre han hecho alarde de sus ideas proteccionistas considerándolas como las únicas salvadoras del país productor.

No: la división que aquí se ha querido suponer, no existe, no existirá jamás.

Y ¿sabéis por qué? Porque la experiencia nos ha demostrado que la agricultura prospera siempre, en los países donde la industria florece³³⁸.

El marquès intervé també a la manifestació proteccionista de l'IFTN de 4-4-1881, perfilant una línia argumental proteccionista, plenament coincident amb la de la corporació convocant de l'acte³³⁹.

Però cal dir que aquest suport també funciona en sentit contrari, és a dir des de les corporacions industrials a les altres. Així, per exemple, trobem l'IFTN interessant-se amb l'IACSI per aturar l'avanç de la fil·loxera a la província de Barcelona el 1882³⁴⁰.

Pel que fa a l'ANCB, manté una postura en la mateixa línia. D'aquesta manera, per exemple, trobem Frederic Nicolau, en la seva doble condició de president de l'associació i de soci de l'IFTN, assistint a una sessió extraordinària de la Junta Directiva d'aquest segon dedicada a la preparació de les manifestacions proteccionistes de 1881, i expressant a la Junta el suport explícit de la corporació presidida per ell a aquests actes³⁴¹.

---

338. COMISIÓN ESPECIAL ARANCELARIA: *Información* ..., tom 2, p.431; intervenció de 21-11-1879.

339. IFTN: *Manifestación ... 4-4-1881*, p.11 i seg.

340. AFTN, IFTN, "Comunicacions", núm. 3, 30-8-1882/4-6-1883, carta de la Junta Directiva de l'IFTN al president de l'IACSI de 21-11-1882.

341. AFTN, IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881, sessió extraordinària de la Junta Directiva de 23-3-1881.

B) Actituds proteccionistes de l'associacionisme català de caire no econòmic.

Entre l'associacionisme català de caire no econòmic, podem esmentar les postures adoptades pels Ateneus de Barcelona (l'AB i l'Ateneu Lliure de Catalunya: ALC) i pel CC.

Un dels antecessors de l'AB, l'AC, ja disposava de tres seccions dedicades al món econòmic-professional: comerç, agricultura i indústria. Quan el 1872 es fusiona amb el Casino Mercantil, originant l'AB, aquest manté totes tres seccions.

A banda d'això, durant aquests anys sorgeixen de l'Ateneu diverses iniciatives relacionades amb el món de les corporacions econòmiques. Ja hem vist el seu paper destacat en la creació de la UCCLEB. Anteriorment, entre 1874 i 1875, havia organitzat una comissió d'estudis sobre la legislació duanera, amb participació de l'IIC i de l'IACSI, estructurada internament en les tres mateixes seccions que el propi AB: comerç, agricultura i indústria³⁴².

Un altre terreny en el que l'entitat demostra el seu interès per la qüestió proteccionista, és el de les conferències. Aquest és el cas de la pronunciada per Pere Estasén l'abril de 1878 sobre la crisi industrial, o els discursos dels presidents de torn a les sessions inaugurals de cada curs. Entre aquests, podem esmentar el de 1874 de Ferrer i Vidal (*El desarrollo material de España*) i el de 1885 de Manel Girona (*De la navegación. Decadencia de nuestra marina. Manera de mejorar pronto su situación*)³⁴³.

Pel que fa a l'ALC, entitat creada el 1878 com a escissió dels elements més progressistes de l'AB, mostra també el seu interès pels temes econòmics des de bon començament. Així, per exemple, l'abril de 1878, en el context de la crisi econòmica, organitza un cicle de conferències amb el títol *Las crisis, sus causas, sus efectos y medios de evitarlas*³⁴⁴, i el febrer de 1881, s'interessa pel plet entre les companyies ferroviàries i les corporacions de propietaris immobiliaris en el tema de l'enllaç dels ferrocarrils a Barcelona³⁴⁵.

Del CC, ja hem vist anteriorment la intervenció de Valentí Almirall a la manifestació proteccionista de l'IFTN. El mateix Almirall, al cicle de conferències dominicals organitzat pel Centre el 1882, reivindica clarament el proteccionisme com a element consubstancial del catalanisme, igual que fa a la inauguració del curs 1886-87 i des de les planes del *Diari Català*³⁴⁶. De fet, el catalanisme del període pren una postura molt clara enfront de la

342. Sobre aquesta iniciativa, veure AFTN, varis, "Comisión de estudios sobre la legislación aduanera", "Actas" 3-10-1874/18-12-1875.

343. Per a la conferència d'Estasén, veure *Fomento de la Producción Española*, núm. 92, 13-4-1878; per al discurs de Ferrer i Vidal, veure ATENEO BARCELONÉS: *Acta de la sesión pública celebrada en el salón de cátedras del mismo el día 26 de Noviembre de 1874*, 1875; per al discurs de Manel Girona, veure ATENEO BARCELONÉS: *Acta de la sesión pública celebrada en el ... el día 18 de Diciembre de 1885*, 1886; també reproduït en forma de fullet independent: GIRONA, Manuel: *De la navegación. Decadencia de nuestra marina. Manera de mejorar pronto su situación*, 1885. Veure també *Boletín del Ateneo Barcelonés*. Sobre les aportacions proteccionistes fetes des de l'AB, veure ARTAL: *Pensament econòmic ...*, p.247-250. Sobre l'associacionisme intel·lectual-professional i la seva relació amb el món de les corporacions econòmiques, veure CASASSAS: *L'Ateneu ...*, p.19.

344. Veure ATENEO LIBRE DE CATALUÑA: *Discurso y memoria leídos por su Presidente y Secretario en la sesión inaugural celebrada el 6 de Octubre de 1878*, 1878.

345. Veure ATENEO LIBRE DE CATALUÑA: *Enlace de los ferrocarriles en Barcelona. Dictamen formulado por la comisión especial. Leído en sesión pública celebrada el 12 de Febrero de 1881*, 1881.

346. Per a la intervenció de 1882, veure *Butlletí del Centre Català*, núm. 2, 16-8-1882, "Conferencias dominicals en lo Centre català. Conferencia per don Valentí Almirall, donada en sessions públicas dels dias 25 y 30 de Juliol del any corrent. TEMA: Quinas son les aspiracions de Catalunya y quin lo modo de realizarlas no sols per curarse dels mals que lo causan las novas condiciones económicas en que se l'ha col·locada, sinó també per obrirse un pervenir millor que'l present", p.14 i seg. Per a la de 1886, veure ALMIRALL: *Lo "Cobden Club" ...* Per a la seva producció teòrica des de les planes del *Diari Català*, veure TRIAS VEJARANO, Juan J.: *Almirall y los orígenes del catalanismo*, 1975, p.253 i seg. Per a la seva relació amb el *Memorial de Greuges*, veure FIGUERES, Josep M.: "Valentí Almirall i el Memorial de Greuges: del "Diari Català" a la "Renaixensa" (1879-

demanda de proteccionisme, com es pot apreciar en la lectura del Memorial de Greuges de 1885, que dedica a aquesta qüestió una part important del text presentat a Alfons XII³⁴⁷.

C) Actituds proteccionistes de les institucions econòmiques oficials a Catalunya.

És interessant veure la postura adoptada per les societats econòmiques d'amics del país catalanes, especialment en comparació amb les seves homònimes espanyoles. Entre elles, destaca pel seu compromís amb el plet proteccionista la SEBAP. Ja hem tingut ocasió de veure en aquest sentit algunes de les seves aportacions en el terreny doctrinal, així com els seus intents de creació del Centre de Defensa Proteccionista i, en un altre ordre de coses, l'organització del Congrés Català de Jurisconsults. A més, la trobem a totes les grans cites del període de política aranzelària, ja sigui adreçant-se a les Corts en un to clarament proteccionista³⁴⁸, ja sigui col·laborant amb altres corporacions en les campanyes d'oposició.

Per la seva banda, trobem la SEGAP participant a les dues informacions aranzelàries (sobre indústria llanera i sobre marina mercant) i organitzant la manifestació proteccionista de Girona de juny de 1881. La SEAPL, tot i la seva exposició favorable al tractat de comerç amb França (arrancada a la societat pel governador civil amb mètodes expeditius), té una postura coincident amb les corporacions industrials en la base 5ena, afer en el que s'adhereix explícitament a l'exposició de l'IFTN³⁴⁹. La resta de societats econòmiques catalanes tenen un paper molt més discret.

L'alineament de les societats econòmiques catalanes amb les tesis proteccionistes, contrasta amb la postura d'algunes societats espanyoles, amb plantejaments lliurecanvistes i, fins i tot, hostils a les demandes dels proteccionistes catalans. En tenim un bon exemple en les exposicions que algunes d'elles adrecen a les Corts amb motiu del tractat de comerç amb França de 1882. Així, per exemple, les societats de Saragossa, Toledo, Cadis i Zamora elaboren documents en els que trobem molts dels arguments esbossats pels lliurecanvistes de l'ARAA: no afavoriment de la indústria protegida, privilegiada i monopolista, aposta pel sector vitivinícola amb la idea d'especialització en un sol sector, dures censurens contra els industrials catalans o demanda d'un tractat de comerç amb Gran Bretanya³⁵⁰.

Igual que les societats econòmiques, les juntes provincials d'agricultura, indústria i comerç catalanes adopten una postura de suport a les tesis proteccionistes de les corporacions industrials. Així, totes quatre participen a les dues informacions especials aranzelàries de 1879. És la Junta de Barcelona (JPAICB) la que dedica més esforços a aquest tema. Així, el gener de 1879, organitza dues informacions prèvies a les convocades per la comissió especial aranzelària. En les seves pròpies respostes a ambdues informacions, apareixen plantejaments proteccionistes completament en línia amb els de les corporacions industrials³⁵¹.

1885)", p.43 i seg. És interessant també la recopilació ALMIRALL, Valentí: *Articles polítics. "Diari Català" 1879-1881*. Ed. a cura de Josep M. Figueres, 1984.

347. *Memoria en defensa dels interessos morals y materials de Catalunya presentada directament á S.M. lo Rey en virtud d'acort pres en la reunió celebrada en la Llotja de Barcelona, lo día 11 de janer de 1885*, 1885, sobretot p.26-36.

348. Per a les aportacions proteccionistes de la SEBAP, veure ARTAL: *Pensament econòmic ...*, p.210-217; "Contingut econòmic ...", p.87.

349. Archivo del Congreso de los diputados, serie general, legajo 208, expediente 7, núm. 3.5, exposició de la SEAPL datada el 30-12-1881.

350. Veure Archivo del Congreso de los diputados, serie general, legajo 209/expediente 11, núms. 7.75, 7.55, 7.51, 7.13.

351. Veure JUNTA PROVINCIAL DE AGRICULTURA, INDUSTRIA Y COMERCIO DE BARCELONA: *Contestación dada por la ... al interrogatorio acerca de los valores y clasificaciones de los tejidos de lana, 1879; Informe emitido por la ..., contestando al interrogatorio acerca de las consecuencias que ha producido la supresión del derecho diferencial de bandera y las medidas que*

Trobem igualment la JPAICB fent sentir la seva veu en els grans esdeveniments de política aranzelària del període, com el tractat de comerç amb França i el *modus vivendi* amb Gran Bretanya, adreçant exposicions contràries a les Corts³⁵².

Igual que en el cas de les societats econòmiques, les juntes d'altres províncies adopten una línia força diferent de la de les catalanes. Així, per exemple, en el mateix tema del tractat de comerç amb França, la Junta de Toledo elabora un document que destil·la hostilitat cap als industrials catalans³⁵³.

D) Recerca d'actituds proteccionistes fora de Catalunya.

Si per a les corporacions industrials catalanes era important trobar postures similars a les seves dins de Catalunya, trobar-les fora encara ho serà més, per trencar la imatge d'una demanda exclusivament catalana forjada des de les files lliurecanvistes. Tant és així, que el 1881 l'IFTN finança l'edició d'un full volant proteccionista, elaborat a Barcelona i enviat a un centre impulsat per diversos personatges relacionats amb Catalunya i residents a Madrid, amb l'únic motiu que dugués peu d'impremta madrilenya. En les instruccions que Estasén dona a Guillem Graell (secretari d'aquest centre madrileny; anys més tard ho seria del FTN), llegim:

También le envío una especie de hoja electoral proteccionista en número de 100 ejemplares y desearía que la firmara usted, Armet, Diz Romero, Arenillas y demás personas del centro proteccionista que V. considere conveniente, que mandara imprimir (o la hiciera en la imprenta del *Monitor*) los nombres de los que firman al pie de dicho manifiesto, que como V. verá va sin firma y le pusiese además antes de la fecha, impreso la palabra *Madrid*, y las reparta a los periódicos, sociedades, casinos, cafés, etc., acompañándome luego la nota de los gastos³⁵⁴.

Hi ha diverses iniciatives de les corporacions industrials tendents a mostrar la seva voluntat d'impulsar un model proteccionista que abasti tots i cadascun dels sectors econòmics nacionals, desfent així la imatge d'exclusivisme, d'una banda, i cercant ampliar el suport a les seves demandes, de l'altra. Un bon exemple d'aquesta tàctica, el tenim en la decisió de la Junta Directiva del FPN d'enviar al president del Consell de ministres, Cánovas (aviat serà rellevat per Martínez Campos), una exposició demanant proteccionisme aranzelari per al blat, sector en el qual els socis de l'entitat no hi tenien gaire interessos i en el que, contràriament, un abaratiment de preus més aviat els afavoriria. El motiu d'aquesta iniciativa, el trobem expressat en la resolució de la pròpia Junta; s'acorda *que se dispusiese una tirada aparte de 300 hojas sueltas, que los Sres. Vocales cuidarían de circular a las provincias interesadas, en las cuales no es dudoso que producirá excelente efecto el apoyo que de esta suerte les presta espontáneamente el "Fomento de la Producción Nacional"*³⁵⁵.

pueden adoptarse para el fomento de la marina mercante y del comercio nacional, 1879. Sobre les seves aportacions a les tesis proteccionistes, veure ARTAL: *Pensament econòmic* ..., p.228-229; "Contingut econòmic ...", p.87. Per a la participació de la junta de Tarragona, veure JUNTA DE AGRICULTURA, INDUSTRIA Y COMERCIO DE LA PROVINCIA DE TARRAGONA: *Contestación a los interrogatorios formulados por la Comisión especial arancelaria acerca de los valores y clasificaciones de los tejidos de lana, consecuencias que ha producido la abolición del derecho diferencial de bandera y de las medidas que pueden adoptarse para el fomento de la marina mercante y del comercio nacional*, 1879; per a la de Girona, veure COMISIÓN ESPECIAL ARANCELARIA: *Información* ..., 1879-80, tom 1, p.345-353 i tom 2, p.200-202; per a la de Lleida, veure COMISIÓN ESPECIAL ARANCELARIA: *Información* ..., 1879-80, tom 2, p.75.

352. Per a l'exposició de la JPAICB al tractat de comerç amb França, veure *Fomento de la Producción Española*, núm. 301, 15-4-1882, p.249-251; per a l'exposició relativa al *modus vivendi* amb Gran Bretanya, veure *El Eco de la Producción*, núm. 84, 1-3-1884, p.115-118.

353. Veure Archivo del Congreso de los diputados, serie general, expediente 209, legajo 11, núm. 7.54.

354. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 4, 31-5-1881/17-11-1881; carta de finals de juliol o principis d'agost de 1881.

355. AFTN, FPE, "Actas" núm. 5, 20-10-1877/23-7-1879, sessió de la Junta Directiva de 27-2-1879.

En sentit invers, de vegades hi ha per part de les corporacions industrials una petició explícita a altres centres d'afegir-se a les seves demandes. Aquest és el cas d'una circular que l'IFTN adreça a corporacions i particulars de diverses zones de l'estat, que han mostrat inclinació cap el proteccionisme, tot demanant-los que enviïn comissions a Madrid per gestionar en el Senat la no aprovació del tractat de comerç amb França. En aquesta circular, s'argumenta la conveniència de trobar suports en altres províncies: *de ahí resulta la necesidad de enviar Comisiones de todas las provincias de España (para que no se crea que únicamente hay proteccionistas en Cataluña) durante la discusión del Tratado de Comercio con Francia en la Alta Cámara*³⁵⁶.

En algunes ocasions, les corporacions industrials reben realment suports explícits procedents d'altres zones de l'estat. Aquest és el cas del suport donat pels fabricants de llanes d'Alcoi i Béjar a les demandes dels llaners catalans en la informació aranzelària del sector de 1879 o a la seva oposició al tractat de comerç amb França de 1882³⁵⁷. O el de la *Liga de Contribuyentes de Granada*, que s'adhereix a l'informe del FPN a la informació aranzelària sobre marina mercant³⁵⁸. O, encara, les adhesions de diverses corporacions i particulars de fora de Catalunya a la manifestació proteccionista de l'IFTN de 4-4-1881³⁵⁹.

És per aquesta voluntat de trobar suports a altres zones, que es fa un seguiment dels articles de premsa i assaigs publicats a altres zones de l'estat, que continguin postures proteccionistes. Aquest és el cas del fullet publicat per Miguel Primo de Rivera a Cadis, al que es dona ple suport des de les planes del *Fomento de la Producción Nacional*³⁶⁰, o els documents elaborats per la fàbrica de ceràmica de La Cartuja de Sevilla del marquès de Pickman amb motiu dels grans tractats de comerç³⁶¹.

3.4.3. Recurs a les forces vives.

El recurs a les forces vives, per què interposin la seva influència en els centres de decisió de l'Estat, esdevé una pràctica habitual durant aquests anys, especialment per part de les corporacions industrials. Ajuntaments i diputacions provincials, capitans generals, governadors civils i bisbes rebran tot de peticions d'intervenció, responent favorablement en la majoria dels casos. És significatiu, en aquest sentit, que el reglament de l'IFTN consideri socis honoraris de mèrit nats el capità general de Catalunya, el president de l'Audiència, el bisbe, el governador civil, el president de la Diputació Provincial, l'alcalde i el rector de la UB, en un intent d'atreure les persones que ocupen aquests càrrecs cap el terreny de la corporació.

D'altra banda, en alguns actes importants de les corporacions, trobem una presència significativa d'aquestes autoritats. Aquest és el cas del banquet de 25-5-1879 que IIC, FPN i FPE ofereixen als parlamentaris catalans electes. En aquest important acte són presents i

---

356. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" núm. 5, 17-11-1881/25-8-1882; circular de 18-4-1882.

357. Per a 1879, veure FABRICANTES DE SABADELL, TARRASA, OLESA, ALCOY Y BÉJAR: *Contestación ...*; per a 1882, veure Archivo del Congreso de los diputados, serie general, legajo 209/expediente 11, 8/27

358. Veure LIGA DE CONTRIBUYENTES DE GRANADA: *Memoria leída por el Presidente de la misma, Excelentísimo Señor Don Pablo Díaz y Jiménez en la Junta general Extraordinaria celebrada el día 14 de Marzo de 1880*, 1880, p.8.

359. Veure *El Eco de la Producción*, núm. 26, 16-4-1881, article "La manifestación proteccionista del día 4 de Abril de 1881", p.219-230.

360. PRIMO DE RIVERA, Miguel: *Los aranceles. Ligeras consideraciones sobre los mismos, como cuestión de actualidad, por D. ...*, 1877); Esmentat a *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 364, 23-6-1877, p.409-410.

361. PICKMAN Y C^{as}: *Exposición que dirigen a las Cortes los Sres. ... Propietarios de la fábrica de Loza y Porcelana de La Cartuja, de Sevilla, con ocasión del tratado de comercio franco-español que se firmó en París el 6 de Febrero de 1882*, 1882; PICKMAN Y COMPAÑÍA: *Al Congreso de los Sres. Diputados de la Nación*, 26 de Febrero de 1885 (full volant)).

intervenien, a petició dels organitzadors, el bisbe de Barcelona (José María Urquinaona), el capità general de Catalunya (Luís Prendergast), el governador civil interí (Josep Maria Camprodon) i el president de la Diputació Provincial de Barcelona (Josep Vilaseca)³⁶².

3.4.3.1. Ajuntaments i diputacions provincials de Catalunya.

Tant els ajuntaments com les diputacions provincials, i en especial els de Barcelona, reben peticions de les corporacions industrials per què actuïn en un determinat sentit. Aquest és el cas del FPN, que el març de 1878 escriu a l'Ajuntament de Barcelona i a les quatre diputacions provincials catalanes, encoratjant-los a què demanin al Govern solucions proteccionistes en el tema de la crisi industrial, o la petició que fa l'IFTN a l'alcalde de Barcelona, l'abril de 1882, tot instant-lo a enviar comissions a Madrid, per pressionar el Senat contra el tractat de comerç amb França³⁶³.

Cal dir que la postura adoptada per ajuntaments i diputacions catalans —en tot cas, llevat dels de Lleida— és de ple suport a les demandes de les corporacions industrials. Fixant-nos en els exemples anteriors, observem com l'abril de 1878, comissions de l'Ajuntament, de la Diputació Provincial i de la Junta d'Obres del Port de Tarragona, es traslladen a Madrid amb peticions concretes pel tema de la crisi³⁶⁴. O com l'abril de 1882, comissions de l'Ajuntament de Barcelona i de la Diputació Provincial s'hi traslladen per gestionar la no aprovació pel Senat del tractat de comerç amb França³⁶⁵.

De fet, davant dels grans temes de política aranzelària del període, ajuntaments i diputacions faran sentir la seva veu, ja sigui elaborant exposicions a les Corts o nomenant comissions per traslladar-se a Madrid, amb una postura plenament coincident amb les demandes de les corporacions industrials. Continuant amb l'exemple del tractat de comerç amb França, envien exposicions oposant-se al projecte, bé al Congrés o bé al Senat, les diputacions provincials de Barcelona i Tarragona i els ajuntaments de Tarragona, Reus, Valls, Barcelona, Sant Martí de Provençals, Sabadell, Manresa i Girona (de vegades, impreses en forma de fullet, per facilitar-ne la difusió³⁶⁶). A més, la Diputació de Barcelona convoca prèviament una reunió amb els diputats i senadors per la província de Barcelona, per aprovar entre tots el text de la seva exposició a les Corts i obre, posteriorment, una informació sobre els efectes del tractat³⁶⁷. Igualment, tant l'Ajuntament de Barcelona com la Diputació, envien comissions a Madrid per demanar la no aprovació del tractat, primer al Congrés i després al Senat, practicant allí intenses gestions en forma d'entrevistes amb membres del Govern i amb els parlamentaris catalans.

Són molts altres els temes en els que intervenen ajuntaments i diputacions: la crisi econòmica de 1878, la base 5ena de 1882, la llei de primeres matèries de 1883 o el *modus*

362. Per a una ressenya de l'acte i de les intervencions, veure *Fomento de la Producción Española*, núm. 151, 31-5-1879, article "El banquete del 25 de mayo", p.358-373.

363. Arxiu del FPN, sèrie FPE, "Actas" núm. 5, 20-10-1877/23-7-1879; sessió de la Junta Directiva de 8-3-1878. Sèrie IFTN, "Comunicaciones", tom 5, 17-11-1881/25-8-1882; carta de 29-4-1882).

364. *Fomento de la Producción Española*, núm. 91, 6-4-1878, article "La crisis", p.235-241.

365. *Diario de Barcelona*, 28-4-1882, ed. matí, p.5347.

366. Veure AYUNTAMIENTO DE BARCELONA: *A las Cortes para que no den su aprobación definitiva al Tratado de comercio con la República Francesa*, 1882. DIPUTACIÓN PROVINCIAL DE BARCELONA: *Exposición que la Excma. ... eleva a las Cortes en súplica de que se dignen denegar su aprobación al Tratado de Comercio Franco-español estipulado en 6 de Febrero del año actual*, 1882.

367. Sobre aquesta informació, veure Arxiu del FPN, sèrie FPE, "Actas" 4-9-1878/9-7-1884, sessió de la Junta Directiva de 27-10-1882. Veure també DIPUTACIÓN PROVINCIAL DE BARCELONA: *Memoria presentada por una comisión especial de Señores Diputados a consecuencia de la información pública abierta para mejorar la situación de la agricultura, la industria y el comercio de la comarca. Publíquese por acuerdo de la Corporación de 30 de Diciembre de 1882*, MDCCCLXXXIII.

vivendi amb Gran Bretanya de 1885. Igualment, l'Ajuntament de Barcelona fa sentir la seva veu també en el tema de la conservació del Dret Civil català³⁶⁸, aspecte aquest en el que es mostrava especialment interessat l'IACSI.

És interessant veure també que el discurs d'ajuntaments i diputacions en els seus documents oficials o en les intervencions dels seus comissionats a Madrid, coincideix amb tots i cadascun dels arguments proteccionistes vistos anteriorment. D'aquesta manera, podem observar com a la reunió conjunta dels comissionats de l'Ajuntament i la Diputació de Barcelona i de l'IFTN més els diputats i senadors catalans, celebrada a Madrid el 7-4-1882, Coll i Pujol, Carbó (representants de l'Ajuntament) i Benet i Colon, Serret, Jover, Manfrid (de la Diputació) en llurs intervencions a la reunió, sostenen una línia argumental clarament proteccionista, reclamen per a les institucions que representen una postura completament coincident amb les de les corporacions industrials, i conclouen per demanar als parlamentaris la seva més decidida oposició al tractat de comerç³⁶⁹. La Diputació de Barcelona fins i tot arriba a definir-se a si mateixa proteccionista en un document oficial: *la Diputación, proteccionista ante todo y sobre todo*³⁷⁰.

Finalment, cal no oblidar que en aquest nivell de les administracions locals hi ha també una notable presència directa de membres de les corporacions³⁷¹.

3.4.3.2. El capità general de Catalunya.

No hi ha dubte que dins de l'estratègia de les corporacions de recórrer a les "forces vives", el capità general de Catalunya juga un paper destacat. Juan Jacob, a la seva tesi doctoral sobre la Capitanía General de Catalunya a la Restauració, assenyala aquest recurs al capità general per a la qüestió proteccionista per part de les corporacions, i també la seva resposta generalment positiva:

Los Capitanes Generales mantendrán a lo largo de todo este período una actitud altamente positiva respecto a la realidad proteccionista, suscribiendo personalmente la defensa del ideal económico catalán a pesar de no sentirse ligados a Cataluña por su nacimiento y a pesar de que por sus concepciones ideológicas se veían a veces arrastrados hacia la línea librecambista, cuando se daba el caso de su adscripción política a los grupos liberales; por su parte, los elementos proteccionistas catalanes no desdeñaron en ningún momento el recurso al Capitán General para lograr su apoyo en esta cuestión ideológico económica³⁷².

Per la seva banda, Miquel Izard creu que la relació de l'IIC amb Prim (en aquest cas, no estariem parlant del capità general de Catalunya, sinó d'un militar català de la màxima graduació) hauria impedit que la indústria cotonera sortís perjudicada de la reforma aranzelària de 1869³⁷³.

---

368. DSS, leg. 1884-85, 23-2-1885, núm. 69, p.1310.

369. *La Mañana*, 8-4-1882, article "Reunión importante".

370. DIPUTACIÓN PROVINCIAL DE BARCELONA: *Memoria ...*, p.47. Sobre les aportacions proteccionistes de la Diputació Provincial de Barcelona, veure també ARTAL, Francesc: *Pensament ...*, p.206-209; "Contingut ...", p.87.

371. CAÑELLAS, Cèlia; TORAN, Rosa: "L'Ajuntament de Barcelona i el règim restauracionista (1875-1901)", 1988; "L'Ajuntament de Barcelona durant la Restauració: del corporativisme a la mediatització", 1989; "La classe política barcelonina. Substrat socio-econòmic dels consistoris (1875-1901)", 1989; "La representació política ...", 1991; "Dinastisme i notables locals: l'arrelament social i urbà. Els consistoris a la ciutat de Barcelona", 1992; "Dominis socials i poder local a Barcelona. Del Sexenni democràtic a la Restauració borbònica", 1993; *El personal polític de l'Ajuntament de Barcelona (1877-1923). Del provincialisme corporatiu al cosmopolitisme classista*; 1996.

372. JACOB CALBO, Juan: *La capitania general de Cataluña de 1875 a 1931. La actuación política de los capitanes generales*. Resumen de la Tesis doctoral, 1978, p.11. La mateixa interpretació sosté Trías Vejarano: TRÍAS VEJARANO, Juan J.: *Almirall y los orígenes del catalanismo*, 1975, p.63.

373. IZARD: *Manufactureros ...*, p.202-203.

Al període estudiat, el capità general amb el que les corporacions catalanes tenen una relació més fluïda és sense dubte Arsenio Martínez Campos, sense oblidar el marquès de Peña-Plata (Ramón Blanco) o el marquès de la Victoria de las Tunas (Luís Prendergast). Aquesta estreta relació amb militars d'alta graduació per part de les corporacions catalanes, era perfectament copsada a l'època, especialment pels seus adversaris ideològics. D'aquesta manera, el lliurecanvista Martín Rey, en el transcurs de la informació aranzelària sobre la indústria llanera, es permet ironitzar sobre aquesta relació: *y puesto que los mismos proteccionistas han confesado la influencia del malogrado D. Juan Prim en el Arancel del 69; y si hoy todo lo esperan del general Martínez Campos, (...) yo iba a decir a estos señores que pidieran al Gobierno que llevara la Dirección de Aduanas al Ministerio de la Guerra*³⁷⁴.

Podem dir que els èxits militars de Martínez Campos varen coincidir plenament amb els desigs de les corporacions catalanes: fi de la guerra civil carlina a Catalunya, que allunyava la inseguretat pròpia de la guerra al territori més immediat al de la seva activitat econòmica, i fi de la insurrecció a Cuba, que permetia normalitzar la relació amb un territori amb el que existien creixents lligams econòmics de tota mena.

En la seva etapa com a capità general de Catalunya (1875-1876), les corporacions estrenyen la relació amb Martínez Campos. La seva actuació com a pacificador de Catalunya mereix una subscripció pública, en la que hi ha constància documental de la participació del FPN³⁷⁵, destinada a recompensar econòmicament els seus treballs. *La Mañana* dona la notícia del lliurament per part d'una comissió al general d'aquesta subscripció, dipositada al *Banc de Barcelona* (BB), de la que una part corresponia al general Jovellar³⁷⁶.

La gestió més significativa atribuïda a Martínez Campos, és la suspensió de la base 5ena de 1875. Tant Jacob com Trías Vejarano al·ludeixen a aquesta gestió, mentre que Izard, en canvi, creu que les corporacions catalanes varen tenir un escàs paper real en la gestació de la suspensió i qüestiona la mateixa idea que Martínez Campos hi intervingués³⁷⁷. En qualsevol cas, per als coetanis, i especialment per als lliurecanvistes de l'ARAA, aquesta intervenció no oferia dubtes. Ens diu Figuerola (autor de la base 5ena i, per tant, interessat en les interioritats de la seva suspensió) al primer míting de l'ARAA: *Conste, pues, que no se hizo la reforma [de 1869] por la fuerza ni por la violencia; que no hubo fuerza en el Ministerio de Hacienda, y que si la ha habido ha sido de un general para hacer suspender las reforma arancelarias en 1875*³⁷⁸. Per la seva banda, Gabriel Rodríguez s'hi refereix a una conferència al CUMM: *Llega el año de 1875; entonces ni el mismo Sr. Salaverría pensaba en suspender la reforma arancelaria, pero los proteccionistas hicieron grandes trabajos de zapa, y se dice que un general victorioso se puso en camino desde Barcelona a Madrid, y echando el peso de su espada en la balanza, la inclinó del lado del proteccionismo*³⁷⁹. El mateix Gabriel Rodríguez, a un míting de l'ARAA de 1882, es torna a referir a aquest general, però ara amb noms i cognoms: Martínez Campos³⁸⁰.

374. COMISIÓN ESPECIAL ARANCELARIA: *Información ...*, tomo 2, p.408; intervenció del 20-11-1879.

375. AFTN, FPN, "Actas" núm. 4, 18-8-1875/13-10-1877, Junta Directiva extraordinària de 8-1-1876.

376. *La Mañana*, 29-9-1876.

377. JACOB: *La capitania ...*, p.11; TRÍAS VEJARANO: *Almirall ...*, p.63; IZARD: *Manufactureros ...*, p.127-128. Veure també CASTERA ARCHIDONA, Ramón: "Ideas y actitudes del conservadurismo burgués catalán ante los inicios del reformismo social de la Restauración", 1987, p.191.

378. ARAA: *Meeting ...* 8-6-1879, p.30.

379. *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 459, 26-4-1879, article "Don Gabriel Rodríguez y la nueva asociación libre-cambista de Madrid", p.248.

380. ARAA: *Meeting ...* 21-5-1882, p.59.

En qualsevol cas, sí que hi ha constància d'aquesta estreta relació amb les corporacions en altres temes. Així, per exemple, el setembre de 1875, Bosch i Labrús, en tant que president del FPN, s'hi entrevista per demanar-li garanties d'actuació de l'Exèrcit en cas de vagues obreres, obtenint una resposta satisfactòria del general³⁸¹. O, el juny de 1876, participa a la sessió inaugural del nou FPE, celebrada l'11-6-1876 a la Casa Llotja: presideix honoríficament l'acte i hi pronuncia unes paraules; el FPE el fa soci de mèrit tot seguit³⁸². Per a Guillem Graell, a la seva *Historia del Fomento del Trabajo Nacional*, el nucli d'impulsors del FPE, anteriorment organitzats al FPN, haurien afavorit la carrera de Martínez Campos ja des de 1873³⁸³.

El març de 1876, davant de la notícia del seu trasllat a un altre destí, l'IIC s'afanya a escriure al president del Consell de Ministres, Cánovas, tot sol·licitant el seu manteniment a Catalunya: *Las Juntas Directiva y Consultiva de este Instituto industrial interpretando los deseos de las clases que representan y que son los de todas las personas adictas a la Monarquía constitucional y a nuestro augusto Soberano, suplican encarecidamente a V.E. y demás miembros que componen el Gobierno de S.M. se dignen conservar al General D. Arsenio Martínez Campos al frente de la Capitanía General de este Principado*³⁸⁴. Quan, finalment, es trasllada a Cuba, l'octubre de 1876, és acomiadat per representacions de les corporacions industrials.

De fet, el trasllat de Martínez Campos a Cuba no interromp la seva relació amb les corporacions catalanes. En diverses ocasions l'envien telegrams de felicitació pels seus èxits militars a l'illa i no es desaprofita l'ocasió per sol·licitar la seva intervenció en altres afers. Així, per exemple, el febrer de 1878 el FPE li envia un telegrama de felicitació-petició, en el que se li demana que interposi la seva influència davant del Govern per aconseguir la declaració de navegació de cabotatge a l'existent entre la península i les Antilles: *Junta General Fomento Producción Española acuerda felicitar calurosamente a V.E. paz Cuba y suplica interponga su influencia cerca del Gobierno para que comercio entre Antillas y península sea declarado cabotaje, providencia que estrecharía lazos unión entre españoles de ambos hemisferios*³⁸⁵. A les felicitacions, no s'oblida tampoc Jovellar.

Al seu retorn de Cuba, les corporacions econòmiques catalanes organitzen una comissió encarregada de traslladar-se a Madrid, per felicitar-lo personalment per la pacificació i per sondejar les seves veritables intencions en matèria de reformes econòmiques a l'illa, en uns moments en què semblava que havia d'ocupar la presidència del Consell de ministres i dur a la pràctica els acords de Zanjón. L'IIC dóna al seu representant en aquest afer, Francesc López Fabra (que, a més de soci i gestor habitual de l'IIC i diputat per Barcelona, era també militar, concretament coronel), instruccions molt precises sobre l'entrevista amb Martínez Campos:

No necesita esta Junta dar instrucciones a V.E.: únicamente deseo manifestarle, que después de cumplido el acto de atención de que se ha hecho mérito, será muy conveniente procurar, en una segunda entrevista, conocer la opinión del General respecto a las cuestiones económicas de Cuba relacionadas con los intereses de la Península, e inclinar su ánimo hacia las soluciones que más conduzcan a estrechar los vínculos de

---

381. AFTN, sèrie FPN, "Actas" núm. 4, 18-8-1875/13-10-1877; sessió de la Junta Directiva de 9-9-1875.

382. Veure AFTN, FPE, "Actas", 11-6-1876/24-2-1884 "juntas generales ordinarias"; veure també *Fomento de la Producción Española*, núm. 1, 15-7-1876.

383. GRAELL: *Historia del Fomento ...*, p.332-333.

384. AFTN, IIC, "Correspondencia" 13-1-1876/3-7-1879, carta de Joan Jaumandreu, president de l'IIC, de 3-8-1876.

385. AFTN, FPE, "Correspondencia" 15-5-1876/1-2-1882, telegrama del 10-3-1878.

unión entre España y sus posesiones de Ultramar así como también interesarle a favor de los demás asuntos que tanto afectan al porvenir de nuestra patria, y de los cuales tiene V.E. perfecto conocimiento³⁸⁶.

La comissió, presidida pel marquès de Monistrol, el visita quan encara no és president. Se li demana que no negociï un acord comercial entre els Estats Units i Cuba. El president del FPN, Pujol Fernández, també present a la reunió, n'informa després a la seva Junta Directiva (quan ho fa, Martínez Campos ja és president del Consell de Ministres):

(...) el General les había asegurado, con su habitual franqueza, cuanto se exageraba por algunos lo relativo a las mejoras económicas y en la tributación que él pensaba proponer a favor de la Isla de Cuba, de que en su día habrían de ocuparse detenidamente las Cortes del Reino; que, convencido de que las Islas se hallaban tan necesitadas de protección como la Península, había que lograr que España fuese mercado para las Antillas así como las Antillas debían serlo para España, con lo cual se combatiría el contrabando, que disminuye los rendimientos, y se daría movimiento a la Marina mercante facilitándole los retornos; que en cuanto a los proyectos de tratados con los Estados-Unidos, de cuya inconveniencia se le arguyó, él sólo había hablado como un medio decisivo de convicción, y en el sentido de que, o las Islas habían de tratar y comerciar libremente con la Metrópoli, o tendrían que tratar y ligarse con los Estados-Unidos; y finalmente, que el General Martínez Campos había expresado en términos tan sinceros y patrióticos, que la comisión de centros catalanes no había podido menos de salir muy satisfecha de la entrevista, pudiéndose ahora abrigar mayores esperanzas todavía, al considerar [que] el General Martínez Campos estaba en situación de poder realizar los buenos deseos que le animan, desde la Presidencia del Consejo de Ministros, a que ha sido elevado por S.M. el Rey³⁸⁷.

Quan rep el nomenament de president del Consell de ministres, rep la felicitació de les corporacions catalanes, igual que quan passa a ser ministre de la Guerra, amb el Govern Sagasta de febrer de 1881. El general no oblida les deferències de les que és objecte durant anys per part de les corporacions catalanes, i així, és un dels pocs senadors no catalans que vota contra el *modus vivendi* amb Gran Bretanya, el març de 1885 (18 vots en contra; 12 catalans o electes per districtes catalans i 6 no catalans)³⁸⁸.

Amb el marquès de Peña-Plata, també hi haurà una relació força fluïda. A la seva arribada a Barcelona, és rebut per comissions de les corporacions industrials, que practiquen aquest tipus d'accions de manera habitual, per anar obrint camí a l'eficaç cooperació dels capitans generals. El 1878 el trobem plenament identificat amb els treballs relatius a l'aranzel de la indústria llanera: acompanya personalment a Madrid a una comissió de les corporacions catalanes i li obre portes als ministeris. Segons el *Fomento de la Producción Española: El general Blanco ha favorecido extraordinariamente los trabajos de la referida Comisión proporcionándola varias entrevistas con el señor Cánovas y acompañándola en algunas de ellas*³⁸⁹.

Amb el marquès de Peña-Plata tenim un bon exemple d'intermediari entre el Govern i les corporacions, però en sentit invers: l'octubre de 1878 convoca al president del FPN, Pujol Fernández, seguint instruccions del Govern; el motiu: aquest desitjaria que la seva política econòmica tingués el ple suport de les corporacions catalanes i, no obstant, aquestes estarien mostrant els seus recels. La funció encomanada al capità general seria sondejar l'opinió de les corporacions i intentar atreure el seu suport cap el Govern³⁹⁰.

Igual que Martínez Campos, el marquès de Peña-Plata és traslladat a Cuba. El març de 1879 va primer a Madrid i, des d'allí, emprèn camí cap el seu nou destí de governador general de Cuba. Una comissió del FPN va expressament a Madrid, per acomiadar-lo a

386. AFTN, IIC, "Correspondencia" 13-1-1876/3-7-1879, carta de 21-2-1879.

387. AFTN, FPN, "Actas" núm. 5, 20-10-1877/23-7-1879, sessió de la Junta Directiva de 12-3-1879.

388. DSS, leg. 1884-85, 28-3-1885, núm. 97, p.1978-79.

389. *Fomento de la Producción Española*, núm. 101, 15-6-1878, p.435.

390. AFTN, FPE, "Actas" núm. 5, 20-10-1877/23-7-1879, 24-10-1878.

l'estació de tren; el marquès, agraït, manifesta a la comissió: *S.E. ofreció sus servicios y cooperación, a los fines de esta Sociedad, en el nuevo e importantísimo cargo que pasa a ocupar*³⁹¹. També igual que amb Martínez Campos, en el seu nou destí continua tenint notícies de les corporacions catalanes. Així, per exemple, el setembre de 1881 l'IFTN li escriu, tot felicitant-lo per unes declaracions proteccionistes de les que la corporació diu haver tingut notícia a través de Víctor Balaguer³⁹².

Retrobem el marquès de Peña-Plata a Barcelona a partir de gener de 1882, rebut a la seva arribada per comissions de les corporacions industrials. Novament aquestes li demanen que interposi la seva influència davant del Govern. Així, en l'afer de la base 5ena, actua com a intermediari entre el Govern Sagasta i les corporacions; l'IFTN li demana que pressioni el Govern per què Sagasta mantingui les seves declaracions al Senat quan va afirmar que no es tocaria la base 5ena: *El Instituto de Fomento confía que V.E., que con tanta benevolencia nos hizo conocer las promesas del Sr. Sagasta, no ha de negarnos su valiosa influencia y apoyo para que cuando menos aquellas se cumplan*³⁹³. El mateix mes l'IFTN li demana que interposi també la seva influència en l'afer de la contribució industrial: *La ocasión es por demás oportuna para que V.E. dando una muestra más de sus bondades, allanase el camino a las gestiones del Instituto*³⁹⁴.

També hi ha bona relació amb el marquès de la Victoria de las Tunas. Comissions de les corporacions el van a rebre, com és habitual, a la seva arribada a Barcelona, el març de 1879. Es requereix la seva mediació per què demani al Govern la finalització definitiva de la informació llanera: *El patriótico interés con que V.E. mira todo cuanto se relaciona con el fomento de la producción nacional, inspira a la Junta Directiva de este Instituto la confianza necesaria para permitirse molestar la atención de V.E. suplicándole tenga a bien interponer su valiosa mediación cerca del Gobierno de S.M. a fin de conseguir que la instancia, cuya copia es adjunta, obtenga pronto las resoluciones favorables que se desean*³⁹⁵.

Una relació tan fluïda amb l'autoritat militar, fa que des de les corporacions es recorri a l'Exèrcit fins i tot per a afers menors. Així, per exemple, l'IFTN demana al coronel del primer regiment d'artilleria de Barcelona que cedeixi la banda de música per a l'acte de lliurament de premis de l'exposició d'arts decoratives de juliol de 1881, mentre que el FPE demana al capità general cinc soldats de cavalleria, amb els seus cavalls i equips, per a una desfilada a Barcelona, el desembre de 1884³⁹⁶.

3.4.3.3. El governador civil de Barcelona.

El governador civil de Barcelona és una altra peça important en l'estratègia de treball de les corporacions. Curiosament, el governador amb el que existirà una sintonia més gran durant aquests anys és Gil Maestre, nomenat per un Govern —el de la ILD— amb el que les corporacions tenien les màximes discrepàncies en política aranzelària. A Gil Maestre, el FPE

---

391. AFTN, FPN, "Actas" núm. 5, 20-10-1877/23-7-1879, sessió de la Junta Directiva de 24-3-1879.

392. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 4, 31-5-1881/17-11-1881; carta de Pere Estasén de 10-9-1881.

393. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tomo 5, 17-11-1881/25-8-1882; carta del president, Manel Felíu i Coma, sense data, de principis de Juny de 1882.

394. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tomo 5, 17-11-1881/25-8-1882; carta de 20-6-1882.

395. AFTN, FPN, "Correspondencia" 2-1-1879/20-8-1879; a partir de 20-8-1879 correspon a l'IFTN; carta del president de torn, Marià Parellada, d'1-10-1879

396. AFTN, IFTN, "Comunicaciones", tom 4, 31-5-1881/17-11-1881, carta de 30-6-1881; sèrie FPE, "Correspondencia" 3-10-1883/20-7-1888, carta de 9-12-1884.

el nomena soci honorari i l'IFTN li fa un petit homenatge a la seva marxa, regalant-li una vara de comandament.

Igual que en el cas del capità general, les corporacions adquireixen l'hàbit de rebre'l a la seva arribada a la ciutat. Aquest és el cas d'Aquilino Herce, rebut per comissions de les corporacions a la seva arribada, el gener de 1884. També igual que en l'altre cas, sovint fa feines d'intermediari entre les corporacions i el Govern. Podem esmentar en aquest sentit, els treballs de Cástor Ibáñez de Aldecoa, personatge polèmic per la seva actuació en el conflicte del gas de Barcelona, el 1878³⁹⁷, però que als anys anteriors manté una bona sintonia amb les corporacions. Ibáñez de Aldecoa es manté en el càrrec entre gener de 1876 i juliol de 1878. Durant el seu mandat, rep peticions diverses d'intervenció per part de les corporacions industrials. Així, el trobem l'agost de 1876 fent feines d'intermediari en l'afer del segell de vendes: d'una reunió, amb assistència de nombroses corporacions (IIC, FPN, FPE, CAMSB, IACSI, CHUM, CUMB i AB), en surt la resolució d'enviar un telegrama al ministre d'Hisenda amb la petició de reformar l'impost i de paralitzar-lo mentre no es reformés; en lloc d'enviar-lo directament, una comissió de les esmentades corporacions es trasllada al Govern Civil, demana audiència al governador, i li demana que sigui ell qui transmeti el telegrama. No cal dir que el governador accepta l'encàrrec³⁹⁸.

Igual gestió fa el juliol de 1877, aquest cop per al FPE. Aquesta corporació volia iniciar una campanya pel tema de les valoracions i classificacions dels teixits de llana que havien de servir de base al nou aranzel. Una comissió va a veure el governador civil i li demana que telegrafiï al Govern en aquest sentit. El governador accedeix a la petició i, posteriorment, fa arribar al FPE el telegrama de contestació del ministre, que arriba també a través seu³⁹⁹.

Finalment, en el context de la crisi econòmica de 1878, Ibáñez de Aldecoa pren la iniciativa de convocar una reunió de corporacions econòmiques, per estudiar les possibles mesures a emprendre.

Però no sempre hi haurà entesa en les relacions amb els governadors civils. La fricció més greu amb un governador, es produirà el juny de 1881, en denegar Feliciano Herreros de Tejada la seva autorització a la manifestació (en el sentit de desfilada al carrer, no de míting) proteccionista que preparava el FPE. La idea d'aquesta corporació era fer cinc mítings simultanis (com així es va fer) i després fer confluïr els assistents a una gran manifestació proteccionista al carrer, que aniria des de la plaça Catalunya fins la plaça Palau, al palau del Govern Civil. La petició d'autorització d'aquests actes anava signada per la majoria de corporacions econòmiques de Barcelona i una comissió d'elles va anar al Govern Civil a lliurar-la en mà al governador, per si aquest volia preguntar alguna qüestió. Aquest, però, va negar l'autorització i l'acte es va haver de limitar als mítings. La comissió organitzadora va adreçar una sol·licitud al ministre de la Governació demanant-li que revoqués la prohibició del governador, en la que, referint-se a la comissió que va anar a presentar la sol·licitud, diu: *cual había de ser la sorpresa de la misma cuando, apenas enterada verdaderamente dicha Autoridad del objeto de la instancia, y sin dignarse leerla, manifestó a los comisionados con la mayor vehemencia que negaba el permiso por ser la petición contraria a ley; despidiéndoles enseguida sin expresar los fundamentos de esta negativa ni menos citarles el*

397. Veure RISQUES, Manel: "Un exemple de l'actuació del governador civil de Barcelona: la vaga del gas de 1878-1879", 1989.

398. AFTN, IIC, Correspondencia 13-1-1876/3-7-1879, 7 i 8-8-1876; veure també *Fomento de la Producción Española*, núm. 5, 12-8-1876.

399. AFTN, FPE, "Actas" 15-5-1876/28-8-1878, sessió de la Junta Directiva de 18-7-1877; sèrie varis, "papers de l'antic arxiu que es troben al dipòsit de llibres", lligall núm 4: "Comunicaciones, Fomento de la Producción Española, 1877".

*texto legal en que la apoyaba*⁴⁰⁰. Posteriorment es va adreçar al ministre de la Governació un recurs d'alçada contra la decisió del governador civil, que no va sortir efecte⁴⁰¹.

Igualment polèmica, va ser la decisió del següent governador civil, Francisco Moreu, de suspendre una reunió al Teatre Novedades de Barcelona, feta el 20-3-1882 i amb assistència de delegacions d'associacions diverses, pel tema del nou reglament de la contribució industrial; en llegir una carta del president del sindicat madrileny (el Govern l'havia empresonat per dirigir la protesta d'aquesta corporació contra el reglament), el delegat del Govern suspèn la reunió. Aquesta decisió va motivar fins i tot un incident parlamentari⁴⁰².

3.4.3.4. El bisbe de Barcelona.

El bisbe de Barcelona també rep algunes demandes d'intervenció per part de les corporacions industrials, tot i que amb molta menys assiduitat que les altres autoritats. En aquest cas, el bisbe amb el que millor relació hi ha és sens dubte José María Urquinaona. Ja hem tingut ocasió de veure'l intervenint a l'acte que oferien les corporacions industrials als parlamentaris catalans electes el 1879. El trobem també adherint-se a la manifestació proteccionista del FPE de 26-6-1881.

Però on protagonitza una intervenció més destacada, és amb motiu del debat al Senat del tractat de comerç amb França. D'una banda, el FPE havia escrit a l'arquebisbe de Tarragona per què ocupés el seu escó per dret propi al Senat per oposar-se al tractat de comerç; des de l'arquebisbat es respon excusant l'assistència⁴⁰³ (pensem que aquest escó no s'exerceix fins a les Corts de 1891-92). D'altra banda, l'IFTN havia anat mantenint contactes amb Urquinaona (a qui corresponia l'escó corporatiu per l'arquebisbat, però que encara no havia pres possessió del càrrec) en el mateix sentit⁴⁰⁴.

Urquinaona accepta la petició i es trasllada a Madrid expressament per combatre el tractat de comerç amb França. La seva intervenció, molt celebrada des de les corporacions catalanes, combina alguns elements propis del proteccionisme amb recursos oratoris propis de la missa, fet que farà que Sagasta la defineixi com a *teorías económico-teológicas*⁴⁰⁵. No obstant, davant de la insistència del bisbe, el president del Consell de ministres assegura al Senat que el seu Govern no durà el plantejament de la base 5ena mentre duri el tractat amb França (finalment és Moret, president de la comissió del Congrés, qui accelerà la seva tramitació per les Corts).

La intervenció d'Urquinaona i la promesa de Sagasta fan incrementar la popularitat del bisbe: si a la seva sortida havia estat acomiadat per comissions de les corporacions, a la seva tornada és aclamat al pas del tren on viatjava per diverses poblacions industrials.

Quan Moret accelera els treballs de la comissió del Congrés per emetre dictamen sobre el projecte de restitució de la base 5ena, Urquinaona escriurà a Sagasta, demanant-li l'ajornament d'aquesta reforma aranzelària⁴⁰⁶.

---

400. AFTN, varis, "Gran Manifestación proteccionista, 26 Junio 1881. Apuntes".

401. Sobre el recurs d'alçada, veure *Fomento de la Producción Española*, núm. 261, 9-7-1881, article "Recurso de alzada dirigido al Excmo. Sr. Ministro de la Gobernación", p.392-396.

402. Veure DSC, legislatura de 1881-82, 22-3-1882, núm. 87, p.2308 i seg.

403. AFTN, FPE, "Actas" 4-9-1878/9-7-1884, sessió de la Junta Directiva de 3-5-1882.

404. AFTN, IFTN, "Comunicaciones", tom 5, 17-11-1881/25-8-1882; carta sense data de finals d'abril de 1882.

405. DSS, legislatura de 1881-82, 8-5-1882, núm. 94, p.1909.

406. *Diario de Barcelona*, 19-5-1882, ed. del matí.

3.4.4. Activitat envers Madrid.

Dins de l'actuació de les corporacions econòmiques com a grups de pressió, l'activitat envers Madrid esdevé un punt central de la seva estratègia. Centraran els seus esforços a diversos nivells: manteniment d'una representació permanent a Madrid, finançament directe de centres i de premsa afins, recerca d'una presència d'homes de confiança als diversos organismes i comissions oficials, organització de comissions de pressió que es traslladen a Madrid per a la tramitació d'afers concrets, el sistema de relacions diverses amb el Govern i quadres mitjos de l'administració o les apel·lacions directes al rei, això sense oblidar el disseny d'una veritable estratègia parlamentària d'interessos (aspecte que veurem després).

3.4.4.1. Representacions permanents a la Cort.

La voluntat de les corporacions econòmiques catalanes de disposar d'una representació permanent a Madrid, ve ja de les dècades anteriors. Roser Solà, en el seu estudi sobre l'IIC, parla d'una organització permanent dels interessos industrials catalans a Madrid ja als anys trenta⁴⁰⁷. Per la seva banda, Montserrat Caminal, situa la primera comissió permanent de l'IACSI a Madrid el 1855⁴⁰⁸.

Una molt bona definició de quines tasques podia tenir el representant permanent d'una corporació econòmica catalana a Madrid, ens la dóna el FPN, en una carta adreçada a Víctor Balaguer, informant-lo que ha decidit nomenar per al càrrec el seu recomanat José Sánchez Gadeo: *Los deberes de nuestro representante consisten, principalmente en la redacción semanal de una carta sobre asuntos financieros adelantando cuantas noticias pueda; en tener a la Sociedad al corriente de las medidas gubernativas, y si éstas son graves y se entienden perjudiciales a la industria, agricultura o comercio, dar aviso por telégrafo; presentar exposiciones y dar cuenta de su estado*⁴⁰⁹. És a dir, interessa a les corporacions sobretot estar permanentment informades de qualsevol disposició de tema econòmic que es mogui a les Corts i als ministeris, per poder reaccionar a temps, si cal. I el factor distància, amb els medis de comunicació i de transport de l'època, feia recomanable als ulls de les corporacions disposar d'un informador permanentment instal·lat als centres de les decisions polítiques. Igualment, el representant d'una corporació tenia assignades altres tasques de gestió, com presentar exposicions a Govern i Corts o acompanyar els comissionats procedents de Catalunya. De vegades podia encarregar-se també de la corresponàlia de la revista de la corporació. Aquesta representació permanent pot recaure en una sola persona o ser compartida per més d'una, especialment en els moments de grans campanyes.

Es va creant així un sistema d'informació molt eficaç entre Madrid i Barcelona, que funciona en casos puntuals a cop de telègraf. Sobre la seva eficàcia, ja hem vist el comentari que feia Ruíz de Velasco amb motiu de les felicitacions que arribaven des de Barcelona als oradors conservadors que intervenien al Congrés al debat sobre el tractat de comerç amb França, gairebé abans que haguessin acabat el seu torn de paraula. Això significava un sistema àgil, en el que un o més observadors, situats a les tribunes del públic, retransmetien constantment informacions a Barcelona on, directius de guàrdia, prenen decisions. Sobre l'eficàcia del sistema d'informació muntat per les corporacions ens en dóna un magnífic

407. SOLÀ: *L'Institut Industrial ...*, p.32 i seg.

408. CAMINAL: "La fundació ...", p.126.

409. AFTN, FPN, "Correspondencia" 17-3-1877/26-12-1878; carta del president, Josep Pujol Fernández, a Balaguer, datada el 5-10-1877.

exemple del *Diario de Barcelona*: en les seves edicions de matí i tarda, fa servir com a una de les seves fonts d'informació sobre el transcurs dels debats parlamentaris de la base 5ena els telegrams que rep puntualment l'IFTN⁴¹⁰.

Hi ha constància de representacions permanents a Madrid de les principals corporacions catalanes. L'IIC té, en iniciar-se el període aquí analitzat, a Segundo de Humbert com a representant fix. El juny de 1877 se li ofereix el lloc a Joaquim Maria Paz, aleshores senador per la SEBAP i que ja havia fet anteriorment algunes gestions per a l'IIC a Madrid⁴¹¹. Amb la documentació disponible (pensem que l'IIC no tenia revista) no queda clar si l'oferiment a Paz es fa perquè Humbert deixa el càrrec, si Paz accepta, ni tampoc, en cas contrari, qui ocupa el càrrec.

Pel que fa al FPN, Miquel Izard ha localitzat gestions de Víctor Balaguer a Madrid per a aquesta corporació a partir de 1870, així com pagaments regulars per aquest concepte entre, com a mínim, octubre de 1870 i abril de 1871. Segons Izard, durant el Sexenni el FPN manté sempre un representant fix a Madrid, que va canviant durant aquests anys: Antoni Vicens, Antoni Rodó i Josep Leopold Feu; també se li ofereix el lloc a Balaguer⁴¹².

En iniciar-se el període aquí analitzat, trobem com a representant del FPN a Feu i com a corresponsal de la revista a Rodó, personatge que ja hem vist en l'apartat dedicat als propagandistes de les corporacions. En produir-se l'escissió del FPE, Rodó se'n va a la nova associació. El setembre de 1877 marxa Feu i el substitueix Sánchez Gadeo, recomanat de Víctor Balaguer, amb un sou de 125 pessetes (0,75 euros)/mes. En produir-se la fusió de 1879 encara venia desenvolupant el càrrec.

El FPE agafa com a representant seu Rodó, fins aleshores corresponsal de la revista del FPN, amb un sou de 100 pessetes (0,60 euros)/mes i de 125 a partir de setembre de 1878. Rodó manté la representació i la corresponsalia fins a la seva mort, el setembre de 1883. No queda clar qui ocupa el seu lloc després; potser el seu fill, que l'ocupava durant les seves absències.

Pel que fa a l'IFTN, el novembre de 1879 cessa Gadeo, que venia representant el FPN, en considerar que les notícies de Madrid les enviaria un centre afí, impulsat per Manuel María Santa Ana (ho veurem tot seguit). Aquest projecte fracassa i durant un cert temps l'IFTN està sense representació. El desembre de 1880 es nomena per al càrrec Eduard Bosch Laredo, que s'hi manté alguns anys.

D'altra banda, el febrer de 1881 i en el context del nou Govern liberal, la Junta Directiva de l'IFTN valora crear a Madrid una comissió amb algunes persones significades i presidida per Balaguer⁴¹³. Com a aspecte nou de l'IFTN respecte les altres corporacions, podem dir que l'1-1-1882 nomena Tomás José Meler representant seu a París⁴¹⁴.

L'IACSI, per la seva banda, manté una comissió permanent a Madrid, presidida pel marquès de Monistrol des de 1864 i durant tot el període analitzat. Al marquès el veurem més endavant com a senador i també transportant iniciatives de l'IACSI a les Corts. Podem anticipar que realitza diversos treballs al Senat pel tema de la fil·loxera, que el 1879 és vocal de la *Comisión Central de Defensa contra la Filoxera* (CCDF) i que presideix la comissió de

---

410. Veure *Diario de Barcelona*, 5-6-1882.

411. AFTN, IIC, "Correspondencia", 13-1-1876/3-7-1879; carta d'Orellana a Paz de 19-7-1877.

412. IZARD: *Manufactureros ...*, p.55-56 i p.234.

413. AFTN, IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881; sessió de la Junta Directiva de 28-2-1881.

414. AFTN, IFTN, "Comunicaciones", tom núm. 5, 17-11-1881/25-8-1882.

corporacions catalanes que passa a Madrid a saludar Martrínez Campos al seu retorn de Cuba.

L'APFUBZE crea entre 1873 o 1874 una comissió permanent a Madrid, amb Jaume Girona i Lluís de Escrivà i Romani⁴¹⁵ de la que, no obstant, no hi ha referències als anys següents. La SEBAP també manté una comissió permanent a Madrid, que el 1878 estava composta per José de Entrala y Perales (president), Manuel de Foronda y Aguilera (vice-president) i Modest Llorens (secretari)⁴¹⁶; el 1885 Víctor Balaguer també n'és membre. Igual que la SEGAP, que el 1878 presenta els següents membres: marquès de Monistrol (president), Víctor Balaguer (vice-president), Marià Vergara (vocal) i Joan Fabra i Floreta (secretari)⁴¹⁷.

3.4.4.2. Finançament de centres i premsa afins.

La idea de disposar a Madrid d'un centre afí a les corporacions catalanes, i especialment pel que fa a les industrials, no com a delegació d'aquestes sinó amb entitat pròpia, és una altra constant de la seva estratègia d'actuació envers la capital política de l'Estat. En la seva concepció, Madrid era alhora el centre de les decisions polítiques i la seu principal dels lliurecanvistes, que podien així influenciar poderosament l'opinió de les persones situades en la proximitat dels centres de decisió: diputats i senadors, ministres i directors generals i vocals de la JCAV. Per això, disposar-hi d'un centre clarament proteccionista era vist per les corporacions com una important via d'actuació des de diversos punts de vista: com a difusió d'un programa proteccionista prop dels centres de decisió de l'Estat, com a contrapès a la influència lliurecanvista i com a trencament de la imatge de demanda exclusiva de Catalunya. Tant és així, que quan el 1879 l'IFTN es planteja subvencionar un centre impulsat per Manuel María Santa Ana⁴¹⁸ a Madrid, un dels directius de la corporació, Antoni Serret, afirma: *no dudando que lo que gaste para constituir y arraigar el proyectado Centro de Madrid, será en definitiva una gran economía para todos y un medio de facilitar el triunfo de nuestra causa*⁴¹⁹.

A) Creació de centres fins 1875.

Igual que en el cas del representant permanent de les corporacions a Madrid, la idea del centre afí en aquesta ciutat ve de lluny. Alexandre Sánchez situa el 1839 la creació a Madrid d'una *Asociación Catalana*, impulsada per la Junta de Fàbriques i orientada a *defender los intereses del comercio e industria y abogar a favor del sistema prohibitivo de manufacturas extranjeras*⁴²⁰. Per la seva banda, Roser Solà ens parla de la creació, a la mateixa ciutat i als anys quaranta, d'un *Instituto Industrial de España*, amb les mateixes o similars finalitats⁴²¹.

Ja en un període més proper a l'analitzat, Miquel Izard descriu la creació, el març de 1869, d'una *Asociación Protectora del Trabajo Nacional*, amb el suport del FPN⁴²². La nova entitat comptava a la seva Junta Directiva amb personatges com Balaguer, Madoz, Pi i

415. Veure APFUBZE: *Memoria ... durante los años 1873 y 1874*.

416. Veure SOCIEDAD ECONÓMICA MATRITENTE [DE AMIGOS DEL PAÍS]: *Memoria de sus actas y tareas durante el año de 1878 escrita por su secretario 1º D. Luís María de Tro y Moxó. Lista de los individuos de la sociedad*, 1879.

417. Veure SEMAP: *Memoria ... 1878*.

418. El cognom de Manuel María Santa Ana, apareix de vegades com *Santana*.

419. AFTN, sèrie IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1879; sessió de la Junta Directiva de 20-8-1879.

420. AFTN, Registro de Oficios III, 1939, p.41, esmentat per SÁNCHEZ, A.: *Protección ...*, p.85.

421. SOLÀ: *L'Institut...*, p. 44 i seg.

422. IZARD: *Manufactureros ...*, p.238. Veure també MONTAÑA: *Orígenes de la Asociación ...*, p.140.

Margall i altres. Es dissolgué a finals de juliol. Tot seguit, però, hi hagué un intent de reconstrucció per part de Madoz, que era un home de l'IIC, que coincidí en el temps amb un altre projecte de crear un FPN a Madrid, amb el suport de Balaguer. Segons Izard, el FPN va continuar finançant l'associació de Madoz, però varen trencar la relació el desembre de 1870, ja que aquesta entitat tractava de crear associacions similars a d'altres ciutats i, fins i tot, enviava propaganda als socis del FPN perquè s'hi associessin. Es crearen societats del mateix nom a Màlaga, València i Sant Sebastià.

Izard ens parla també d'unes comissions de propaganda del FPN, organitzades entre 1869 i 1870, amb l'objectiu de recórrer diverses províncies i fomentar la creació d'organitzacions similars. Aconseguiren crear centres a una dotzena de ciutats, tot i que Izard insisteix en la seva operativitat més aviat escassa i no sempre del tot coincident amb la de la corporació impulsora⁴²³. Segons Montañá els *fomentos* creats a altres ciutats s'acostarien a la vintena⁴²⁴, xifra que també ens dóna el Dr. Letamendi a l'acte inaugural del FPE de 1876⁴²⁵.

B) La Sociedad Protectora y Defensora del Trabajo y de la Producción Nacional.

El 1879, el senador Manuel María Santa Ana, secundat pels diputats Francesc López Fabra (de qui ja hem tingut ocasió de veure la seva relació amb les corporacions industrials catalanes) i Francisco Rodríguez Avial, impulsen la creació a Madrid d'una *Sociedad Protectora y Defensora del Trabajo y de la Producción Nacional* (SPDTPN). Santa Ana era el propietari de *La Correspondencia de España*, periòdic madrileny relacionat amb l'associacionisme econòmic local, especialment l'APFUMZE⁴²⁶. El 1878 havia organitzat la iniciativa del regal de noces a Alfons XII, fet únicament a partir de productes espanyols.

Amb ocasió de la iniciativa del regal de noces, s'havia relacionat amb les corporacions industrials catalanes, especialment amb el sector de l'IIC i el FPN. El febrer de 1878, Santa Ana organitza un banquet al *Teatro de La Alhambra* de Madrid, dedicat als industrials que havien participat a la iniciativa del regal de noces i amb assistència de més de 300 convidats. En aquest acte, hi trobem ja la barreja de personal de diverses tendències i el gust de Santa Ana per rodejar-se de personatges d'elevada posició que caracteritzaran la futura *Sociedad Protectora*. Així, al costat del president del FPN i del director de l'IIC, veiem el president de la SEMAP i Ruíz Gómez, aleshores membre del Consell d'Estat, directors de periòdics, directors generals, el ministre de Foment (el comte de Toreno) i altres personatges. El discurs predominant en aquest acte no és en absolut proteccionista en el sentit propugnat per les corporacions catalanes, sinó que es mou en una ambigüitat que mereix les censures del FPE ja molt abans que Santa Ana es llenci a la creació del centre⁴²⁷.

La iniciativa de la SPDTPN no arriba fins un any més tard. Interessa destacar que, a diferència d'altres iniciatives precedents, no parteix d'entrada directament de les corporacions industrials catalanes, tot i que aquestes aviat agafaran un protagonisme important en el seu sosteniment.

El 29-6-1879 es realitza l'acte de constitució de la nova societat. Entre els 30 membres de la seva Junta Directiva i a més del propi Santa Ana, hi trobem Víctor Balaguer (diputat i molt

---

423. IZARD: *Manufactureros ...*, p.242.

424. MONTAÑÁ: *Orígenes de la Asociación ...*, p.135-136.

425. LETAMENDI: *Discurso inaugural ...*, p.20 i seg.

426. Veure ASOCIACIÓN DE PROPIETARIOS DE FINCAS URBANAS DE MADRID Y DE SU ZONA DE ENSANCHE: *Memoria que a la Junta General de la ... presenta la Directiva el 9 de Diciembre de 1877*, 1877.

427. *Fomento de la Producción Española*, núm. 84, 16-2-1878, article "Protectores y proteccionistas", p.100.

vinculat a les corporacions industrials catalanes), el marquès de Monistrol (senador i representant de l'IACSI a Madrid), Antoni Rodó (representant del FPE a Madrid), Josep de Letamendi (antic president del FPE i catedràtic a la Facultat de Medicina de la UCM), junt amb polítics, militars i membres de sectors econòmics diversos, entre els que podem esmentar Joaquín Jovellar, Claudio Moyano, Francisco Rodríguez Avial, Saturnino Álvarez Bugallal, el marquès de Valdeiglesias (José Ignacio Escobar), el duc de Santoña, Tomás Rodríguez Rubí, José Fernández de la Hoz, Manuel María Álvarez, José Pedro Romero i el marquès de Campo. La nova associació no es defineix com a proteccionista, sinó que demana el *fomento de la producción española o protección de la patria*⁴²⁸.

Als dies següents, fa alguns nomenaments de càrrecs directius: el general Joaquín Jovellar és president, Claudio Moyano és president de la secció d'agricultura, Víctor Balaguer ho és de la secció científic-econòmica, Francisco Rodríguez Avial de la d'indústria i comerç, Manuel María Santa Ana de la de beneficència i Antoni Rodó és secretari general. Es divideix internament en dues seccions de treball: foment de la producció nacional i beneficència.

L'agost 1879, és a dir, quan el centre ja està constituït i organitzada la seva estructura interna, Santa Ana i López Fabra es traslladen a Barcelona per donar explicacions a la Junta Directiva de l'IFTN, amb l'objectiu d'aconseguir un ampli finançament per a la seva entitat. El dia 14, Santa Ana presenta a la Junta unes bases de fusió del centre de Madrid amb l'IFTN; afegeix que si aquest ho prefereix, pot assumir directament la direcció del centre de Madrid, fent-se càrrec de les despeses fetes fins el moment, i nomenant un representant seu per dirigir-lo⁴²⁹.

L'IFTN estudia la proposta amb deteniment. Alguns dels seus directius s'hi mostren molt ben predisposats, com és el cas d'Antoni Serret, que hem vist anteriorment, que considera que les inversions fetes a Madrid en aquest sentit tindran una rendibilitat en resultats concrets molt superior. Es té molt en compte també que l'ARAA acaba de recomposar-se i que ha reprès els seus mítings lliurecanvistes a Madrid, després d'anys d'inactivitat. La corporació, doncs, decideix donar el seu suport. A principis d'octubre, l'IFTN disposa ja d'un crèdit de 25.000 pessetes (150,25 euros) per a l'operació, de les que vol invertir en un termini breu dues terceres parts i reservar l'altra. Com a primers pagaments, hi ha la devolució a Rodríguez Avial i a la CCUDIL de les quantitats avançades. El dia 20 es lliura a Santa Ana una lletra de 7.000 pessetes (42,07 euros)⁴³⁰. D'altra banda, l'IFTN aprova les bases de fusió, amb algunes matisacions de detall⁴³¹. La corporació, potser preveient possibles dificultats futures amb l'orientació definitiva del centre de Madrid i tenint en compte que hi destinava quantitats de diners prou significatives, aixeca acta notarial de tots els seus moviments⁴³².

A les setmanes següents, el president de l'IFTN, Pujol Fernández, es desplaça a Madrid junt amb altres comissionats catalans per intervenir a la informació aranzelària sobre la indústria llanera. Pujol aprofita la seva estada a Madrid per avaluar sobre el terreny la situació del centre al que la corporació que ell presideix està destinant recursos tan importants. La idea que se'n forma Pujol no el deixa gens satisfet. S'entrevista amb Balaguer, que és de la mateixa opinió. De retorn a Barcelona, reuneix la Junta Directiva de l'IFTN i ofereix la seva valoració negativa: creu que Santa Ana ha plantejat l'associació amb grans

428. *Fomento de la Producción Española*, núm. 153, 14-6-1879, p.142.

429. "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1879, sessió de la Junta Directiva de 14-8-1879.

430. AFTN, IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881.

431. AFTN, FPN "Correspondencia", 2-1-1879/20-8-1879; correspon a IFTN a partir 20-8-1879; carta del president de torn, Marià Parellada, a Santa Ana, de 3-10-1879.

432. AFTN, IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881; Junta Directiva extraordinària de 20-11-1879.

medis pensant que comptaria amb un suport inesgotable de l'IFTN i que ha elaborat un reglament i diverses circulars sense consultar amb la directiva del centre. Per al president de l'IFTN, però, allò més greu és la no definició doctrinal del centre madrileny. En al·lusió a aquest fet, Pujol es refereix a:

(...) la circunstancia de haber dedicado las primeras sesiones [de la Junta Directiva] a discutir la denominación o lema de la nueva sociedad en lo que precisamente debió tener de más indiscutible, que era la afirmación *proteccionista*, y otra todavía más significativa, como era la de haber escrupulizado, y aún repugnado, el calificativo de tal, algunos de los mismos que fueron designados para constituir la Junta, y entre ellos, aunque por distinta índole, el conocido compositor de música española D. Francisco Asenjo Barbieri, que protestó de su afición al libre-cambio, y el Capitán general de Ejército D. Joaquín Jovellar, que estimaba poco conciliador y ocasionado a disidencias el desplegar en Madrid bandera de franco y abierto proteccionismo⁴³³.

La directiva de l'IFTN, valorant que la conducta del centre madrileny no s'ajusta als acords signats per acta notarial, decideix exigir a Santa Ana una rectificació immediata o la liquidació i venda dels béns adquirits.

A les setmanes següents, Santa Ana reconeix la situació i valora que es traslladi algú des de Barcelona per fer-se càrrec de la direcció del centre. El desembre, la directiva de l'IFTN examina les propostes enviades per Santa Ana per carta, que són o liquidació o reconstrucció del centre: *mediante la dirección de persona absolutamente adicta al "Instituto de Fomento" de Barcelona y dotada de grandes condiciones de actividad*⁴³⁴. Als dies següents, s'opta per la liquidació. Es decideix, en aquest sentit, vendre el mobiliari i recobrar l'IFTN els diners pagats; els diners obtinguts passaran al *Centro Proteccionista Español* (CPE), que estava creant Víctor Balaguer; s'autoritza Timoteo Bustillo (comerciant madrileny que als anys noranta veiem com a diputat pel nou districte electoral de Sabadell i com a vocal de la JCAV) a fer les operacions de liquidació⁴³⁵.

El FPE, que s'havia mantingut fora del procés i en tot moment crític amb l'ambigüitat doctrinal de Santa Ana, es refereix a la seva revista amb ironia a la trajectòria de la *Sociedad Protectora*:

Inauguróse la flamante asociación con sesiones de *éclat*, abrió oficinas, exhibió en sus salones a notables personajes; pero cuando se trató de que tomara fisonomía franca y de que se declarase francamente por una de las dos escuelas que se disputan la influencia en el régimen económico, el Centro concebido y puesto en el mundo por el Sr. Santana no quiso o supo decidirse.

Si hubiese estado en cuestión el arte de Pepe Hillo, la cosa hubiera cambiado de aspecto y la asociación del Sr. Santana hecho probablemente declaraciones categóricas; pero obter [sic] decididamente entre la protección y el libre-cambio podía ser peligroso para el propietario de la "Correspondencia de España" y comprometer a altas notabilidades que maldita la gana que tienen de comprometerse en asuntos que no entienden. Así es que *la Asociación protectora del trabajo* permaneció tranquila sin dirigirse al vado ni a la puente⁴³⁶.

C) Del Centro Proteccionista Español al Centro Proteccionista de Madrid.

El juny de 1880, i en el context de la recomposició de l'ARAA a Madrid, Víctor Balaguer i Francesc López Fabra escriuen des d'aquesta ciutat al FPN, tot recomanant la creació d'un centre proteccionista a Madrid, *que oponga su actividad y propaganda a la que despliegan los libre-cambistas de la reconstituida "Asociación para la reforma de los Aranceles de*

---

433. AFTN, IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881; Junta Directiva extraordinària de 20-11-1879.

434. AFTN, IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881; Junta Directiva de 15-12-1879.

435. AFTN, IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881; Junta Directiva de 19-1-1880.

436. *Fomento de la Producción Española*, núm. 192, 13-3-1880, article "R.I.P.", p.164.

*Aduanas*⁴³⁷. El FPN com a tal es dilueix en el nou IFTN i tant Balaguer com López Fabra dirigeixen els seus esforços als mesos següents al centre impulsat per Santa Ana.

No obstant, Balaguer no abandona el projecte, especialment des del moment en què constata que la SPDTPN es mou en un terreny que no pot satisfer les corporacions industrials catalanes. Quan l'IFTN decideix procedir a la liquidació del centre madrileny, decideix també traspasar els diners així recuperats al projecte de Balaguer. Tot i així, no hi ha cap més notícia d'aquesta iniciativa als mesos següents.

El 1881 apareix una altra iniciativa, el *Centro Proteccionista de Madrid* (CPM), que si bé no és la mateixa que la propugnada per Balaguer un any i mig abans, sí que n'agafa el concepte: constituir a Madrid un centre clarament proteccionista, modest si cal, però compostat d'elements que no dubtin en treballar en aquesta direcció.

Entre els promotors del nou centre, trobem alguns personatges catalans o molt relacionats amb els interessos catalans: Guillem Graell (anys més tard el trobem com a secretari del FTN), Antoni Rodó (representant del FPE a Madrid), Avel·lí Brunet (també molt relacionat amb les corporacions catalanes, especialment als anys següents), Pedro Diz Romero (director del periòdic madrileny *La Mañana*, proper a Víctor Balaguer i amb un important finançament per part de les corporacions industrials catalanes, com veurem tot seguit; Diz serà a més diputat per Olot a les Corts que s'inicien el 1881).

De tots aquests personatges, és Guillem Graell qui apareix més clarament com a promotor del nou centre. El maig de 1881 sol·licita a l'IFTN fons per al finançament del centre, que fins el moment havia anticipat ell. La corporació decideix abonar-se'ls⁴³⁸. El juny, Graell comença a editar a Madrid el setmanari proteccionista *El Monitor*. Al mateix temps, els promotors del nou centre treuen unes bases de constitució, en les que s'aposta clarament per la defensa dels plantejaments proteccionistes⁴³⁹.

El 3 de juliol se celebra a Madrid la reunió constituent del nou centre. Entre els assistents, a més del grup anteriorment esmentat, hi trobem el xocolater Matías López, l'impressor Manuel Tello, Francisco Rodríguez Avial, que havia estat un dels promotors de la SPDTPN i Félix Berdugo, un dels diputats propers a les tesis de Bosch i Labrús a les legislatures precedents⁴⁴⁰. Graell passa a ser el secretari de l'associació.

Graell, a la seva *Historia del Fomento del Trabajo Nacional*, es refereix a aquesta iniciativa d'associació proteccionista creada a Madrid, amb Matías López de directiu i ell mateix de secretari, però situa la seva creació el 1882. Pensem que Graell va un tant fluix en dates, com assenyala Izard. Refereix una entrevista amb Sagasta, com cap de govern, per demanar-li que no tirés endavant el projecte de restitució de la base 5ena. Aquesta entrevista es va celebrar el 7 de juliol de 1881, poc després de la creació del centre, i sense gaire èxit; segons Graell: *inmediatamente, fue una comisión a visitar al señor Sagasta, quien nos deshaució rotunda y categóricamente*⁴⁴¹.

El centre impulsa treballs de propaganda i elabora un manifest electoral proteccionista. Està documentat el finançament que hi aporta l'IFTN⁴⁴², tot i que la relació entre ambdós centres no és del tot fluïda, com denota la correspondència entre ambdós secretaris, Estasén

437. AFTN, FPN, "Actas" núm. 5, 20-10-1877/23-7-1879, sessió de la Junta Directiva d'11-6-1879.

438. AFTN, IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881, sessió de la Junta Directiva de 31-5-1881.

439. Veure *Fomento de la Producción Española*, núm. 155, 28-6-1879, p.450-452.

440. *Fomento de la Producción Española*, núm. 261, 9-7-1881, article "El centro proteccionista de Madrid".

441. GRAELL: *Historia del FTN*, p.347. Per a la data exacta de l'entrevista, *La Mañana*, 8-7-1881.

442. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" núm. 4, 31-5-1881/17-11-1881, carta d'Estasén a Graell de 29-9-1881.

i Graell. A finals d'aquest any, Graell impulsa també a Madrid la creació del diari *El País*, per al que demana subvenció a l'IFTN, però no hi ha constància que la rebí⁴⁴³. Pel que fa al FPE, Antoni Rodó informa a la seva directiva de la constitució del centre a posteriori⁴⁴⁴; aquesta corporació hi té poc a veure, per tant.

Més enllà de 1881 ja no hi ha notícies d'aquest centre.

D) Creació de centres a altres llocs.

Tot i que l'objectiu d'aquest apartat és veure l'estratègia de les corporacions catalanes envers Madrid, en tant que centre de les decisions polítiques, no es pot deixar d'esmentar, encara que sigui molt breument, el seu interès per crear centres afins a altres ciutats, continuant així la dinàmica encetada durant el Sexenni dels viatges de propaganda.

Com a resultat dels viatges de Ramon Soriano de 1881, vistos anteriorment, *El Eco de la Producción* dona la notícia de la creació d'una *Comisión permanente de los fabricantes e industriales de Guipúzcoa*, creada a Sant Sebastià⁴⁴⁵, de la que, no obstant, no hi ha referències posteriors.

L'altre objectiu de les corporacions industrials catalanes en aquest sentit, serà Cuba. El 1878 el FPE practica diverses gestions per impulsar la creació d'un centre similar al seu a Cuba. Es demana a Martínez Campos, aleshores a l'illa, la seva col·laboració⁴⁴⁶, i s'adreça un full volant a diverses persones residents a Cuba, tot encoratjant-les a crear aquest centre⁴⁴⁷. Per la seva banda, l'IFTN té contactes amb un *Centro Catalán de la Instrucción, Recreo y Fomento de la Producción Nacional*, que s'està constituint a L'Havana l'estiu de 1881⁴⁴⁸. Al reglament fundacional d'aquesta associació, de nom prou expressiu, es parla de la intervenció de les corporacions industrials catalanes en la seva creació⁴⁴⁹.

E) Finançament de premsa de Madrid.

Igual que en els altres aspectes relacionats amb Madrid vistos fins aquí, trobem precedents al Sexenni de finançament de premsa madrilenya per part de les corporacions industrials catalanes. Miquel Izard parla de diversos contactes amb premsa madrilenya, de cara a publicar articles proteccionistes, a canvi de subvencions. En destaca els contactes establerts, a partir d'abril de 1871, amb *La Nación*, propera a Víctor Balaguer⁴⁵⁰.

Al període estudiat, hi ha nombrosos casos de finançament a premsa de Madrid i també alguns casos de finançaments puntuals a premsa d'altres ciutats. Cal especificar, però, que sovint no es tracta d'un procés lineal i ininterromput: les directives de les corporacions aproven partides pressupostàries destinades a finançar alguna determinada publicació, però el seu import i la seva regularitat va variant segons cada conjuntura.

---

443. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 4, 31-5-1881/17-11-1881, carta de l'IFTN a Graell de 24-10-1881.

444. AFTN, sèrie FPE, "Actas", 4-9-1878/9-7-1884, sessió de la Junta Directiva de 13-7-1881.

445. *El Eco de la Producción*, núm. 29, 1-6-1881, p.334.

446. AFTN, FPE, "Correspondencia" 15-5-1876/1-2-1882, 31-8-1878; "Actas", 4-9-1878/9-7-1884, 20-10-1878.

447. FOMENTO DE LA PRODUCCIÓN ESPAÑOLA: [sense títol], 20 de Agosto de 1878 (full volant). Hi ha un altre full volant del FPE amb la mateixa data i també sense títol, que reproduïx el document fundacional del FPN de desembre de 1878.

448. AFTN, IFTN, "Actas núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881, sessió de la Junta Directiva d'1-8-1881 i comunicació amb data de 5-8-1881.

449. CENTRO CATALÁN: *Reglamento del ... Sociedad de fomento de la producción nacional, instrucción y recreo*, 1882.

450. IZARD: *Manufactureros ...*, p.232.

L'objectiu d'aquests finançaments, en línia amb els altres aspectes vistos fins aquí, era disposar a Madrid d'una premsa afí, que contrarestés els treballs de la premsa lliurecanvista, i en la que les corporacions catalanes poguessin publicar els seus treballs i notícies en qualsevol moment. Un bon exemple dels motius d'aquesta mena d'actuacions, el tenim en la iniciativa d'uns quants personatges vinculats a les corporacions industrials catalanes (Joaquim Maria Paz, Eduard Reig, Frederic Nicolau, Josep Pujol Fernández), que volen impulsar a Madrid la creació d'una societat per accions, dedicada a l'edició d'un periòdic en aquesta ciutat. En carta al FPN exposen llur motiu: *indicando la conveniencia de una publicación periódica en la Corte que defienda los intereses del país y sostenga la lucha contra la prensa hostil que guía y extravía sistemáticamente la opinión*⁴⁵¹.

El diari que rep una atenció més preferent per part de les corporacions industrials catalanes, és sens dubte *La Mañana*, impulsat per Víctor Balaguer, que cal situar políticament com afí al PC i, a partir de la creació del PLF, en el seu sector més esquerrà, de fet en el sector del partit que s'escindirà més endavant per marxar cap la formació de la ILD. Com podem veure, doncs, es tracta d'una opció ideològica allunyada del conservadorisme dominant entre els directius de les corporacions. No obstant, per a aquests, el que comptarà no serà tant això com la línia editorial clarament proteccionista d'aquest diari i la possibilitat de publicar-hi tota mena de treballs seus.

Hi ha constància documental que tant l'IIC com el FPN fan en diverses ocasions aportacions econòmiques a *La Mañana*⁴⁵². Aquestes aportacions es calculen en forma de subscripció a un determinat nombre d'exemplars, que va variant segons els mesos. Sovint es demana que la redacció no envii tots els exemplars, sinó sols una part, quedant la resta en subvenció directa. Aquest és el cas de la partida aprovada per la Junta Directiva del FPN el febrer de 1878:

Continuó el propio Sr. Arango, manifestando que para proteger la publicación del periódico de Madrid "La Mañana" se proponía a la Directiva continuar con una subvención del Fomento por la cantidad de cuarenta y cinco pesetas mensuales, indicando a su Director Sr. Diz Romero que excusara el envío de treinta ejemplares de su periódico, pudiendo limitarlo a menor número, con lo cual la subvención quedaba en su lugar. Judicó igualmente la conveniencia de que por los Sres. Directores se hiciera subscripción personal, buscando cada uno entre sus amigos, nuevas subscripciones. Se acordó de conformidad⁴⁵³.

L'IFTN resultant de la fusió de les dues corporacions esmentades, continua i incrementa la seva línia de subvenció a aquest periòdic. En destaca l'aprovació, el gener de 1880, de la important xifra de 300 subscripcions, que representaven 600 pessetes (3,61 euros)/mes, deixant de rebre igualment bona part dels exemplars, per què la subscripció esdevingués subvenció⁴⁵⁴.

La resposta del diari a tan importants contribucions, és una línia editorial constantment proteccionista, amb informacions puntuals de tot allò relacionat amb els interessos econòmics i, molt especialment, amb la política aranzelària. Trobem a les seves planes exposicions i documents de les corporacions industrials, sèries d'articles extrets de la premsa catalana i col·laboracions de Pere Estasén, de Vicente de Romero i de Josep Roca i Galés (el seu *Eco de las clases productoras*). Fins i tot, el maig de 1879, el seu director, Pedro Diz

451. AFTN, FPN, "Actas" núm. 5, 20-10-1877/23-7-1879; sessió de la Junta Directiva de 2-4-1878.

452. AFTN, IIC, volum "Caja" 1-1-1863/30-9-1879; FPN, "Mayor", 1-7-1873/30-9-1877.

453. AFTN, FPN, "Actas" núm. 5, 20-10-1877/23-7-1879, sessió de la Junta Directiva de 26-2-1878.

454. AFTN; IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881, sessió de la Junta Directiva de 26-1-1880.

Romero, visita personalment la seu del FPN i reitera a la seva Junta Directiva la disponibilitat de les planes del diari que ell dirigeix per a la publicació de textos de la corporació⁴⁵⁵.

De fet, i igual que en el cas del centre impulsat per Santa Ana, hi ha diverses publicacions madrilenyes que no dubten a oferir les seves planes a les corporacions industrials catalanes a canvi d'alguna subvenció. Aquest és el cas de *La Patria*, dirigida per Leopoldo Alba Salcedo (serà diputat a les primeres Corts de la Restauració), que el març de 1875 escriu al FPN tot oferint el diari per a la inserció d'articles de fons de la corporació a canvi d'alguna subvenció. La Junta Directiva del FPN aprova una subvenció per a aquest diari, que es manté fins gener de 1877, variant el seu import; indicativament, l'abril de 1876 aquesta se situava en 200 pessetes (1,20 euros)/mes⁴⁵⁶.

En la llista de publicacions madrilenyes que demanen subvenció a alguna de les corporacions industrials catalanes, rebent alguna mena d'ajut o bé establint alguna mena de lligam amb elles, podem esmentar, amb imports i durades de l'ajut molt diferents entre si, *El Monitor*, que és el setmanari proteccionista impulsat per Guillem Graell el 1881; *La Época*, principal diari conservador madrileny; *El Derecho*, el director del qual, José María de Torquemada, intervé a la manifestació proteccionista del FPE de 26-6-1881; *El Estandarte*, *La integridad de la Patria*, *La Política*, *El Economista*, o *El Bien Público*, en el que trobem diversos articles d'Estasén i documents de l'IFTN. Igualment hi ha algunes subvencions menors a premsa d'altres ciutats, com *La Opinión de Cádiz* o *El Faro de Castilla*, dirigit per Miguel Alonso Pesquera, un dels pocs parlamentaris no catalans que segueix una línia clarament proteccionista en els grans temes de política aranzelària.

3.4.4.3. Presència d'homes de confiança als organismes oficials.

Hi ha diversos organismes, dependents sobretot dels ministeris d'Hisenda i de Foment i que agafen la forma de juntes consultives, comissions especials i consells superiors, que mereixen també una molt detinguda atenció per part de les corporacions econòmiques catalanes, que intentaran col·locar-hi homes de la seva confiança, disposats a votar en defensa dels interessos de la *producció nacional*. De tots aquests organismes, el que centra més la seva atenció és la JCAV.

La JCAV experimenta durant aquests anys diverses modificacions⁴⁵⁷. En iniciar-se el període aquí analitzat, trobem vigent l'organització del Sexenni, que es basava en l'existència de dos organismes: la *Junta Consultiva de Aranceles* (JCA) i la *Comisión de Valoraciones*. La primera havia estat creada pel decret de 9-1-1869, essent ministre d'Hisenda Laureà Figuerola. El decret reorganitzava la Junta amb la intenció de limitar el nombre de vocals i de donar més entrada a una representació dels diversos sectors econòmics i també dels consumidors. Preveia 6 vocals nats entre autoritats dels rams implicats, més 20 vocals de nomenament. Entre els vocals nomenats el 1869 que es troben propers a les corporacions industrials catalanes, trobem Josep Ferrer i Vidal, Antoni Escubós, Antoni Serret i Pau Maria Tintoré (o Tintorer), als que després s'afegí Joaquim Maria Paz. El decret de Figuerola es

---

455. AFTN, FPN, "Actas" núm. 5, 20-10-1877/23-7-1879, sessió de la Junta Directiva de 14-5-1879.

456. AFTN, FPN, "Actas" núm. 3, 9-9-1873/11-8-1875, sessió de la Junta Directiva de 2-6-1875; núm. 4, 18-8-1875/13-10-1877, sessions de la Junta Directiva d'1-9-1875 i de 6-4-1876.

457. Per a una visió de conjunt de l'evolució de la JCAV i organismes similars durant tot el segle XIX, veure CASTEDO Y HERNÁNDEZ, Julián: *Juntas de Aranceles y de Valoraciones. Colección de sus decretos y disposiciones orgánicas con los fundamentos de las respectivas creaciones o supresiones, reglamentos y personal desde la primera en 1816 hasta la actual de 1898 por Don ... jefe de Administración del Cuerpo de Aduanas*, 1900.

complementa amb el del regent, Francisco Serrano, i del ministre d'Hisenda, Constantino de Ardanaz, de 27-8-1869, de creació de la *Comisión de Valoraciones*. Aquesta comissió és nova i es crea a partir de la llei de pressupostos de 1869 per fer les valoracions de les mercaderies, que han de servir de base per modificar l'arancel (amb drets *ad valorem*) i formar l'estadística del comerç exterior. Alguns dels seus membres, propers a les corporacions industrials, són Francesc de Paula Isaura, Josep Antoni Muntadas, Delmer de Caralt, Joaquim Gumí, Domènec Sert, Lluís P. Vilanova, Antoni Galí, Ferran Puig, Nemesi Singla, Pau Maria Tintoré, Joan Nolis i Josep Ferrer i Vidal.

El RD de 19-12-1876, del ministre d'Hisenda José García Barzanallana, refon ambdós cossos en la JCAV. El nou organisme té 6 vocals nats, també entre autoritats del ram, 26 vocals de nomenament i un secretari, que ha de ser funcionari del cos pericial de duanes. Entre els vocals nomenats, trobem també alguns personatges propers a les corporacions catalanes: Josep Ferrer i Vidal, Antoni Escubós, Pau Maria Tintoré, Joaquim Maria Paz, Frederic Ricart i Joan Tous.

L'anterior RD es complementa amb el de 15-1-1877, que fixa el reglament de l'organisme, i el de 28-1-1878, ja amb el marquès d'Orovio com a ministre, que eixampla a 34 el nombre de vocals de nomenament. La consideració d'aquesta ampliació es troba plenament en línia amb les demandes de les corporacions catalanes: *Con insistencia se reclama acerca de la necesidad de ensanchar la Junta consultiva de aranceles, dando en ella cabida a mayor número de comerciantes e industriales de los que figuran como vocales electivos, para que tengan representación más amplia y directa algunos ramos importantes del comercio y de la industria*⁴⁵⁸. Entre els nous vocals, trobem Joan Sallarès i Pla. D'altra banda, l'abril de 1877 mor Escubós i el substitueix probablement Ferran Puig, mentre que el juny de 1880 mor Tintoré i el substitueix Andreu Piñol. El 1879 se'ls afegeix Josep Sert i, en data indeterminada Joan Casanovas i Sallarès, probablement en substitució de Tous i Sallarès.

El RD de 30-6-1882, del ministre d'Hisenda Juan Francisco Camacho, suprimeix la JCAV existent fins aleshores i en crea una altra, d'igual nom. Com a motius, exposa que l'anterior Junta havia rebut queixes (que ell creu sense fonament) sobre errors en les valoracions; també, que en ser la Junta sols consultiva però dependent de la Direcció General de Duanes, es podria pensar (també sense fonament, segons el ministre) que les seves decisions es trobaven supeditades a aquest organisme, des del punt de vista de maximitzar la renda de duanes. Vol crear una nova junta, amb més atribucions i independència, que haurà d'estudiar també les rebaixes previstes per la base 5ena.

El RD de 24-11-1882 del mateix Camacho, inclou el reglament de la nova JCAV i els nomenaments dels vocals. Aquests són 8 vocals nats, entre autoritats implicades, 36 vocals designats pel ministre, i un secretari, que ha de ser funcionari del cos pericial de duanes, com a la Junta anterior. Entre els vocals nomenats que podem considerar propers a les corporacions industrials, trobem Josep Ferrer i Vidal, Manel Feliu i Coma, Frederic Nicolau, Ferran Puig i Frederic Ricart, als que podem afegir Miguel Alonso Pesquera i Ricardo Pickman, personatges amb els que les corporacions tenen força afinitats. El RD de 18-12-1882 del mateix Camacho, organitza el servei de valoracions.

Aquesta Junta es manté fins el RD de 16-8-1895 del ministre d'Hisenda, Juan Navarro Reverter, que crea el *Consejo de Aduanas y Aranceles* (CAA). Entre 1882 i 1895 es van cobrint les baixes amb nous nomenaments, entre els que podem esmentar Maties Muntadas.

458. RD de 28-1-1878, reproduït a CASTEDO: *Juntas de Aranceles ...*, p.78.

Dins de la trajectòria de la JCAV, hi ha alguns moments en què al seu si es tracten temes que interessin molt especialment les corporacions catalanes i en el que els vocals propers a elles han de redoblar els seus esforços, generalment en forma de vots particulars. El primer d'aquests moments és el 1877, en què es debat les valoracions i les classificacions que han de servir de base a la reforma aranzelària d'aquest any. En aquesta ocasió, Ferran Puig presenta vot particular en sintonia amb els interessos dels industrials llaners catalans, tot i que finalment el retira, donades les escasses probabilitats d'èxit.

La següent cita important és l'abril de 1878, moment en què la JCAV dedica algunes sessions a analitzar les valoracions de les llanes i de les seves manufactures. En aquesta ocasió, Tintoré i Sallarès presenten un vot particular, amb el suport de Paz i Puig, però és rebutjat a la Junta. Segueixen a aquestes sessions unes altres, el maig, dedicades a un expedient instruït pel ministre d'Hisenda a partir de les reclamacions dels naviliers. Els temes plantejats eren l'establiment d'algunes modalitats de drets diferencials de bandera i de procedència, tractats de comerç amb els països d'Amèrica i d'Àsia i cabotatge amb les possessions colonials. Tintoré emet vot particular sobre els drets diferencials, essent també derrotat⁴⁵⁹.

Ambdues derrotes motiven un gran malestar entre les corporacions catalanes i la dimissió (finalment retirada) d'alguns vocals catalans de la JCAV, en considerar que llurs treballs en aquest organisme mai no podien aconseguir l'èxit, donat el pes numèric de l'*elemento oficial*. A una reunió extraordinària de la Junta Directiva de l'IIC, amb assistència de vocals catalans de la JCAV i dels membres de la CCUDIL, Paz explica que ell i Ferrer i Vidal havien presentat llur dimissió, però que després l'han retirat, perquè *habían creído de su deber retirar las dimisiones para no abandonar los intereses de la producción*⁴⁶⁰.

El mateix 1878, assistim a una altra fita important pel que respecta a organismes relacionats amb l'aranzel: la creació de la comissió especial aranzelària pel RD de 8-9-1878, anomenat *Decreto de Riofrío* perquè el rei es trobava en aquest indret en el moment de signar-lo. L'objectiu d'aquesta comissió, era obrir una informació aranzelària sobre la indústria llanera i sobre la marina mercant, sectors prioritaris en les demandes de les corporacions catalanes d'aquests moments. Igual que en la JCAV, entre els 29 vocals nomenats trobem també alguns personatges propers a les corporacions catalanes: Víctor Balaguer, Ignasi Amat, Joan Sallarès i Pla, Claudi Arañó, Antoni Serret i Frederic Nicolau, als que l'octubre de 1879 se'ls afegeix Joaquim Valentí⁴⁶¹.

Si alguna característica pot definir els treballs d'aquesta comissió, és la lentitud. En un primer moment elabora dos qüestionaris, un per a cada tema, i es divideix operativament en dues. Planteja la informació amb una primera part, en base a informes escrits, i una segona, amb intervencions orals. El termini per a la informació escrita conclouia el gener de 1879, però es va haver de prorrogar. Després d'alguns mesos d'inactivitat, es va reprendre el tema, amb la convocatòria de la informació oral, encetada el novembre de 1879. Fins maig de 1880 la comissió aranzelària no va remetre a la JCAV el seu informe per què aquesta emitís dictamen. La Junta va nomenar vocals ponents per elaborar el seu dictamen. Fins desembre de 1880 no es va convocar sessió per discutir aquest dictamen.

---

459. Sobre el vot particular de la indústria llanera, veure *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 407, 20-4-1878. Sobre el de la marina mercant, veure *La Mañana* de 5 i 7-5-1878.

460. AFTN, IIC, "Actas" 19-1-1879/6-7-1879, sessió de la Junta Directiva de 27-1-1879.

461. Sobre el RD i composició de la comissió, veure *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 429, 21-9-1878, article "El decreto de Riofrío", p.595-598.

Josep Sert i Joan Casanovas emeten un vot particular al si de la JCAV, relatiu al tema de les llanes i en sintonia amb les demandes de les corporacions catalanes. A la Junta, però, s'acceptà per a la partida de les llanes el criteri del CUMM i no pas el dels industrials catalans, acceptant-se, per tant, el dictamen de la majoria. La nova derrota provoca una dimissió en massa dels vocals catalans, primer els de la JCAV i després els de la comissió aranzelària. Mentre, els successius ajornaments de sessions havien fet que arribés el canvi de govern de febrer de 1881.

Les sessions de la comissió especial aranzelària se celebren entre abril i juny de 1881. Són sessions posteriors a la dimissió dels vocals catalans i el tema de la indústria llanera es despatxa sense ells. En canvi, pel que fa a la naviliera, s'allarga més i hi ha intensos treballs de Nicolau, que presenta un vot particular relatiu a les lleis de relacions comercials entre la península i Ultramar (el text aprovat no opina sobre aquest tema, en considerar que sobre ell ja havia recaigut una resolució de les Corts).

Els vocals catalans que dimiteixen de la JCAV, el març de 1881, són Joaquim Maria Paz, Josep Sert, Joan Casanovas i Sallarès, Andreu Piñol i Josep Ferrer i Vidal. Frederic Nicolau es manté al seu lloc, per defensar el seu vot particular sobre marina mercant. I els vocals que dimiteixen de la comissió especial aranzelària, l'abril de 1881, són Ignasi Amat, Antoni Serret, Joan Sallarès i Pla, Claudi Arañó i, després, Joaquim Valentí; a part, i per altres motius, Víctor Balaguer. Els vocals dimissionaris de la JCAV adrecen una carta explicativa a les corporacions catalanes, en la que podem llegir:

(...) después de ocho sesiones pasadas en interminable discusión y en las que ha dominado una pasión y un encono inconcebibles contra los defensores del voto particular de la cuestión lanera, fue aprobado sin modificación el dictamen de la mayoría representada por el elemento oficial, con lo cual quedan sentados precedentes contrarios al desenvolvimiento del trabajo nacional en cuanto se tiende a favorecer sobre la exportación la importación del trabajo extranjero dando preferencia a las notas de precios facilitadas por las casas importadoras en cuya virtud considerando los expresados vocales como inútil su permanencia en una Junta en que eran completamente desatendidos y obedeciendo a un justo sentimiento de dignidad habían acordado unánimemente presentar la dimisión de vocales de la indicada Junta de Valoraciones⁴⁶².

Per la seva banda, Amat, Serret, Arañó i Sallarès, que dimiteixen al mateix temps de la comissió aranzelària, el 16-4-1881, presenten el mateix text de dimissió, en el que llegim: *Los procedimientos y los trámites dilativos que se ha seguido para llevar a cabo una información administrativa, que podía y debía haberse ultimado en pocos meses; la oposición sistemática que han encontrados los informes favorables a la industria en ciertos centros oficiales, y otros hechos recientes y personalísimos que es preciso acatar, todo induce a temer que la intransigencia inspirada por la pasión de escuela conduzca a la adopción de soluciones preconcebidas*⁴⁶³. El malestar d'aquests vocals es veia incrementat, perquè, en l'acceptació de la dimissió dels seus companys de la JCAV, no s'havia fet servir la fórmula de cortesia habitual, i perquè s'havia nomenat Salvador Albacete com a vicepresident de la comissió (en substitució del també dimissionari Fernández Álvarez); tenint en compte que Albacete era l'autor del dictamen aprovat per la JCAV que havia motivat la dimissió dels vocals catalans i que ara havia de ser discutit per la comissió especial, el seu nomenament es considera una presa de postura per part del ministre d'Hisenda.

Un altre tema en el que intervé la JCAV, és l'afer de les admissions temporals d'arrossos de l'Índia destinats a la reelaboració i a la reexportació, que enfrontava des de feia temps els

462. AFTN, FPE, "Correspondencia 15-5-1876/1-2-1882; carta del FPE, reproduint la dels comissionats dimissionaris, datada el 17-3-1881.

463. Document reproduït per *La Mañana*, 31-5-1881.

interessos d'una casa importadora de Santander amb els dels arrossers valencians. Hi ha un considerable interès de l'ANCB per aquest afer, però sense la magnitud dels treballs de la JCAV esmentats fins aquí. La Junta obre una informació sobre aquest afer el maig de 1883⁴⁶⁴.

Durant tot el període analitzat, la JCAV és objecte de les crítiques de les corporacions industrials, per l'escassa representativitat que creuen que hi tenen les classes productores i per considerar que les decisions més transcendents són preses per la majoria numèrica de l'*elemento oficial*. Així, per exemple, Bosch i Labrús s'hi refereix al Congrés, amb ocasió de la derrota dels vots particulars dels catalans de 1878 i dimissions (després retirades) d'aquests; en al·lusió al ministre Orovio, afirma: *Le es muy fácil a S.S. subir o bajar los valores; tiene una gran mayoría, sino unanimidad, en la Junta de valoraciones y aranceles, y es posible que antes de poco tenga unanimidad completa; porque los defensores de la industria han empezado ya a presentar sus dimisiones, yo no sé si seguirán todos, pero si así lo hacen, dentro de poco tendrá asegurada S.S. una unanimidad no sólo completa, sino asfixiante*⁴⁶⁵.

Un altre aspecte destacat des de les corporacions, és el problema de residir l'*elemento oficial* a Madrid, fet que facilita la seva assistència a les sessions de la JCAV sense cap problema, mentre que els industrials han de desplaçar-s'hi expressament, de vegades per molts dies, abandonat llurs negocis mentre duren les sessions. En aquest sentit s'expressa Pujol Fernández, president del FPN, tot analitzant la convocatòria d'informació aranzelària: *Expuso el inconveniente de ser Madrid el punto elegido para celebrar la Comisión sus sesiones, pues mientras el elemento oficial tiene la ventaja de permanecer en su propia casa, el particular se ve obligado a dejarla, a abandonar sus intereses y a prescindir de sus afecciones, lo cual ofrece gravísima desigualdad*⁴⁶⁶. Roca i Galés, per la seva banda, es lamenta des de les planes de *La Mañana* dels successius ajornaments de sessions de la JCAV, que afecten els interessos dels vocals catalans: *siéndoles sumamente perjudicial el perder días miserablemente en las fondas de Madrid*⁴⁶⁷.

Per això, hi haurà per part de les corporacions industrials catalanes una constant demanda de reforma de la JCAV, amb l'entrada massiva de les classes productores al seu si, amb la fixació de dates fixes de reunió o fent-la dependre del Ministeri de Foment enlloc del d'Hisenda⁴⁶⁸. El RD del marquès d'Orovio de 15-1-1877, al·ludit més amunt, es feia ressò en part d'aquestes demandes.

Al costat de la demanda més o menys constant de reforma de la JCAV, hi ha per part de les corporacions industrials catalanes importants treballs de pressió per aconseguir que entre els vocals nomenats, tant a la Junta com a les comissions aranzelàries, hi hagi el màxim nombre de persones afins als seus plantejaments i interessos. Podem veure, a tall d'exemple, les gestions fetes per l'IIC el 1877 per cobrir una vacant de la JCAV i les practicades per una comissió mixta de corporacions catalanes amb motiu dels nomenaments de la comissió especial aranzelària de 1878.

L'abril de 1877 mor Antoni Escubós, membre de la JCAV i de l'IIC. La Junta Directiva d'aquesta corporació practica diverses gestions per tal de cobrir la vacant amb una altra

---

464. JUNTA DE ARANCELES Y VALORACIONES: *Información acerca de la importación temporal de los arroces de la India. Sesiones celebradas en los días 17 y 18 de Mayo de 1883, en el Ministerio de Hacienda*, 1883.

465. DSC, legislatura de 1878-79 [DSC: 1878], 16-5-1878, núm. 63, p.1636.

466. *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 433, 19-10-1878, p.665.

467. *La Mañana*, 1-3-1881, "Ecos de las clases productoras".

468. Veure, per exemple, [INSTITUTO DE FOMENTO DEL TRABAJO NACIONAL]: *A las Cortes*, 4 de Mayo de 1882 (full volant).

persona de la seva confiança. En aquest sentit, demana al director general de Duanes, Juan Cavero, que nomeni un dels candidats que li proposa. En la carta que se li adreça amb aquest motiu, llegim:

Como sabrá V. ya probablemente, ha fallecido el vocal de la Junta de Aranceles y Valoraciones D. Antonio Escubós individuo que era de la Junta Directiva de este Instituto. La industria de Cataluña queda privada de representación propia en dicha Junta, porque si bien hay otros dignísimos vocales, que son catalanes, éstos están en gran minoría en ella. Si no fuese abusar de la bondad de V. me permitiría suplicarle que para llenar la vacante del Sr. Escubós, tuviese presentes a D. Antonio Serret o a D. Delmiro Caralt, industriales en quienes concurren todas las condiciones apetecibles para desempeñar dicho cargo; en la seguridad de que el nombramiento de cualquiera de ellos, sería muy bien acogido por la fabricación y por el público en general⁴⁶⁹.

Serret representava en aquests moments els interessos del sector llaner i Caralt els del jute. El primer ja havia estat membre de la Junta de 1869, mentre que el segon ho havia estat de la comissió de valoracions. L'anterior gestió es complementa amb una altra carta al diputat Joaquim Valentí, en la que se l'informa de la carta adreçada al director general de Duanes i se li demana que gestioni aquest afer:

Mi objeto es pues, al dirigirme a vos, por encargo de los Sres. del Instituto, suplicar que en unión del Sr. Reig, que tan buenos deseos demuestra siempre a favor de los intereses de Cataluña, y de los demás Diputados que bien os parezca, veáis al Director general de Aduanas y recomendéis con eficacia nuestra propuesta, manifestando con empeño la razón que nos asiste para reclamar un puesto más en la Junta de aranceles, ya que en ella el elemento catalán está en minoría⁴⁷⁰.

Aquestes gestions obtindran un èxit sols parcial, ja que qui sembla ocupar la vacant no és cap dels dos candidats proposats per l'IIC, sinó Ferran Puig que, no obstant, també és membre destacat de la corporació. Serret serà membre de la comissió aranzelària de 1878.

En el cas de la comissió especial aranzelària de 1878, una comissió mixta de corporacions catalanes es trasllada a Madrid a entrevistar-se amb el president del Consell de ministres, Cánovas, per pressionar-lo de cara al nomenament dels vocals d'aquesta comissió. En carta de Francesc Josep Orellana, secretari de l'IIC, a Manel Feliu i Joaquim Planas, que han de participar a la comissió, se'ls diu: *Hase acordado asimismo que esta comunicación sea presentada por VV. de quienes se espera que aprovecharán la ocasión para obtener por conducto de dicho Sr. Presidente, el plan de nombramiento de la Comisión mencionada a fin de saber el número de vocales que serán concedidos a la industria y proponerles desde aquí a la vez que VV. procuran interponer los medios conducentes a que la designación de los elementos oficiales sea en lo posible favorable a los intereses de la producción*⁴⁷¹.

L'IIC proposa com a candidats per formar part de la comissió aranzelària Antoni Serret, Ignasi Amat, Claudi Arañó, Joan Sallarès i Pla, Josep Sert i Pere Bresca. Dels sis noms proposats, els quatre primers reben la designació del càrrec.

No cal dir que la relació entre els vocals catalans de la JCAV i les juntes directives de les corporacions industrials és molt fluïda. Així, per exemple, el febrer de 1876, Joan Sallarès escriu a les corporacions industrials tot oferint els seus serveis de vocal proteccionista⁴⁷² o, el juny de 1880, Joan Casanovas escriu a l'IFTN en idèntic sentit⁴⁷³. I, en sentit contrari, hi ha

469. AFTN, IIC, "Correspondencia" 13-1-1876/3-7-1879, carta de 26-4-1877.

470. AFTN, IIC, "Correspondencia" 13-1-1876/3-7-1879, carta de 27-4-1877.

471. AFTN, IIC, "Correspondencia" 13-1-1876/3-7-1879, carta de 4-6-1878.

472. AFTN, FPN, "Actas" núm. 5, 20-10-1877/23-7-1879; sessió de la Junta Directiva de 5-2-1878; FPE, "Actas" 15-5-1876/28-8-1878, sessió de la Junta Directiva de 20-2-1878; no hi ha copiadors d'actes de la Junta Directiva de l'IIC d'aquest any.

473. AFTN, IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881, sessió de la Junta Directiva de 7-6-1880.

una estreta vigilància per part de les corporacions dels vocals catalans de la JCAV, bé per què no oblidin les dates de reunió de la junta, bé per orientar la conducta a seguir. Aquest pot ser el cas del telegrama que envia el FPE a Ferran Puig, demanant-li que s'oposi a qualsevol rebaixa aranzelària, en el context de les valoracions i classificacions dels teixits de llana de 1877: *Si V. como individuo de la Junta consultiva de valoraciones se halla poseído como no dudamos de los mismos sentimientos, no vacilará en oponerse a toda rebaja injustificada cuya trascendencia sería indudablemente fatal para la producción del país así como contraria a los rendimientos del Tesoro*⁴⁷⁴; al mateix temps se li adjunta una còpia de l'exposició adreçada al ministre d'Hisenda. Recordem que Puig emet vot particular en aquest tema. O de la carta de juny de 1880 de l'IFTN als vocals Puig, Paz i Tintoré demanant-los que donin suport als treballs en defensa de la indústria llanera de Josep Sert i de la naviliera a Joan Casanovas⁴⁷⁵. Paz i Puig contesten posant-se a la disposició de l'IFTN (Tintoré mor durant aquests dies).

D'altra banda, tot sovint les corporacions realitzen reunions conjuntes amb els vocals catalans de la JCAV, per analitzar les properes sessions de la Junta i decidir quines postures adoptar. D'aquesta manera, l'abril de 1876 trobem els vocals catalans de la *Comisión de Valoraciones* reunits amb l'IIC per preparar la propera sessió d'aquesta comissió a Madrid⁴⁷⁶. O, el gener de 1879, veiem alguns vocals catalans de la JCAV reunits amb la Junta Directiva de l'IIC i amb representants de la CCUDIL per analitzar el sistema de valoracions i per preparar la propera informació aranzelària⁴⁷⁷.

Però si bé la JCAV centra els esforços de les corporacions catalanes, cal no oblidar altres organismes en els que també es recerca una representació. Aquest és el cas del *Consejo Superior de Agricultura, Industria y Comercio* (CSAIC), en el que pel RD de 30-7-1875, els presidents de l'IIC i del FPN d'abans de la fusió tenien el càrrec de vocals nats, juntament amb el de vicepresident primer i segon de la JPAICB; després de la fusió, aquests càrrecs passen al president i vicepresident de l'IFTN, segons la RO de 15-10-1879⁴⁷⁸. Per la seva banda, l'IACSI té interès en col·locar algun representant seu a la CCDF i aconseguir una vocalia per al marquès de Monistrol, alhora que manté relació amb Manel Duran i Bas com a vocal de la CGC⁴⁷⁹, interessant per a la corporació de cara al manteniment de les formes contractuals recollides en el Dret Civil català.

3.4.4.4. Les comissions a Madrid.

L'enviament de comissions a Madrid, destinades a gestionar un afer concret, constitueix un altre dels recursos habituals de les corporacions. Pel que fa a les corporacions industrials, aquestes comissions estan composades amb personal d'alt nivell, generalment directius o el propi president. Surten amb un mandat molt concret i practiquen intensos treballs: entrevistes amb el president del Consell de ministres i amb altres membres del Govern, amb els parlamentaris catalans i amb els membres de les comissions parlamentàries. Van informant puntualment a Barcelona de les seves gestions a base de telegrams. Podem veure un parell d'exemples significatius de comissions, dels molts que se'n podrien esmentar: la comissió de

---

474. AFTN, FPE, "Correspondencia" 15-5-1876/1-2-1882, carta del president, Josep de Letamendi, i del secretari, Adolf Solà, de 21-7-1877.

475. AFTN, IFTN, "Actas", núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881, sessions de la Junta Directiva de 7 i de 14-6-1880.

476. AFTN, IIC, "Correspondencia", 13-1-1876/3-7-1879, carta als vocals de 18-4-1876.

477. AFTN, IIC, "Actas" 19-1-1879/6-7-1879, sessió de la Junta Directiva de 27-1-1879.

478. Veure *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 4, 16-5-1880, p.101-103.

479. Veure *Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro*, 1-3-1879, p.85 i 1-2-1881, p.45.

diverses corporacions pel tema del segell de vendes (estiu 1876) i la comissió de l'IFTN per la base 5ena (tardor 1881).

L'agost de 1876, després d'alguns treballs previs amb participació de diverses corporacions, es nomena una comissió per anar a Madrid a gestionar l'afer del segell de vendes. Integren aquesta comissió Josep Monteys, Francesc Josep Orellana i Josep Cortils (tots tres membres de l'IIC i Orellana, secretari), Pere Casas (president del CUMB) i Josep Pujol Fernández (president del FPN). A Madrid se'ls han d'afegir Segundo de Humbert (representant de l'IIC en aquesta ciutat), Antoni Rodó (representant a la mateixa del FPE), Josep Pi i Solanas (directiu del FPE) i Emili Serra (de l'ANCB) i Ferran Puig (de l'IIC, a més de senador). El CAMSB participa a les reunions fetes a Barcelona per la comissió mixta de corporacions, amb el seu president, Jordi Parellada, i s'adhereix a la comissió a Madrid, però no sembla que cap membre seu s'hi traslladi⁴⁸⁰.

La comissió surt cap Madrid a finals d'agost de 1876. Allí s'entrevista amb el ministre d'Hisenda i amb el director general de Duanes i es negocia un encapçalament provincial en base a un nombre fix de vendes diàries⁴⁸¹.

Les despeses d'aquesta comissió estan documentades a la comptabilitat de l'IIC: al CAMSB li correspon pagar 860 pessetes (5,17 euros), mentre que a IIC, FPN, FPE i CUMB, 3.202 pessetes (19,24 euros) cadascun. L'IIC comptabilitza, a més, pagaments als seus tres comissionats: Orellana, 3.000 pessetes (18,03 euros), i Monteys i Cortils, 2.000 pessetes cadascun. A destacar, que inicialment l'IIC es fa càrrec de totes les despeses, passant factura després a les altres corporacions; el FPE s'endarrereix un any en el pagament, com a resultat dels seus problemes financers⁴⁸².

Pel que fa a la comissió de l'IFTN de 1881, se situa en el context dels creixents temors per part de les corporacions catalanes d'un gir lliurecanvista en la política del Govern, en uns moments en què les primeres Corts amb majoria liberal són ja obertes. Si el 24 d'octubre de 1881 el ministre d'Hisenda, Juan Francisco Camacho, presentava al Congrés dels diputats el seu projecte de llei de restitució de la base 5ena, l'endemà mateix la Junta Directiva de l'IFTN nomenava la comissió que havia de traslladar-se a Madrid, per gestionar la no aprovació del projecte. La componen Francesc López Fabra, com a president, Francesc Josep Orellana, Pere Estasén i Ramon Torelló, com a secretaris, i Josep Sert, Antoni Bastinos, Manel Feliu i Coma, Ramon Soriano, Andreu Sard, Joan Sallarès (de Sabadell) i Josep Maria Cornet, com a vocals⁴⁸³.

Durant alguns dies de novembre, la comissió practica intensos treballs a Madrid, destacant les reunions que celebren amb els diputats catalans i alguns senadors al saló de pressupostos del Congrés els dies 8 i 13. A la primera d'aquestes reunions, lliuren als parlamentaris presents el document elaborat per l'IFTN amb motiu de la base 5ena i Francesc López Fabra, Francesc Josep Orellana i Pere Estasén pronuncien sengles discursos en suport de les demandes del mateix⁴⁸⁴.

Entre la primera i la segona reunió amb els parlamentaris catalans, alguns dels membres de la comissió retornen a Barcelona. En qualsevol cas, el dia 15 la Junta Directiva de l'IFTN

480. AFTN, IIC, "Correspondencia", 13-1-1876/3-7-1879, diversos dies de la segona quinzena d'agost de 1876; FPE, "Correspondencia", 15-5-1876/1-2-1882, 25 i 26-8-1876.

481. *Fomento de la Producción Española*, núm. 8, 2-9-1876.

482. AFTN, IIC, volum "Caja", 1-1-1863/30-9-1879.

483. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 4, 31-5-1881/17-11-1881, sessió de la Junta Directiva de 25-10-1881.

484. *El Eco de la Producción* núm. 40, 16-11-1881, article "La cuestión arancelaria", p.671-675.

aprova enviar a López Fabra, president de la comissió, 5.000 pessetes (30,05 euros) per afrontar despeses⁴⁸⁵.

López Fabra va informar per telègraf a Barcelona de les gestions de la comissió. Així, per exemple, telegrafia per informar dels resultats de la segona reunió amb els parlamentaris catalans i des de Barcelona el president de la corporació, Ferrer i Vidal, i el secretari, Estasén (que ja havia retornat de Madrid) el telegrafien mostrant la seva aprovació⁴⁸⁶.

3.4.4.5. El sistema de pressions al Govern.

Les corporacions fan servir nombrosos recursos per adreçar-se directament al Govern amb demandes concretes: exposicions, telegrams i cartes i entrevistes. Igual que en el cas anterior, hi ha desenes d'exemples, sobretot d'exposicions adreçades al Govern o a algun ministre en concret, generalment els d'Hisenda, Estat i Foment, segons sigui l'objecte de la demanda. És indicativa en aquest sentit la frase del ministre d'Hisenda, Justo Pelayo Cuesta, que en el debat al Senat sobre el projecte de primeres matèries al·ludeix als telegrams rebuts de les corporacions econòmiques catalanes com *infinitas reclamaciones hechas por telégrafo al Gobierno*⁴⁸⁷.

Segons Miquel Izard, en el període del Sexenni, aquesta relació de les corporacions amb el Govern no seria tant de pressió com de submissió: *La misma debilidad, mayor o menor, de las burguesías industriales y su escasa o nula capacidad de influir sobre el poder las obligó constantemente a mantener unas relaciones de sumisión, que no de presión, sobre todo tipo de autoridades*⁴⁸⁸. Al període aquí analitzat, hi ha encara aquesta tàctica diguem prudent, però es va perfilant ja en alguns casos un estil de demanda considerablement més enèrgic. Com a exemple significatiu de la primera, podem esmentar la definició sobre la tàctica del FPN en la seva relació amb el Govern que dona el seu president, Pujol Fernández, a la Junta General ordinària de socis de principis de 1878. Per a Pujol: *la prudencia y las razones de alta conveniencia para la misma sociedad en sus relaciones con los poderes públicos, requerían y habían aconsejado siempre obrar con la medida y tacto exquisito para obtener resultados provechosos*⁴⁸⁹. Aquesta tàctica anirà canviant, com veurem tot seguit.

D'exposicions adreçades a algun membre del Govern en trobem a desenes i per part de totes les corporacions catalanes. Podem esmentar algunes d'aquestes exposicions, com a visió orientativa del ventall de demandes fetes en moments diferents des de les corporacions representatives dels diversos sectors econòmics.

El març de 1877, el FPE adreça una exposició al ministre d'Estat, Manuel Silvela, demanant la denúncia dels tractats de comerç i un rearmament aranzelari⁴⁹⁰; l'agost del mateix any, l'IIC n'adreça una altra al ministre d'Hisenda, José García Barzanallana, relativa a la reforma aranzelària d'aquest any⁴⁹¹; el desembre del mateix 1877, el FPN n'adreça una al ministre d'Ultramar, Cristóbal Martín de Herrera, demanant rebaixes a l'aranzel peninsular a l'entrada dels sucres antillans⁴⁹²; el febrer de 1878, l'ANCB n'envia una altra, al ministre

---

485. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 4, 31-5-1881/17-11-1881, sessió de la Junta Directiva de 15-11-1881.

486. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 4, 31-5-1881/17-11-1881; telegrama sense data, entre el 15 i el 17-11-1881.

487. DSS, legislatura de 1882-83, 18-6-1883, núm. 132, p.2582.

488. IZARD: *Manufactureros* ..., p.201.

489. AFTN, FPN, "Actas, juntas generales", 9-1-1869/6-7-1869, Junta General ordinària del 10-2-1878

490. FOMENTO DE LA PRODUCCIÓN ESPAÑOLA: *Exposición al Excmo. Sr. Ministro de Estado encareciendo y demostrando la conveniencia de proceder a la denuncia de los tratados de comercio y reformar la legislación arancelaria*, 1877.

491. IIC: *Exposición dirigida* ..., 9 Agosto de 1877 (full volant).

492. FPN: *Exposición que el* ..., 5 de Diciembre de 1877 (full volant).

d'Hisenda, el marquès d'Orovio, sobre els efectes de la reforma aranzelària de 1877 i dels darrers acords comercials⁴⁹³; el febrer de 1881, davant del nou Govern liberal, l'IIC, el FPN i el CIC (cadascun d'ells per separat), s'adrecen al president del Consell de ministres, Sagasta, rebutjant les pressions que aquest havia rebut per part dels lliurecanvistes i demanant una política aranzelària proteccionista⁴⁹⁴; l'agost del mateix any, l'IFTN s'adreça novament a Sagasta demanant un tractat de comerç amb Veneçuela⁴⁹⁵; el setembre també de 1881, l'IACSI envia una exposició al ministre de Foment, José Luís Albareda, relativa als treballs d'extinció de la fil·loxera⁴⁹⁶; el gener i també el març de 1882, l'IFTN n'envia una altra al ministre d'Hisenda, Juan Francisco Camacho, demanant la suspensió i reforma del reglament de la contribució industrial⁴⁹⁷. Se'n podria esmentar unes quantes desenes més.

Aquestes exposicions, són normalment documents que no duen sols una petició concreta, sinó que van acompanyats de tota una línia argumental i, tot sovint, d'abundants dades que justificarien la solució de l'afer objecte de la demanda, en el sentit desitjat per la corporació demandant. D'altra banda, les directives de les corporacions acostumen a donar la màxima publicitat a aquests documents, ja sigui imprimint-los en forma de full volant o fullet o insertant-los a la premsa pròpia i periòdica. Es lliuren en mà al seu destinatari, ja sigui per una comissió enviada a Madrid per gestionar en aquell mateix afer, ja per algun parlamentari afí o pels representants de la corporació en aquesta ciutat.

Dins d'aquest tipus de documents, podem apreciar ja el gir cap a tons de demanda més enèrgics. Aquest és el cas de l'esmentada exposició que l'IFTN adreça a Sagasta poc després que aquest formi govern, el 1881. Aquesta exposició, impresa com a full volant, es planteja com a rèplica a les insistents demandes de l'ARAA al Govern de restitució de la base 5ena i tractat de comerç amb Gran Bretanya. En aquest sentit, es parla de:

(...) el tenaz empeño con que se procura influir en el ánimo del Gobierno de S.M., para inducirle a llevar a cabo ciertas reformas arancelarias y tratados de comercio, que, ofreciendo ventajas muy problemáticas, pueden acarrear funestas consecuencias y males irreparables.

No ha de encarecer este INSTITUTO la importancia suma de las cuestiones a que se refiere, ni la necesidad de que precedan a su resolución arduos estudios y profundas meditaciones: tiene el convencimiento de que el Gobierno tan dignamente presidido por V.E. las conoce, y que, celoso de su propia honra y atento a la responsabilidad que contraería ante el País y ante la Historia, no podrá menos de mirirlas con la detención que merecen.

Séale permitido, sin embargo, al INSTITUTO DE FOMENTO recordar que esas importantísimas cuestiones más de una vez fueron resueltas con apasionamiento y ligereza, sacrificando los intereses del país a las obsesiones del ciego espíritu de escuela⁴⁹⁸.

493. ASOCIACIÓN DE NAVIEROS Y CONSIGNATARIOS DE BARCELONA: *Exposición que eleva al Excmo. Sr. Ministro de Hacienda la ...*, 19 de febrero de 1878 (full volant).

494. INSTITUTO DE FOMENTO DEL TRABAJO NACIONAL: *Exposición que el ... ha elevado al Excelentísimo Sr. Presidente del Consejo de Ministros sobre varias cuestiones económicas*, 14 de Marzo de 1881 (full volant); FOMENTO DE LA PRODUCCIÓN ESPAÑOLA: *Los vinos españoles y el tratado con Inglaterra. Exposición elevada por el ...*, al Excmo. Sr. Presidente del Consejo de Ministros, 16 de Febrero de 1881 (full volant); CIC: *Exposición al Excmo. Sr. ...*, 27-2-1881 (full volant).

495. INSTITUTO DE FOMENTO DEL TRABAJO NACIONAL: *Exposición al Excmo. Sr. Presidente del Consejo de Ministros, solicitando la celebración de un tratado de comercio entre España y la República de Venezuela*, 10 de Julio de 1881 (full volant).

496. *Revista del IACSI*, setembre 1881, p.214-216.

497. INSTITUTO DE FOMENTO DEL TRABAJO NACIONAL: *El ... ha elevado al Excelentísimo Sr. Ministro de Hacienda la exposición siguiente, pidiendo que se suspenda la aplicación del Nuevo reglamento y tarifas de la contribución industrial*, 30 de Enero de 1882 (full volant); *Exposición que el ... ha dirigido al Excmo. Sr. Ministro de Hacienda, acompañando su Memoria sobre los perjuicios que se irrogan a la industria y al comercio por las tarifas de la contribución industrial reformadas en 31 de Diciembre de 1881*, 8 de Marzo de 1882 (full volant).

498. IFTN: *Exposición que el ...*, 14 de Marzo de 1881 (full volant)

Les cartes i telegrams constitueixen un altre mecanisme de comunicació habitual de les corporacions amb el Govern, les primeres per a temes en els que es disposa d'un cert marge de temps i els segons per a temes en els que urgeix fer arribar un missatge.

Una tàctica habitual per part de les corporacions catalanes és la de felicitar alguns ministres, sobretot el d'Hisenda i el president del Consell de ministres, quan prenen possessió del càrrec. Però no és una felicitació neutra, sinó que, al costat de les frases de cortesia, hi ha una demanda implícita del que la corporació espera d'aquella persona en l'exercici del càrrec. Podem veure, a tall d'exemple, la carta de felicitació que el gener de 1875 envia l'IIC al nou ministre d'Hisenda, Pedro Salaverría, en la que llegim: *El Instituto que ya de tiempo conoce los vastos conocimientos y demás apreciables condiciones que a V.E. le adornan para el más acertado desempeño de un ramo de administración tan principal, se felicita a si mismo y se recomienda confiadamente a V.E. porque sabe que los altos intereses que hoy están a su cargo y especialmente los de la producción en todos sus ramos, han de ser mirados por V.E. con la singular predilección y cuidado que V.E. siempre les ha dispensado a fin de que hermanados entre si, caminen todos a su más completo desarrollo y al más alto grado de prosperidad posible*⁴⁹⁹. O la que envia el juliol de 1876 al seu successor, José García Barzanallana, en la que se li diu: *Los varios servicios prestados por V.E., los varios conocimientos de que tiene dadas brillantes y repetidas muestras, y el sólido criterio adquirido en fuerza de una larga experiencia, inspiran a esta Junta la mayor confianza para no dudar que el advenimiento de V.E. al frente de ese Ministerio será fecundo en bienes para la Industria nacional y para la prosperidad general del país*⁵⁰⁰. En el cas del comte de Toreno, ministre de Foment durant força anys, el FPN arriba a oferir-li un banquet d'homenatge, celebrat als salons del seu local, al mateix temps que se'l fa soci de mèrit, en un intent d'atreure'l cap els plantejaments de la corporació⁵⁰¹.

Però en aquest tipus de comunicacions adreçades a membres del Govern, no tot són felicitacions i frases de cortesia. Al seu costat apareixen clarament els tons més enèrgics, especialment en els telegrams per a afers que s'estan gestionant pel Govern en aquell mateix moment. Aquest és el cas del telegrama que el GFS envia a Sagasta el juny de 1882, en el moment de presentar-se la base 5ena al Congrés, tot recordant-li les promeses que havia fet al Senat al bisbe Urquinaona: *Dijo V.E. en el Senado: "Pues el tratado dura diez años, si no se puede denunciar en ese tiempo, claro está que estaremos los mismos diez años, por lo menos, en el primer período de la base quinta". Esperamos confiadamente rechazará V.E, dictamen Comisión y voto particular por oponerse al cumplimiento de su palabra leal y honrada*⁵⁰². O el telegrama que la Junta General del FPE decideix enviar a Cánovas amb motiu del *modus vivendi* amb Gran Bretanya (amb prec de publicació a la premsa): *Junta general Fomento Producción española profunda y penosamente impresionada ante posibilidad aprobación funestísimo proyecto ley convenio Inglaterra acuerda unanimidad transmitir vuescencia testimonio disgusto inmenso elementos productores*⁵⁰³. Quan, mesos més tard, arriba la notícia de la ruptura de negociacions, el FPE envia un altre telegrama a Cánovas de felicitació–pressió: *Fomento Producción Española ve*

---

499. AFTN, IIC, "Correspondencia", 9-6-1870/8-10-1875, carta del president Joan Jaumandreu, i del secretari, Joan Costa, de 14-1-1875.

500. AFTN, IIC, "Correspondencia", 9-6-1870/8-10-1875, carta del president Joan Jaumandreu, i del secretari, Francesc Josep Orellana, de 29-7-1876.

501. *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 349, 10-3-1877, sòlt "Banquete ofrecido al Excmo. Sr. Conde de Toreno por el "Fomento de la Producción Nacional"", p.158-165.

502. *Diario de Barcelona*, 3-6-1882, telegrama del GFS signat pel seu president, Sallarés.

503. AFTN, FPE, "Correspondencia", 3-10-1883/20-7-1888, telegrama de 28-1-1885.

*satisfacción inmensa conducta patriótica seguida Gobierno resistiendo enérgicamente imposiciones Inglaterra y felicita V.E. en la esperanza de que en ningún caso cederá ante exigencias que amenacen intereses país y menoscaban dignidad nacional*⁵⁰⁴.

Pel que fa a les entrevistes amb membres del Govern, ja hem tingut ocasió d'anar veient alguns casos, com el de la comissió de corporacions pel segell de vendes de 1876, que s'entrevista amb el ministre d'Hisenda i amb el director general de Duanes, o la de 1879, que s'entrevista amb Martínez Campos, quan es troba a punt de formar govern, amb unes demandes relatives a les reformes econòmiques a les Antilles. Aquestes entrevistes són freqüents, fet que mereix la frase de Gabriel Rodríguez, vista anteriorment (*veo a esos intereses pesando por medio de esas comisiones, que inundan las antecámaras y los despachos de los ministros*).

Un bon exemple d'aquestes entrevistes amb membres del Govern, el tenim en la comissió de corporacions industrials catalanes, amb membres de l'IIC, FPN, GFS, IIT i representants d'Olesa de Montserrat, que es trasllada a Madrid el setembre 1877, per gestionar afers relatius a la darrera reforma aranzelària i especialment les valoracions en les llanes que li han servit de base, junt amb els acords comercials que es puguin fer a partir d'ella.

En les seves gestions, la comissió és auxiliada pels diputats Balaguer i Turull, el primer en tant que polític català influent a Madrid i el segon en tant que representant d'un districte llaner. S'entrevista amb el ministre d'Hisenda, el marquès d'Orovio, i amb el president del Consell de ministres, Cánovas. El primer els assegura: *que los beneficios de la última reforma sólo los recibirían las naciones que nos concedieran el trato de las más favorecidas, con el propósito de beneficiar y atender la producción vinícola; dando la más completa seguridad de que no serían objeto de trato o negociación en dichos convenios internacionales las industrias lanera y algodónera*⁵⁰⁵. I el segon: *aseguró asimismo que en el caso de celebrarse tratados con las naciones extranjeras, se examinarán antes detenidísimamente y que nada se resolverá en ellos que pueda perjudicar los intereses que los comisionados representan*⁵⁰⁶.

Els comissionats, en marxar de Madrid, adrecen una carta a Cánovas, en la que manifesten la seva impressió de no haver aconseguit els seus objectius, no obstant les bones paraules:

Bajo este punto de vista, los comisionados que subscriben, ni pueden ni deben decir que vuelven satisfechos a sus hogares; y serían desleales a V.E. y al Gobierno de S.M. si dejasen de manifestar ingenuamente a V.E. sus sentimientos. Dirán, sí, que acatan resignados y sumisos los acuerdos de la Superioridad; pero deplorando a la vez que no haya sido posible dar una solución inmediata y conveniente a lo esencial de sus reclamaciones; tanto más, cuanto que los centros de que proceden abrigaban la convicción, tal vez equivocada, de que aquello, con tal que fuera justo, sería factible desde luego⁵⁰⁷.

3.4.4.6. Apel·lacions directes al rei.

Les apel·lacions directes al rei, eren un altre recurs no deixat de banda per part de les corporacions catalanes. Coneixem el cas del *Memorial de Greuges*, presentat a Alfons XII el març de 1885, però aquesta mena d'apel·lacions a un monarca que una de les primeres

504. AFTN, FPE, "Correspondencia", 3-10-1883/20-7-1888, telegrama de 13-5-1885.

505. *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 377, 22-9-1877, sòlt "Conferencia con el señor Ministro de Hacienda", p.667.

506. *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 378, 29-9-1877, sòlt "Comisión".

507. AFTN, IIC, "Correspondencia", 13-1-1876/3-7-1879, 28-9-1877, 28-9-1877.

coses que havia fet en retornar de l'exili era visitar els locals del FPN⁵⁰⁸, eren un recurs que ja comptava amb nombrosos precedents, tant a Catalunya com a la resta de l'estat⁵⁰⁹. Podem veure una petita cronologia de la relació entre les corporacions econòmiques catalanes i el rei.

Quan, el març de 1877, Alfons XII torna a visitar Barcelona, rep en audiència una comissió de l'ANCB, que li lliura una memòria sobre la situació de la marina mercant, junt amb possibles solucions⁵¹⁰. Per la seva banda, la UBCP adreça al rei, el setembre del mateix any, una exposició oposant-se a la reforma aranzelària d'aquest any⁵¹¹. El recurs a l'exposició és utilitzat també pel FPE, que el novembre de 1878 li n'envia una amb motiu de la iniciativa del regal de noces amb productes de la indústria nacional⁵¹². L'ANCB, comptant amb el precedent de 1877, acorda en la seva reunió extraordinària a la Casa Llotja del 4-5-1878, feta amb motiu de la derrota del vot particular de Tintoré sobre marina mercant a la JCAV, enviar un telegrama al rei amb les demandes dels naviliers⁵¹³. La comissió de corporacions catalanes que passà a saludar Martínez Campos al seu retorn de Cuba, s'entrevista també amb el rei⁵¹⁴.

L'IFTN escriu al monarca el juny de 1881, després de la seva visita al vapor mercant *Antonio López*, en la que va pronunciar unes paraules, en resposta al discurs de benvinguda de Claudio López, que la corporació interpreta com de clar suport a la marina mercant i als plantejaments proteccionistes. A la carta, l'associació mostra la seva satisfacció per aquelles declaracions i alhora li planteja alguns aspectes de les seves reivindicacions en tema aranzelari, insistint en la impropedència d'establir acords comercials amb les potències econòmiques⁵¹⁵.

El mateix procediment fa servir el FPE, l'octubre del mateix any, en escriure al rei amb motiu de la seva visita a unes mines de fosfat a la província de Càceres, en la que havia fet unes declaracions que el FPE interpreta com de suport al treball nacional. Se'l felicita i se li fan algunes reflexions sobre la conveniència d'elaborar al propi país els productes de la mineria, abans de ser exportats⁵¹⁶.

L'abril de 1882, la comissió de l'IFTN que gestiona a Madrid pel tractat de comerç amb França, és rebuda pels reis, plantejant els seus punts de vista sobre el tractat⁵¹⁷.

El març de 1885, després de la presentació al rei del *Memorial de Greuges* (en la gestació del qual hi tenen molt a veure les corporacions econòmiques catalanes), l'IFTN adreça una carta pròpia a Alfons XII, amb data d'11-3-1885 i també en el context del *modus vivendi* amb Gran Bretanya, en la que es queixa de la situació que aquest crea a la indústria i es recorre a ell com a darrer recurs. En aquesta carta llegim:

---

508. Sobre la visita del rei als locals del FPN, el gener de 1875, veure *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 236, 16-1-1875.

509. Com a precedents espanyols, veure LIGA DE CONTRIBUYENTES DE GRANADA: *La Liga de Contribuyentes de esta capital ha tenido la honra de poner en manos de S.M. el rey, en la mañana de hoy, la exposición siguiente*, 1º de Abril de 1877 (full volant)

510. *La Mañana*, 9-3-1877.

511. *La Mañana*, 12-9-1877.

512. *La Mañana*, 11-11-1877.

513. *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 410, 11-5-1878, p.290.

514. AFTN, FPN, "Actas" núm. 5, 20-10-1877/23-7-1879, sessió de la Junta Directiva de 12-3-1879.

515. AFTN, IFTN, "Comunicaciones", tom 4, 31-5-1881/17-11-1881, 16-9-1881.

516. AFTN, FPE, "Correspondencia", 15-5-1876/1-2-1882, 22-10-1881.

517. *La Época*, 5-4-1882.

Es tanta la tristeza y abatimiento que embarga el ánimo de cuantos viven de la industria y se interesan por su suerte que raya en la desesperación. Con el modus vivendi concertado con Inglaterra se hiere de muerte a las más valiosas fuentes de producción y se hace improbable en España todo progreso industrial para el porvenir.

La única esperanza que podemos abrigar es la voluntad poderosa de V.M. que desea el bien de la industria porque al igual que los jefes de los estados más poderosos de Europa y América está convencido de que el esplendor y la riqueza de los pueblos es una consecuencia de su poderío industrial⁵¹⁸.

3.5. Disseny d'una estratègia parlamentària.

Dins de l'estratègia d'actuació de les corporacions econòmiques catalanes, hi ha un apartat que convé ressaltar molt especialment: la voluntat que els interessos per elles representats tinguin una presència com més gran millor a les Corts, de tal manera que les seves demandes tinguin un camí franc per arribar en tot moment a un dels centres principals de les decisions polítiques. Aquesta voluntat duu les corporacions a dissenyar una veritable estratègia parlamentària, que aniria des de l'afavoriment de candidats afins als seus plantejaments fins a la recerca d'una representació directa de personal propi, ja sigui directius o socis destacats, i la pressió constant al grup de parlamentaris catalans per què actuïn en sintonia amb les seves demandes; això es complementaria amb una relació —no tan constant, però a tenir en compte— amb alguns membres de la classe política espanyola, junt amb un treball constant de pressió a les Corts, ja sigui en forma d'exposicions o de visites i/o telegrams a les comissions parlamentàries.

Aquesta important activitat de les corporacions envers la classe parlamentària catalana, aconsegueix realment influir en els seus comportaments a ambdues cambres. Molt sovint, el diputat o el senador que està intervenint a les Corts, o que està interessant-se per un determinat afer, no ho fa tant per si mateix com per què té al darrera la poderosa i constant demanda de les corporacions.

Veurem en aquest apartat la relació entre les corporacions econòmiques catalanes i els parlamentaris catalans des del punt de vista de les primeres, és a dir, dels components de la seva estratègia parlamentària i de les demandes fetes als parlamentaris. Al capítol sisè, veurem aquesta relació des del punt de vista dels segons, és a dir, de la seva activitat parlamentària en relació amb les demandes rebudes.

3.5.1. Relació amb el grup de parlamentaris catalans.

3.5.1.1. Afavoriment de candidats proteccionistes a les eleccions a Corts.

Al principi d'aquest capítol, hem vist la definició clàssica que feia Jacqueline Bernat de Celis dels grups d'interès i dels grups de pressió i diferències entre ambdós. La mateixa autora fa també una reflexió entre les diferències que hi ha entre un grup de pressió i un partit polític, conclouent que el primer no es planteja l'exercici directe del poder, sinó tan sols influir-hi, a diferència del segon, que ho té per objectiu. No obstant, dóna força importància, com a punt de separació entre ambdós models organitzatius, a la presentació de candidats propis: *En verdad, el paso del grupo de presión al partido da la clave de la distinción que se hace en toda la doctrina entre los dos fenómenos. Se considera que el grupo de presión se transforma en partido político cuando decide presentar candidatos a las elecciones y se da por objetivo el conquistar y conservar el Poder para sí, es decir, asumir la responsabilidad*

518. AFTN, IFTN, "Comunicaciones", tom 2, 15-4-1881/12-1-1887, 11-3-1885.

*decisional. Mientras no se propone tal finalidad el grupo de presión no se confunde con el partido*⁵¹⁹.

En el cas de les corporacions econòmiques catalanes, sembla clar que en aquests anys no s'estan plantejant l'exercici directe del poder polític, però en canvi, sí que intervenen en un nombre d'ocasions que ja comença a ser significatiu en els processos electorals, fins i tot amb candidats propis. Aquest és un aspecte ja esmentat per Juan J. Linz, que dóna importància en el procés a la recerca d'una representació d'interessos econòmics en relació a la política aranzelària: *El debate entre librecambismo y proteccionismo estaba sólo articulado de manera imperfecta a través de los partidos y podían elegirse representantes de regiones con intereses económicos propios independientemente de la posición de su partido*⁵²⁰. Borja de Riquer es refereix més concretament a les preferències de les corporacions econòmiques catalanes: *Davant els "homes de partit" els dirigents de les corporacions econòmiques catalanes defensaren la representació per "classes"; davant els diputats vinculats als corrents polítics es reivindicà la necessària representació del "país productor"; en comptes dels "fills de l'encasillado" governamental, es demanà la presència al parlament dels portaveus dels interessos reals dels districtes*⁵²¹.

La base doctrinal de les corporacions en la seva voluntat d'aconseguir l'èxit de les candidatures de personatges proteccionistes, del país i representants dels interessos econòmics de les classes productores del districte, l'hem vist ja amb amplitud a l'apartat dedicat als components ideològics de les corporacions. Aquesta aposta per una classe política representant d'interessos econòmics, no es queda sols en el terreny de les propostes, sinó que es materialitza en nombroses actuacions en les que les corporacions mobilitzen els seus recursos a favor de determinades candidatures electorals, sumant alguns èxits i també alguns fracassos, però, en qualsevol cas, consolidant un nucli de parlamentaris catalans plenament vinculats a elles i a les seves demandes.

En aquestes actuacions directes de les corporacions en temes electorals, l'adscripció política dels candidats afavorits es deixa en un segon terme. La prioritat és, doncs, el seu compromís proteccionista i la seva voluntat d'independència d'actuació, és a dir, que en cas de pressions contràries del partit i de les corporacions, sàpiga optar per les segones, per la *defensa dels interessos del país productor*. Generalment, els candidats que tenen el suport de les corporacions, formen part d'una de les dues grans opcions dinàstiques, però des de les corporacions es veu això sols com un requisit imposat per un sistema polític i electoral poc representatiu dels interessos reals del país, no com una identificació política amb el partit. Que aquesta visió de la representació d'interessos obté ressò entre nombrosos sectors econòmics catalans, ens ho confirma l'afirmació que fa l'industrial i membre de l'IFTN Ferran Puig, en presentar al Senat el seu vot particular contra el tractat de comerç amb França; Puig, senador per Girona, adverteix que no farà oposició política al Govern, ja que en la seva elecció hi ha contribuït tant els electors ministerials com els d'oposició: *no es mi oposición al Gobierno la que me ha inducido a presentar voto particular. La circunstancia de haberse sumado en mi elección los votos de los amigos del Gobierno a los de la oposición, me impone deberes que sabré cumplir*⁵²².

---

519. B [ERNAT] DE CELIS: *Los grupos de presión ...*, p.65-66.

520. LINZ, Juan J.: "Política e intereses a lo largo de un siglo en España, 1880-1980", octubre 1988, p.78.

521. RIQUER: "Les burgesies ...", p.55.

522. DSS, legislatura de 1881-82, 27-4-1882, núm. 86, p.1653.

Per a les corporacions, hi haurà un cert tipus de *parlamentaris addictes*, que no seran els enquadrats en el partit ministerial, sinó els defensors d'una política econòmica proteccionista, sigui quina sigui la seva adscripció política. Així, per exemple, el FPE treballa amb aquesta noció de *diputats addictes*, quan decideix adreçar una felicitació a diversos diputats que s'havien oposat al conveni comercial amb França de 1878⁵²³, de la mateixa manera que l'IFTN, en una circular adreçada a alguns diputats catalans amb motiu del tractat de comerç amb el mateix país de 1882, parla de *señores Senadores y Diputados y personas adictas a la causa del trabajo nacional*⁵²⁴. En ambdós casos, s'ha creat una distinció entre la classe parlamentària completament diferent a la utilitzada des del Govern i des dels partits dinàstics.

Igual que en altres treballs de pressió exercits des de les corporacions, el seu interès pels processos electorals té antecedents als anys anteriors. Roser Solà i Borja de Riquer esmenten les candidatures de principis dels anys cinquanta, que incloïen personatges amb adscripcions polítiques diverses i que comptaven amb el ple suport de l'IIC⁵²⁵. A un número de la publicació de l'Institut, *El Bien Público*, corresponent a 1850, podem llegir: *en las próximas elecciones debe procurarse que la Diputación Catalana en lo posible forme un cuerpo homogéneo en que estén debidamente representados los intereses del Principado, y se componga de personas que a su independencia reúnan la decisión de sacrificar a aquellos intereses toda afeción personal o de partido*⁵²⁶.

Per la seva banda, Miquel Izard, ja en el període del Sexenni, al·ludeix a un manifest del FPN de 1871, demanant als electors el vot per a candidats proteccionistes *que, sean cuales fueran sus ideas políticas, profesen de una manera definida los principios proteccionistas*, així com un segon manifest, de 1873, en la mateixa direcció⁵²⁷. Igualment, esmenta el suport que rep Víctor Balaguer per part de l'IIC a les eleccions de 1871⁵²⁸.

Al període aquí analitzat, l'afavoriment per part de les corporacions de candidats propers a elles es fa igualment tant en forma de peticions genèriques a través de les seves publicacions i també d'actes públics, com en intervencions concretes a cada elecció general.

De peticions genèriques, ja n'hem vist algunes a l'apartat de components ideològics de les corporacions. Podem dir que hi ha tota una producció de manifestos i articles de premsa encaminats a encoratjar els electors a rebutjar els candidats *cuneros*, desconexedors i indiferents als interessos de les classes productores del districte i a donar el vot als candidats *del país*, decididament proteccionistes de sempre i compromesos amb les demandes d'aquestes classes. Podem esmentar, a tall d'exemple, el full volant editat per l'IFTN a les eleccions de 1881⁵²⁹, o la circular electoral signada pels directius del FPE i personatges afins a l'entitat, també amb motiu de les eleccions de 1881⁵³⁰. D'altra banda, a les nombroses manifestacions proteccionistes celebrades a diverses ciutats catalanes el 1881, aquest és un dels temes en el que més insistiran els oradors, fet que mereixerà l'habitual comentari de Gabriel Rodríguez, en una de les seves intervencions als mitings de l'ARAA: *Este*

523. AFTN, FPE, "Correspondencia" 15-5-1876/1-2-1882, sessió de la Junta Directiva de 4-3-1878.

524. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 5, 17-11-1881/25-8-1882, 4-4-1882.

525. SOLÀ: *L'Institut ...*, p.291-292; RIQUER: "El conservadorisme ...", p.32; "Manuel Duran i Bas i el conservadorisme català sota la Restauració", 1988, p.92.

526. *El Bien Público*, 13-8-1850, esmentat a SOLÀ: *L'Institut ...*, p.291-292.

527. AFTN, FPN, Libro de Actas A, II, p.25-26, 25-2-1871; esmentat a IZARD: *Manufactureros ...*, p.120-121; p.255-263, 28-4-1873, esmentat a p.91-92.

528. IZARD: *Manufactureros ...*, p.212, nota 23.

529. INSTITUTO DE FOMENTO DEL TRABAJO NACIONAL: *Al país en general y a los contribuyentes en particular*, 25 de Junio de 1881 (full volant).

530. *Fomento de la Producción Española*, núm. 266, 13-8-1881, article "Circular electoral", p.489-492.

*proteccionismo barcelonés, apenas entró el Sr. Sagasta en el poder, creyendo que el Sr. Sagasta había de obrar en armonía con sus antecedentes, celebró una porción de meetings, haciendo mucho ruido, durante el período de las elecciones*⁵³¹.

Més interessant és veure com es van concretant aquestes peticions genèriques en actuacions concretes. Malauradament, no sempre és possible reseguir l'activitat de les corporacions en matèria electoral: els seus estatuts prohibien la seva participació en afers polítics, pel que els treballs d'afavoriment de determinats candidats molt sovint estan rodejats d'una discreció que no es té en gestions d'altra mena. Fins i tot a la documentació interna de les corporacions industrials (actes de les sessions de les juntes directives, correspondència, comptabilitat) aquest tema és tractat molt més discretament que els altres. Són molts, però, els directius i membres destacats de les corporacions econòmiques catalanes que obtenen representació parlamentària (com veurem a l'apartat següent), fet que permet suposar que els treballs reals d'afavoriment de candidats són molt superiors als que apareixen de manera pública.

A les primeres eleccions de la Restauració, celebrades entre el 20 i el 23 de gener de 1876, el FPN té alguna intervenció en l'intent d'aconseguir l'elecció de parlamentaris proteccionistes. Ja el juliol de 1875, forma una comissió amb persones de la Junta Directiva, per analitzar quins treballs es podien practicar per donar suport a candidats proteccionistes. La proposició sotmesa a la deliberació de la Junta Directiva i que s'aprova per unanimitat, plantejava: *decidir si el Fomento de la Producción nacional debe tomar parte en las próximas elecciones de Diputados a Cortes, a fin de obtener que las personas que representen a Cataluña en el Congreso, participen de las convicciones y aspiraciones del Fomento y sean verdaderos defensores del trabajo nacional*⁵³². No hi ha més referències documentals als treballs d'aquesta comissió, però tot fa pensar que les seves gestions poden haver contribuït —com a mínim— al triomf del president de l'entitat, Pere Bosch i Labrús, pel districte de Vic.

Per a les eleccions de 25-4-1879, Borja de Riquer ha detectat la candidatura impulsada pel Comitè Conservador-Liberal (CCLBA), confeccionada a partir d'assemblees de diferents sectors socio-professionals: els propietaris de finques urbanes i els professionals liberals presenten Manel Duran i Bas, els comerciants i els financers, Frederic Nicolau, i l'IIC i el FPN, Francesc López Fabra⁵³³. Tots tres personatges obtenen l'acta de diputat.

En aquest cas, el suport donat per l'IIC a la candidatura conservadora està plenament documentat, insistint aquesta corporació en què aquest suport cal entendre'l en la mesura que es tracta d'una candidatura proteccionista i no pas pel seu color polític. A l'acta de la sessió de la Junta Directiva de 28-4-1879, llegim: *A continuación se confirmó el acuerdo tomado en la sesión anterior, aprobando los gastos hechos para procurar el triunfo de la candidatura proteccionista en las elecciones para Diputados a Cortes, últimamente verificadas en esta capital, debiendo hacerse constar que sólo en este concepto y no en otro alguno se habían considerado como un deber de la Corporación apoyar dicha candidatura*⁵³⁴. D'altra banda, al llibre de comptes de l'entitat es comptabilitza una partida de 3.900 pessetes (23,44 euros), en concepte de *gastos de la defensa de la candidatura proteccionista en las últimas elecciones de Diputados a Cortes*⁵³⁵.

---

531. ARAA: *Meeting ... 21-5-1882*, p.62.

532. AFTN, FPN, "Actas" núm. 3, 9-9-1873/11-8-1877, sessió de la Junta Directiva de 30-7-1875.

533. RIQUER I PERMANYER, Borja de: "Del dinastisme al catalanisme. Sobre el fracàs del 'Círculo Conservador-Liberal' de Barcelona", 1985, p.417. Veure també CIVERA: *Las elecciones ...*, p.255-256.

534. AFTN, IIC, "Actas" 19-1-1879/6-7-1879, sessió de la Junta Directiva de 28-4-1879.

535. AFTN, IIC, "Caja", 1-1-1863/30-9-1879, assentament de 31-7-1879.

Les eleccions generals de 21-8-1881, en el context dels temors de les corporacions a un gir lliurecanvista per part del nou Govern Sagasta, són potser les que tenen una participació més decidida d'aquelles en el procés electoral. Ja hem vist, en aquest sentit, les nombroses manifestacions proteccionistes celebrades durant la primavera i estiu d'aquest any, en les que la demanda del vot per a candidats proteccionistes era una constant, així com els intensos treballs en aquest sentit fets per les comissions de propaganda de les corporacions industrials.

De tots els treballs electorals del període, crida l'atenció el míting organitzat per les corporacions industrials a Sabadell el 30 de juliol de 1881, per obtenir el districte de Terrassa (abans de la formació del districte de Sabadell, el de Terrassa englobava ambdues ciutats). A diferència de les manifestacions proteccionistes, que eren mítings destinats en principi a analitzar i opinar sobre política aranzelària, l'acte de Sabadell és pròpiament un míting electoral, destinat a presentar un candidat i a demanar el vot per a ell. L'acte comptà amb el suport explícit de l'IFTN, el FPE i el CIC i es plantejà la presentació d'una candidatura alternativa a la del candidat oficial, Joaquim Planas i Borrell. El candidat presentat és Josep Roca i Roca, que és ni més ni menys que demòcrata possibilista, a les antípodes ideològiques de la majoria de directius de les corporacions catalanes (notem que si s'hagués proposat un conservador, enfront del candidat liberal Planas, no hauria estat tan fàcil donar la imatge de no intencionalitat política i sí sols econòmica proteccionista). Roca era membre del CIC, director de *La Gaceta de Cataluña* i havia intervingut a la manifestació proteccionista de l'IFTN de 4-6-1881 i a la del FPE de 26-6-1881.

L'acte se celebra al Teatre dels Camps Elisis de Sabadell, amb assistència de 6.000 persones segons el *Fomento de la Producción Española*⁵³⁶. A més del candidat, que reitera el seu compromís proteccionista en el cas de sortir electe diputat, intervenen directius importants de les tres corporacions assistents: Pere Bosch i Labrús, en la seva condició de president del FPE, Josep Pujol Fernández, com a vicepresident de l'IFTN, Josep Roca i Galés com a representant del CIC (intervé en català), Josep Fiter, com a secretari del FPE, i Pere Estasén, com a secretari de l'IFTN. Tots cinc directius de les corporacions, intervenen al míting en llur condició de tals i demanen explícitament el vot per al candidat possibilista. Pujol Fernández ho fa en aquests termes, segons la ressenya del *Fomento de la Producción Española*: *Con frase elocuente el señor Pujol Fernández se declaró adversario político del candidato demócrata; pero identificado por completo con sus opiniones económicas, y en este sentido lo recomendó con ahínco a los votos del pueblo de Sabadell, quien tiene necesidad de un esforzado adalid de la buena causa, para salvar los intereses que son los intereses de la nación. Grandes aplausos interrumpieron y coronaron la elocuente peroración del vice-presidente del Instituto de Fomento del Trabajo Nacional*⁵³⁷.

Per la seva banda, el candidat manté un discurs molt en sintonia amb el que venien reclamant les corporacions industrials: rebuig al cunerisme, elecció de candidats del país, proteccionistes i amb independència d'actuació. Segons la mateixa ressenya:

Se ocupó luego de las candidaturas oficiales, y dijo que eran más propias para los distritos de la Mancha, donde no hay iniciativa alguna, que para los distritos que tienen vida propia. Yo no seré nunca, dijo el Sr. Roca, candidato oficial en el sentido que suele darse a esta palabra. Antes que la opinión del ministro, consultaré siempre la de los electores, y poco me importará que aquel me rechace, si los últimos me apoyan. Yo no seré nunca candidato oficial.

536. *Fomento de la Producción Española*, núm. 265, 6-8-1881, article "Acto patriótico", p.470-473.

537. *Fomento de la Producción Española*, núm. 265, p.472.

Luego añadió el Sr. Roca, que los candidatos que se engalanaban con el título de proteccionistas, debían declarar terminantemente que combatirán sin tregua ni cuartel a algunos ministros libre-cambistas que hoy forman parte del Gobierno, aún cuando al declararlo debiesen perder el apoyo oficial⁵³⁸.

Finalment, Roca retira la seva candidatura, segons el *Centro Industrial de Cataluña*, per no haver aconseguit el suport dels industrials de Sabadell, que preferien un sabadellenc a un terrassenc⁵³⁹. De fet, aquest temor ja era esmentat pel propi Roca, terrassenc, en el transcurs de la seva intervenció als Camps Elisis. I és que Planas, que obté l'escó, podia ser candidat oficial, però no era pas *cunero*, sinó un industrial sabadellenc.

En la mateixa línia de presentació de candidats alternatius, els promotors de la manifestació proteccionista de Girona decideixen presentar un candidat alternatiu a l'oficial, Joan Fabra i Floreta, al que es considera que no oferia *garantías suficientes bajo el punto de vista económico*⁵⁴⁰. El candidat proposat és el metge Josep Ametller i Viñas. Qui obté l'escó finalment, però, és Fabra.

D'altra banda, el FPE aprova el juny d'aquest any 1881 algunes directrius d'actuació, entre les quals hi ha la d'afavorir l'elecció de candidats proteccionistes: *Autorizar a la Comisión de propaganda para contribuir a que salgan elegidos diputados que sean genuinos representantes de la idea proteccionista*⁵⁴¹. El FPE, a més del seu suport a la candidatura de Roca i Roca, dóna un cert recolzament a la candidatura d'Antoni Rodó (recordem que era el seu representant a Madrid) al districte de Castellterçol. Cal tenir en compte que no era un candidat proposat pel FPE, sinó que ell escriu tot demanant suport⁵⁴². Rodó surt electe, però la seva acta és impugnada i, ja a la legislatura següent, rebutjada.

Més decidit és el suport del FPE a la candidatura de Bosch i Labrús per Vic. La corporació adreça una carta-tipus a personatges del districte que podien influir en les eleccions, tot recomanant-los la candidatura de Bosch i Labrús, en la que es diu:

Sr. D. --- Vich

Muy Sr. Nuestro: conocida su influencia en esa localidad y lo mucho que se desvela Vd. por la prosperidad de la misma, lo cual sólo se obtendrá eligiendo representantes de la nación que como el Sr. Pedro Bosch y Labrús tengan acreditado que saben luchar con inquebrantable firmeza a favor de los verdaderos intereses del país, nos permitimos recomendar a Vd. la candidatura del expresado Sr. cuyos esfuerzos en las pasadas Cortes como Diputado por este Distrito electoral son conocidos de todos especialmente en esta laboriosa comarca.

Hoy más que nunca en la situación difícil que atravesamos y cuando va a decidirse radicalmente sobre las grandes cuestiones que directamente afectan a las clases agrícolas y a los contribuyentes, conviene dar prueba de verdadera independencia y de amor al país.

Por ello esperamos confiadamente que interpondrá Vd. toda su influencia a favor de la candidatura indicada.

De Vd. atentos S.S.S.S. Q.B.S.M.⁵⁴³

Bosch i Labrús aconsegueix l'acta de diputat, repetint per terceres Corts consecutives pel districte de Vic. En totes les eleccions que afronta, presenta als seus electors com a únic programa electoral el text programàtic fundacional del FPN. El seu cas és potser el que té una implicació més directa per part d'una corporació: candidat i programa propis d'una organització que actua com a tal i suport explícit d'aquesta en la campanya electoral.

---

538. *Fomento de la Producción Española*, núm. 265, p.471.

539. *Centro Industrial de Cataluña*, núm. 26, 16-8-1881, p.437-438.

540. *Fomento de la Producción Española*, núm. 262, 16-7-1881, article "¡Bien por Gerona!", p.425.

541. AFTN, FPE, "Actas", 4-9-1878/9-7-1884, sessió de la Junta Directiva de 8-6-1881.

542. AFTN, FPE, "Actas", 4-9-1878/9-7-1884, sessió de la Junta Directiva de 26-7-1881; veure també "Correspondencia" 15-5-1876/1-2-1882.

543. AFTN, FPE, "Correspondencia 15-5-1876/1-2-1882, carta de principis d'agost.

Pel que fa al Senat, l'IFTN mostra molt interès en què Joaquim Maria Paz repeteixi com a senador per la SEBAP a les eleccions de 2-9-1881. Paz, que havia estat senador per Barcelona a les primeres Corts de la Restauració i per la SEBAP després de la recomposició de l'alta cambra del 1877, repetint també el 1879, havia gestionat a Madrid alguns afers de les corporacions industrials. L'IFTN demana a Víctor Balaguer que intercedeixi davant del president de la SEBAP, Vicente de Romero, per què aquest interposi la seva influència de cara a què Paz repeteixi com a senador per aquesta corporació:

He sabido que el amigo Señor D. Vicente de Romero podría influir bastante en la elección de nuestro común amigo D. Joaquín Mª de Paz para el cargo de senador por las Económicas de Cataluña, Aragón y Valencia. Los servicios prestados a la causa del trabajo nacional que todos defendemos le hacen acreedor de los altos cargos que ha desempeñado y a nuestro apoyo más decidido. Es innegable que una pequeña indicación de V. basta para influir en el ánimo del Sr. Romero Presidente de la económica de Barcelona al objeto de que apoye al Sr. Paz, no sólo entre los amigos de esta Sociedad sino de aquellas otras que han de votar al Sr. Paz y confiando en sus buenos deseos por la causa y en la amabilidad de que tengo tantas pruebas recibidas espero se servirá molestarse recomendando al amigo Sr. Romero que si por un momento calla la voz de la política para dar paso a la patriótica idea del trabajo nacional, es innegable que el triunfo de nuestra causa está poco menos que asegurado⁵⁴⁴.

Més endavant, una comissió de cinc directius de l'IFTN va directament a casa de Romero, que acabava d'obtenir l'escó per Gràcia al Congrés, per tractar de l'elecció a la SEBAP. En carta d'Estasén (un d'aquests directius) a Romero, llegim:

El objeto de nuestra entrevista, que no se ha llevado a cabo, era felicitar a V. por su triunfo en nombre del Instituto de Fomento y al mismo tiempo hablarle acerca la cuestión de el [sic] candidato para Senador de las Económicas.

El amigo Roca y Galés ha venido alborotado manifestándonos que V. apoyaba la candidatura del Sr. D. Cipriano Segundo Montesinos y deseábamos saber la verdad sobre el particular.

Tengo el gusto de acompañarle un ejemplar del manifiesto que al País dirigen los libre-cambistas y en él verá V. que lo firma D. Cipriano Segundo Montesinos, y no le digo más sobre el particular⁵⁴⁵.

Paz repetirà als anys següents com a senador per la SEBAP, però en aquestes eleccions obté l'escó el científic Marià de la Pau Graells.

A les eleccions de 27-4-1884, trobem l'ANCB demanant obertament als seus associats, des de les planes de la seva revista, el vot per a Frederic Nicolau, candidat per Barcelona, en la seva condició de president de l'ANCB i prescindint de preferències polítiques:

Ajenos a todo punto de vista político completamente extraño a nuestra especial misión, reconociendo además los merecimientos de los otros dignísimos candidatos en cuanto significan la defensa y representación de los grandes intereses morales y materiales del país que deben ser la base preferente para la designación de candidatos de cualquiera que sea el partido al que pertenezcan, y fijándonos en la gran importancia que tiene en nuestro país la cuestión naviera, creemos que nadie más indicado que el Sr. Nicolau para representar en el Congreso al primer puerto mercantil de España, por los distinguidos servicios que ha prestado a la marina mercante española, desde que se fundó esta Asociación. Celebramos pues que nuestros asociados, sin distinción de partidos, procuren el triunfo de nuestro Presidente, pues hoy más que nunca necesita la marina española que una voz autorizada y por todos conceptos digna y respetable defienda enérgicamente en los Cuerpos Colegisladores los abatidos intereses marítimos de España⁵⁴⁶.

Nicolau obté l'acta de diputat.

A les mateixes eleccions, el CIC crea una *Comisión electoral para la candidatura independiente y proteccionista*, que dóna suport, a algunes candidatures, entre la que hi ha

544. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 4, 31-5-1881/17-11-1881, carta sense data (entre el 19 i el 22-7-1881; a l'esborrany no va signada).

545. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 4, 31-5-1881/17-11-1881, 31-8-1881.

546. *Revista de la Asociación de Navieros y Consignatarios de Barcelona*, març 1884, "Miscelánea", p.58.

documentada la d'Enrique Orozco pel districte d'Arenys de Mar (districte en el que ja havia estat diputat; és derrotat per Antoni Borrell i Folch) i Josep Roca i Galés, probablement per la circumscripció de Barcelona (tampoc no obté l'acta)⁵⁴⁷.

3.5.1.2. Representació directa a les Corts.

Si des de les corporacions econòmiques es venia repetint amb tanta insistència que el que calia era tenir un grup de diputats i senadors decididament proteccionistes, del país, que escoltessin abans la veu dels interessos de les classes productores que la dels caps polítics, una de les vies d'actuació més en consonància amb aquests plantejaments era que els propis interessats passessin a exercir directament el càrrec parlamentari. Aquesta idea de representació directa la trobem molt ben expressada en una carta que el 1881 adreça el FPE a l'industrial Camil Fabra, electe com a diputat per Barcelona, que s'havia posat a la disposició de la corporació, ressaltant el seu caràcter de diputat industrial, coneixedor i part interessada en els afers relacionats amb el *treball nacional*:

Apresiasi esta Directiva el valioso concurso que se sirve V.S. ofrecerle con atenta de 21 anterior en su calidad de productor y de diputado a Cortes, cargo que meritísimamente le ha dispensado a V.S. la confianza de los electores de este Distrito no puedo menos de manifestarle por ello el mayor agradecimiento y felicitarle por tan acertada elección mayormente en las actuales críticas circunstancias en que el peligro de los elementos todos de la producción y riqueza patrias, hace más necesario el esfuerzo de los que como V.S. se hallan en el caso de sostener con verdadera competencia y profunda convicción la causa del trabajo que es la del progreso material y moral del país⁵⁴⁸.

Es va configurant així un creixent grup de parlamentaris catalans que són membres dels diversos sectors econòmics i destacats directius de les seves corporacions representatives. En aquest apartat anem a veure quins membres de les corporacions econòmiques catalanes estan exercint alhora un càrrec parlamentari.

L'IIC d'aquests primers anys de la Restauració, coincideix en el temps amb dues Corts, abans de fusionar-se amb el FPN per crear l'IFTN, el juliol de 1879: les de 1876-79 i l'inici de les de 1879-81, tenint en compte que en el cas del Senat hi ha una recomposició completa de la cambra el 1877, en aplicació de la nova llei electoral. En el primer Senat, que ocupa sols l'any 1876, Josep Ferrer i Vidal i Ferran Puig, socis destacats de l'IIC són senadors per Barcelona. Amb la recomposició de 1877 i fins la fi d'aquestes Corts a principis de 1879, però també a l'inici de les Corts de 1879-81, Puig repeteix en el càrrec, essent alhora vocal de la Junta Consultiva de l'Institut a partir de març de 1878.

El FPN coincideix en el temps amb les mateixes Corts que l'IIC, però cal tenir en compte l'escissió patida el maig de 1876. A les Corts de 1876-79, trobem el president de la corporació, Pere Bosch i Labrús (el 1876 és un dels escindits, però), com a diputat pel districte de Vic; Eduard Reig, vocal de la Junta Directiva i vicepresident primer a partir de gener de 1879, com a diputat pel districte de Manresa; i Pau Turull, diputat pel districte de Terrassa i soci. Just després de la seva elecció, tant Bosch i Labrús com Reig, exposen a la Junta Directiva la seva línia d'actuació parlamentària, en plena sintonia amb els dissenys de la corporació: *La junta oyó con satisfacción y agradecimiento las palabras de despedida del Señor Reig ofreciéndose a la misma en su carácter de Diputado electo, en lo que le acompañó el Señor Bosch manifestando que no estaba dispuesto a llevar al Congreso otra*

---

547. *Centro Industrial de Cataluña*, núm. 9 de 1884, 9-5-1884, article "Las elecciones", p.166-167.

548. AFTN, FPE, "Correspondencia" 15-5-1876/1-2-1882, carta d'1-11-1881.

*mira que la de continuar representando las aspiraciones del Fomento de la Producción Nacional*⁵⁴⁹.

En iniciar-se les Corts de 1879, trobem cinc membres del FPN, amb escó de diputat: Eduard Reig, que és diputat per Manresa i vicepresident primer; Fèlix Macià i Bonaplata, diputat per Puigcerdà i vocal de la Junta Directiva; Frederic Nicolau, diputat per Barcelona i soci (havia estat directiu al període anterior); Francesc López Fabra, diputat per Barcelona i soci; i Joaquim Valentí, diputat per Mataró i soci. López Fabra i Reig expliquen a la Junta Directiva les seves intencions com a diputats. El primer, planteja la seva intenció de *defender con más tesón que nunca los intereses del trabajo nacional*. Per la seva banda, Reig afirma:

El Sr. Reig hizo presente además, que arreciando el ataque contra la producción nacional, según venía a demostrarlo harto elocuentemente la reconstitución en Madrid de la titulada "Asociación para la reforma de los Aranceles", cuyas tendencias libre-cambistas por nadie son ignoradas, se estaba en el caso de acentuar cada vez más la defensa, levantando un poderoso e indestructible baluarte que cobije a la protección; que por su parte, entendiéndolo así, militaría con más ardor, si cabe, que hasta ahora; y que, para verificarlo con más acierto, proponíase prescindir en absoluto de toda consideración de partido y de color político siempre que debiera tratarse en la Cámara de materias económicas y financieras, para las cuales no reconocía otro criterio que el fomento de los intereses productivos de la patria española⁵⁵⁰.

El FPE té com a principal representant parlamentari a Pere Bosch i Labrús, diputat per Vic durant tot el període estudiat i president de la corporació des de març 1879. Novament trobem un cas de sintonia entre el diputat electe i la corporació, en aquest cas després de les eleccions de 1879: *La presidencia informó cual era la línea de conducta que se proponía seguir como diputado en la cuestión económica manteniendo incólumes los principios que hasta aquí ha sostenido dentro y fuera del parlamento y la necesidad de que los esfuerzos de los diputados fuesen apoyados por los centros productores, mereciendo el completo asentimiento de la Directiva*⁵⁵¹.

Pel que fa a l'IFTN, uneix en el moment de la fusió de 1879 les representacions que tenien IIC i FPN per separat: Ferran Puig és senador per Barcelona i soci; Eduard Reig és diputat per Manresa i vicepresident segon durant bona part de 1880; Fèlix Macià i Bonaplata és diputat per Puigcerdà i vocal de la Junta Directiva entre gener de 1880 i febrer de 1881; Frederic Nicolau és diputat per Barcelona i soci.

A les següents Corts, les de 1881-84, trobem també una representació notable: Josep Ferrer i Vidal és senador per Barcelona i president de la Junta Directiva fins el gener de 1882, en què passa a ser president honorari de la corporació; Ferran Puig és senador per Girona i soci; Camil Fabra és diputat per Barcelona i vocal de la Junta Directiva; Bartomeu Godó és diputat per Igualada i vocal de la Junta Directiva; Fèlix Macià i Bonaplata és diputat per Puigcerdà i soci (havia ocupat càrrecs directius fins febrer de 1881); Manel Henrich és diputat per Figueres i soci (igual que l'anterior, havia ocupat càrrecs directius fins febrer de 1881); Antonio López és senador vitalici des de 1882 i soci (no actiu, però); Francesc Gumà és diputat per Matanzas (Cuba) i soci (tampoc és soci actiu).

I a les Corts conservadores de 1884-86, trobem novament Josep Ferrer i Vidal, senador per Barcelona i president honorari de l'IFTN; Ferran Puig és senador per Girona i soci; Josep Sert és diputat per Barcelona i vocal de la Junta Consultiva (havia estat vicepresident fins 1884); Camil Fabra és diputat per Barcelona i soci (ocupa càrrecs directius fins 1884);

549. AFTN, FPN, "Actas" núm. 4, 18-8-1875/13-10-1877, sessió de la Junta Directiva de 17-2-1876.

550. AFTN, FPN, "Actas" núm. 5, 20-10-1877/23-7-1879, sessió de la Junta Directiva de 30-4-1879; veure també *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 461, 3-5-1879, p.263-264.

551. AFTN, FPE, "Actas" 4-9-1878/9-7-1884, sessió de la Junta Directiva de 31-10-1879.

Frederic Nicolau és diputat per Barcelona i soci; Frederic Marcet és diputat per Barcelona i soci protector.

El GFS té com a representant Pau Turull, diputat per Terrassa a les Corts conservadores de 1876-79, 1879-81 i 1884-86 i soci de la corporació. La UFMB, per la seva banda, té Eduard Reig, diputat per Manresa i president de la corporació el 1879; Bartomeu Godó, diputat per Igualada el 1881 i soci; i Frederic Marcet, diputat per Barcelona el 1881 i soci.

Molt important és també la representació parlamentària de l'IACSI durant aquests anys, destacant la significativa presència de membres seus al Senat. Al primer Senat de 1876, trobem el marquès de Monistrol, que és senador per Girona i president de la comissió permanent a Madrid. Després de la recomposició de l'alta cambra de 1877, retrobem el marquès de Monistrol, però ara com a senador vitalici; al seu costat hi ha el marquès de Palmerola, també senador vitalici i president de la Junta Directiva; Manel Girona: senador per Barcelona i soci. Pel que fa al Congrés i en aquestes primeres Corts de 1876-79, trobem el marquès de Montoliu, que és diputat per Tarragona i vocal de la Junta Directiva, alhora que president de la delegació de l'IACSI a Tarragona; Pelagi de Camps i de Mata (marquès de Camps de Mata des de 1878), diputat per Girona i soci (havia estat president de la Junta Directiva el 1874); Albert Quintana, diputat per Torroella de Montgrí i soci; Joaquim Valentí, diputat per Mataró i soci; Josep Maria Nadal, diputat per Gràcia i soci; i Joaquim Cabirol, diputat per Arenys de Mar i soci.

Aquesta nodrida representació fa que l'IACSI creï el 1876 una comissió permanent de parlamentaris socis. A la Junta General de socis de principis de 1877, se'n fa la següent valoració: *Reunidos en Madrid han formado una Comisión especial permanentemente defensora de nuestros intereses bajo la presidencia del Sr. Marqués de Monistrol eligiendo Secretario al Sr. D. José María Nadal. A ella se deben en su mayor parte los favorables resultados que nuestras gestiones hayan obtenido*⁵⁵². L'any següent, ja amb el Senat recompost, l'Institut encarrega al seu grup de parlamentaris treballs relatius a la contribució territorial, en la part relativa a penalitzacions per a l'ocultació de riquesa rústica i urbana. A la Junta General de principis de 1878, es valora l'èxit de les seves gestions: *Acudimos a la numerosa Agrupación con que afortunadamente cuenta el Instituto de los señores Senadores y Diputados, socios del mismo, que permanecen en la corte durante las deliberaciones de los cuerpos colegislativos; y el Excmo. Sr. Marqués de Monistrol, su presidente, tuvo la bondad de participarnos, como también lo hizo nuestro consocio y Diputado S. Joaquín de Cabirol, que reunidos en el Congreso estuvieron conformes en oponerse y votar en contra de dicho proyecto, y en trabajar, como lo hicieron, para que no fuese admitido, habiendo coronado el éxito las aspiraciones de todos*⁵⁵³.

A les Corts de 1879-81, retrobem en els seus llocs de senadors vitalicis els marquesos de Monistrol i de Palmerola, presidents de la comissió permanent a Madrid i de la Junta Directiva, respectivament. També repeteixen els marquesos de Montoliu i de Camps de Mata, diputats per Tarragona i per Girona, respectivament, i vocal de la Junta Directiva el primer i president a partir de 1882 el segon (per defunció del marquès de Palmerola). El marquès de Ciutadilla, és senador per Barcelona i soci; Antoni de Barnola és diputat per

---

552. *Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro*, enero 1877, article "Junta general celebrada en 15 de enero de 1877", p.26.

553. *Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro*, 1-2-1878, article "Junta General celebrada por el INSTITUTO, el día 15 de Enero de 1878", p.45.

Castellterçol i soci (el 1881 serà vocal de la Junta Directiva); Manel Duran i Bas és diputat per Barcelona i soci.

Les Corts de majoria liberal de 1881-84, són les que tenen una representació menor de l'IACSI. Retrobem en els seus llocs els marquesos de Monistrol i de Camps de Mata, senador vitalici i president de la comissió permanent a Madrid el primer i senador per Girona i president de la Junta Directiva el segon; Josep Ferrer i Vidal és senador per Barcelona i soci; Marià de la Pau Graells és senador per la SEBAP i col·laborador habitual de l'IACSI; Evarist Arnús és senador per Barcelona i soci; i Josep Collaso i Gil és diputat per Barcelona i soci.

A les Corts conservadores de 1884-86, apareix un altre cop una representació molt nodrida. Els marquesos de Monistrol i de Camps es mantenen al seu lloc; el marquès de Montoliu és senador per Tarragona i soci (recordem que havia estat directiu fins 1880); el marquès de Ciutadilla és senador per Barcelona i soci; el fill del marquès de Monistrol, el marquès d'Aguilar, és diputat per Olot i soci; Antoni de Barnola és diputat per Castellterçol i soci (fins 1884 és vocal de la Junta Directiva); Ramon Rocafort és diputat per Manresa (igual que l'anterior, és vocal de la Junta Directiva fins 1884); Manel Duran i Bas és diputat per Barcelona i soci; i Manel Girona passa a ocupar una senadoria vitalícia a partir de 1885, essent soci també.

L'APFUBZE té també la seva representació parlamentària. A les Corts de 1876-79, trobem Manel Girona, que és senador per Barcelona (a partir de la recomposició del Senat de 1877) i vicepresident primer; Antoni Castell de Pons és diputat per Igualada i vocal. A les de 1879-81, trobem el marquès de Ciutadilla, que és senador per Barcelona i vocal de la Junta Directiva. A les Corts liberals de 1881-84, en canvi, l'associació es queda sense representació directa. A les de 1884-86, retrobem Manel Girona, senador vitalici des de 1885 i vocal de la Junta Directiva, junt amb el marquès de Ciutadilla, senador per Barcelona i president de la Junta Directiva.

La UPUBZE té a Ramon Estruch, senador per Barcelona i vicepresident de la corporació el 1883. L'ANCB té a Frederic Nicolau, diputat per Barcelona a les Corts conservadores de 1879-81 i 1884-86 i president de la Junta Directiva a partir de 1878. La SEBAP té a Vicente de Romero, que és diputat per Gràcia i president de la Junta Directiva el 1881; Pere Bosch i Labrús és diputat per Vic i vocal de la Junta Directiva el 1882; hi ha diversos parlamentaris que són socis de la SEBAP, com ja hem vist en l'anàlisi d'aquesta corporació a l'apartat dedicat als grups d'interès.

En la relació de parlamentaris vista fins aquí, podem apreciar com les corporacions no sols es troben àmpliament representades a les Corts, sinó que sovint aquesta representació és a nivell dels propis presidents. Aquest és el cas de Pere Bosch i Labrús i el FPN, primer, i el FPE, després de l'escissió, de Josep Ferrer i Vidal i l'IFTN, dels marquesos de Palmerola i de Camps i l'IACSI, del marquès de Ciutadilla i l'APFUBZE, de Frederic Nicolau i l'ANCB, d'Eduard Reig i la UFMB i de Vicente de Romero i la SEBAP.

Igualment, sembla clara l'orientació cap el conservadorisme d'una part significativa dels directius de les corporacions, que fa que durant les Corts liberals de 1881-84 disminueixi o fins i tot desaparegui la seva representació parlamentària. No obstant, seria una equivocació plantejar una identificació exclusiva amb el conservadorisme, ja que una part d'aquests directius es troben adscrits al PL. Cal veure que les pròpies corporacions tenen interès en disposar d'homes de confiança en ambdues formacions dinàmiques, per mantenir permanentment oberts els accessos al poder, sigui quin sigui el partit en el govern. Una

adscripció a un sol partit dinàstic, no sols entorpiria la comunicació amb el Govern quan el propi partit estigués a l'oposició, sinó que lligaria excessivament les corporacions a opcions polítiques a les que es considera en la majoria dels casos mers instruments per accedir a escons a Congrés i Senat, alhora que es perdria un dels requisits que segons les corporacions han de tenir els parlamentaris: la independència d'actuació per qüestionar decisions de política econòmica fins i tot de la pròpia majoria parlamentària.

Podem veure, doncs, notables casos d'adscripcions liberals de directius i socis de corporacions, com ara Ferran Puig (apareix als anys setanta com a conservador, però és de procedència progressista i més endavant va reorientant-se cap el PL), Eduard Reig, Fèlix Macià i Bonaplata, Camil Fabra, Bartomeu Godó, Manel Henrich, Frederic Marcet (de procedència conservadora, el 1881 passà a les files liberals per interessos empresarials), Albert Quintana, Marià de la Pau Graells, Evarist Arnús (amb algunes anades i tornades entre els corrents conservadors i els liberals, als anys vuitanta se'l pot situar en l'òrbita liberal), Josep Collaso i Gil o Vicente de Romero.

3.5.1.3. Demandes i pressions fetes als parlamentaris catalans.

Des de les corporacions econòmiques catalanes, es va generant un flux constant de demandes d'actuació al grup de parlamentaris catalans. Aquestes demandes es poden realitzar a la col·lectivitat de parlamentaris o en tot cas a una part significativa d'ells, o bé a un de sol o a un grup reduït, especialment vinculat a la corporació demandant. Entre els primers casos, predomina la demanda d'un compromís proteccionista, feta als parlamentaris ja sigui d'una manera genèrica (per exemple, després d'unes eleccions i quan els parlamentaris electes es disposen a prendre possessió de llurs escons) o davant de temes concrets (reformes de l'aranzel i grans acords comercials). Els segons casos signifiquen la demanda de tramitació d'afers molt diversos, tals com presentació d'exposicions a les Corts, iniciatives d'esmenes a projectes de llei o acompanyament de comissionats de les corporacions en les seves gestions als ministeris; poden ser gestions fetes per parlamentaris de la pròpia corporació, o bé per altres que tot i no ser-ne membres actius, adquireixen una certa especialització en aquest tipus de treballs.

A) Demandes genèriques de compromís proteccionista al grup de parlamentaris catalans.

Des de les corporacions —sobretot les industrials— es va generant d'una manera força constant un missatge proteccionista destinat al grup de parlamentaris catalans. Es vol que aquests sàpiguen en tot moment no sols quina és la seva postura doctrinal en matèria de política econòmica, sinó també quines mesures es demanen per a tots i cadascun dels temes concrets que van sorgint durant aquests anys. Per això, els parlamentaris catalans reben circulars, materials impresos i són objecte d'actes públics. Dins d'aquesta estratègia d'actuació de les corporacions, podem distingir entre aquelles demandes que es fan d'una manera genèrica, és a dir reforçant el missatge proteccionista sense que al davant hi hagi un projecte de llei concret, d'aquelles altres en què la demanda esdevé exigència d'un veritable compromís proteccionista davant dels grans temes de política aranzelària, en els que cal una actuació immediata del parlamentari.

Entre les demandes de tipus més genèric, en destaca la felicitació-pressió als parlamentaris electes (similar a la utilitzada amb els ministres d'Hisenda en prendre possessió del càrrec, vista anteriorment), en els que les corporacions aprofiten l'avinentesa de l'elecció per felicitar els parlamentaris i alhora exposar-los quina és la conducta que s'espera d'ells.

Després de les eleccions de 1879, en les que les corporacions catalanes comencen a témer la influència que pot agafar la recent reconstruïda ARAA davant del Govern, tant IIC com FPN envien sengles cartes de felicitació a alguns diputats electes per districtes catalans. En la del primer, després de les frases habituals de cortesia, podem llegir:

En las circunstancias críticas porque atraviesan los elementos productores del país, y cuando más que nunca necesitan el amparo de leyes sabiamente protectoras, la ilustrada y patriótica intervención de V.S. en las tareas del Parlamento no puede menos de inspirar consoladoras esperanzas.

Confiado esta Junta en que la merecida distinción de que ha sido V.E. objeto será beneficiosa para los grandes intereses que representa, tiene el honor de ofrecerle sus respetos y la seguridad del más alto aprecio y distinguida consideración⁵⁵⁴.

I en la carta del segon, que va acompanyada d'un full volant i alguns fullets, la Junta Directiva escriu als diputats *llamándoles la atención sobre la gravedad que reviste en este momento la oposición que se trata de hacer a las ideas proteccionistas del trabajo nacional, y excitándoles a prestar el concurso de su palabra y de sus votos a la defensa de los amenazados intereses del país productor*⁵⁵⁵.

Alguns dels destinataris d'aquestes cartes i materials impresos, com ara Alonso Martínez o Emilio Castelar, són personatges sense gaire o gens vinculació amb les corporacions catalanes i encara menys identificació amb el seu ideari i pretensions, aspecte perfectament conegut per les pròpies corporacions en escriure'ls. El motiu d'adreçar-se a ells, no estaria tant en la convicció que la seva elecció serà beneficiosa per als interessos representats per les corporacions, sinó en la voluntat d'advertir-los amablement que una conducta contrària a la demanada, tenint en compte que representen un districte català, serà interpretada com hostil a aquests interessos. Cal dir que l'efecte aconseguit sobre aquesta mena de personatges, que si representessin altres districtes tindrien una conducta parlamentària completament oposada a la demanada des de les corporacions catalanes, sol ser l'abstenció tant d'intervencions com de votacions a les Corts, en temes de política aranzelària.

El full volant que adjunta el FPN a la seva carta, estava imprès per les tres corporacions industrials barcelonines —IIC, FPN i FPE— en el moment en què totes tres estaven en negociacions per establir una fusió entre elles. En aquest document, podem llegir quina conducta esperen les corporacions dels parlamentaris: *(...) no cabe dudar de que tendrán en V.E., los grandes elementos de actividad y riqueza uno de sus más ilustrados y celosos defensores en el seno de la representación nacional y que se inspirará en el deseo unánime del país productor, para que se proceda, al fin, a la denuncia de los tratados de comercio como medida precursora de nuestra regeneración económica*⁵⁵⁶.

Per rematar la feina, una comissió de l'IIC visita a domicili tres dels diputats electes per Barcelona —Frederic Nicolau, Manel Duran i Bas i Francesc de Paula Rius i Taulet— per expressar-los en persona els conceptes continguts a la circular de l'Institut⁵⁵⁷.

554. AFTN, IIC, "Correspondencia" 13-1-1876/3-7-1879, 25-4-1879.

555. AFTN, FPN, "Actas" núm. 5, 20-10-1877/23-7-1879, sessió de la Junta Directiva de 30-4-1879.

556. [IIC, FPN, FPE]: Sr. D. ..., 25 de Junio de 1879 (full volant).

557. AFTN, IIC, "Actas", 19-1-1879/6-7-1879, sessió de la Junta Directiva de 28-4-1879.

Si a les eleccions de 1879 les corporacions catalanes mostraven un cert temor davant de la influència de l'ARAA, amb la formació d'un Govern liberal el 1881 aquest temor creix considerablement d'intensitat, com hem vist anteriorment. Per això, en la carta de felicitació que envia l'IFTN als parlamentaris catalans electes el 1881, hi ha ja referències clares a temes aranzelaris concrets, que es creu que impulsarà el nou Govern. Notem també que se'ls adjunta material imprès, destinat a la seva consulta i com a base documental en cas d'iniciar gestions parlamentàries:

Próximos a celebrarse tratados de comercio y navegación con Francia e Inglaterra, y ante la perspectiva de la proposición a las Cortes del restablecimiento de la base 5ª del arancel de Aduanas de 1869, el Instituto de Fomento del Trabajo Nacional se cree en el deber de llamar la atención de V.E./V.I. sobre el problema arancelario y la influencia que en la agricultura, la industria, el comercio y la marina Mercante pueden ejercer las leyes que emanen de las próximas Cortes y que indudablemente intervendrá V. Excmo. Senador/Diputado.

A este efecto tengo el gusto de acompañarle un ejemplar del manifiesto que al país en general dirige este Instituto, llamándole muy especialmente la atención acerca del cuadro final que demuestra cómo quedarán las partidas del arancel una vez aplicada la base 5ª y en consecuencia los daños y perjuicios que se causarán a la industria y sobretodo a la agricultura con el planteamiento de dicha base⁵⁵⁸.

No gaire després de l'anterior circular, els diputats catalans, sota la presidència de Víctor Balaguer, organitzen la DC, organisme que aplegava els diputats catalans i/o electes per Catalunya, que al capítol sisè veurem amb més deteniment. La DC aviat comença de definir-se com netament proteccionista. En la felicitació que l'IFTN adreça als diputats catalans per conducte de Balaguer, notem una altra vegada el missatge constant generat des de les corporacions: *Esta directiva felicita cordialmente a V.E. y demás señores por la realización de tan importante acto, del que esperamos, con la cooperación de otros dignos representantes del país, la salvación de los grandes intereses de la producción y el trabajo nacional*⁵⁵⁹.

No cal dir que després de les eleccions de 1884, amb el tan temut acord comercial amb Gran Bretanya al damunt de la taula, les corporacions catalanes tornen a insistir als parlamentaris catalans en la necessitat de continuar els esforços en defensa del treball nacional. Així, a la carta que adreça l'IFTN als senadors catalans electes, llegim: *esperando que en el desempeño de su elevado cargo podrá V.E. a sus brillantes antecedentes añadir servicios muy señalados en defensa de la causa del trabajo, así en la cuestión del tratado comercial con la Gran Bretaña, como en las demás que, relacionadas con los intereses económicos del país, puedan presentarse durante la existencia de las futuras Cortes*⁵⁶⁰.

Al costat d'aquest tipus de circulars, les corporacions troben altres recursos per fer arribar clarament el seu missatge als parlamentaris catalans. La iniciativa més significativa és el banquet ofert el 1879 per IIC, FPN i FPE als parlamentaris catalans electes, que ja hem vist anteriorment. Aquest acte es va celebrar el 25-5-1879 al saló de contractació de la Casa Llotja, amb assistència de les forces vives i de la premsa i d'uns 300 comensals. En el transcurs d'aquest acte, les corporacions reiteren als parlamentaris, ara de manera pública, quines conductes esperen d'ells a les properes Corts⁵⁶¹.

---

558. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 4, 31-5-1881/17-11-1881, 23-9-1881; El manifest és IFTN: *Manifiesto que dirige al país en general y a los Sres. Senadores y Diputados a Cortes en particular el ... sobre la reforma arancelaria*, 1881.

559. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" núm. 4, 31-5-1881/17-11-1881, telegrama a Víctor Balaguer de 21-10-1881.

560. AFTN, IFTN, "Comunicaciones", tom 2, 15-4-1881/12-1-1887, 10-5-1882.

561. Sobre aquest acte, veure *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 465, 31-5-1879, article "El banquete proteccionista y su genuina representación", p.327-333; *Fomento de la Producción Española* núm. 151, 31-5-1879, article "El banquete del 25 de Mayo", p.358-373.

B) Exigència d'un compromís proteccionista al grup de parlamentaris catalans.

En algunes ocasions, la demanda feta per les corporacions als parlamentaris catalans agafa un to més exigent, en el que la petició ja no és un objectiu més o menys genèric i llunyà, sinó una actuació immediata i decidida. En tenim dos bons exemples amb motiu dels debats parlamentaris sobre el tractat de comerç amb França i sobre restitució de la base 5ena, ambdós el 1882.

En el primer cas, l'IFTN adreça una carta als diputats Josep García Oliver, Bartomeu Godó, Camil Fabra, Joan Cañellas, Antoni Mataró, Josep Castellet, Manel Henrich i Pere Antoni Torres, tots ells absents de Madrid quan estava a punt de començar el debat al Congrés sobre el tractat de comerç amb França, demanant-los que ocupessin urgentment llurs escons per combatre el tractat. En aquesta carta podem llegir:

Próximo a discutirse el tratado de comercio con Francia q^e causa la ruina de nuestra industria y en gran parte de la agricultura y que concede grandes ventajas a Francia sin compensación ninguna para España y conceptuando que no está muy lejos la votación definitiva del mismo; este Instituto por acuerdo de su Junta Directiva y Consultiva tiene que participarle que ha recibido algunas comunicaciones de varios señores Senadores y Diputados y personas adictas a la causa del trabajo nacional, donde se expresa la gran necesidad que en los momentos actuales existe de que todos los Diputados catalanes se encuentren en la Corte.

El Instituto en nombre de la causa que representa tienen q^e recordarle la gran minoría en que se encuentran los Diputados proteccionistas en el Congreso, y lo premioso de las circunstancias actuales.

El trabajo nacional le quedará altamente reconocido si haciendo un sacrificio se traslada en estos momentos a la Corte, para asistir a la votación del tratado y de las enmiendas presentadas⁵⁶².

Cal destacar l'eficàcia d'aquesta pressió, ja que dels vuit parlamentaris convocats, set apareixen puntualment els dies següents votant al Congrés contra el tractat, mentre que el vuitè, García Oliver, no pot afegir-se als altres per una greu malaltia que li havia impedit prendre possessió del seu escó, tot i que al posterior debat sobre la base 5ena manifesta que la seva voluntat hauria estat poder assistir a les sessions i oposar-se la tractat: *si mi escasa salud me lo hubiera permitido, —diu aleshores García Oliver— hubiese venido aquí y luchado con mis demás compañeros de diputación catalana, quemando hasta el último cartucho contra el tratado de comercio con Francia*⁵⁶³.

Dies després, l'IFTN, vigilant que no li quedi cap detall per deixar ben lligat, escriu en el mateix sentit al marquès de Monistrol, senador vitalici i representant permanent de l'IACSI a Madrid: *rogarle se sirviera acudir al Senado para cooperar a la defensa de los enumerados intereses de la producción nacional rechazando el tratado de comercio con Francia y ponerse de acuerdo con el E.S.D. José Ferrer y Vidal, Presidente honorario de este Instituto y demás señores que componen la comisión del mismo que se halla en Madrid*⁵⁶⁴. El marquès respon que ja tenia previst sortir cap Madrid l'endemà.

Pel que fa al segon cas, el de la base 5ena, la inesperada acceleració de la seva tramitació parlamentària fa que comenci el debat al Congrés amb uns quants diputats catalans fora de Madrid. L'IFTN torna a escriure als absents, tot encoratjant-los a ocupar llurs escons i a oposar-se al projecte. Escriu en aquest sentit a Teodor Baró, Camil Fabra, Antoni Roger i Vidal, Frederic Marçet, Bartomeu Godó, Josep García Oliver i Josep Mas. En aquesta carta, l'Institut demana: *que haga V. un nuevo sacrificio en bien del país, acudiendo al Congreso con la urgencia que el caso requiere p^a unirse a los demás señores Diputados,*

562. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 5, 17-11-1881/25-8-1882, 4-4-1882.

563. DSC, legislatura de 1881-82, 1-6-82, núm. 141, p.3936.

564. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 5, 17-11-1881/25-8-1882, 27-4-1882.

*cuyos esfuerzos se dirigen a lograr que no resulten vanas las promesas y declaraciones del Sr. Sagasta respecto la base 5^a*⁵⁶⁵.

En aquest cas, si bé es produirà l'assistència dels absents a les sessions del Congrés, les seves opinions es repartiran entre els partidaris de donar suport al vot particular del diputat per Gandesa, Pere Antoni Torres, i els partidaris d'una oposició frontal al projecte, encapçalats per Víctor Balaguer. En la postura d'aquest darrer i dels diputats que el secunden, hi és també present la pressió de les corporacions. Entre la correspondència rebuda per Balaguer en el moment de la presentació del projecte de llei i del vot particular, hi ha una allau de telegrams procedents de les corporacions industrials, que s'oposen a ambdós textos i demanen el manteniment de l'*status quo* aranzelari. A la carta que li envia l'IFTN com a complement dels seus telegrams, i que és lleugerament anterior a l'enviada als diputats absents, podem observar com la corporació indica clarament quina és la conducta que cal adoptar en el Congrés davant d'aquest afer:

El Instituto no pude asentir al voto particular del Sr. Torres, porque no solamente está en contra de los principios que siempre hemos sustentado, sino que rectifica y cambia por completo lo ofrecido por el Sr. Sagasta a la Comisión del Instituto, a la de la Diputación y al Sr. Obispo, y lo declarado por el mismo solemnemente al cerrar la discusión del Tratado en el Senado.

La interpretación estricta de esa declaración era que en diez años no se aplicaría ninguna rebaja sobre las acordadas a Francia, y previa una razonada información, y esto se confirmó en altas regiones a persona muy caracterizada de este Instituto, y esto se me prometió por el general Blanco, y se aseguró reiteradamente al Sr. Obispo.

En esta situación no nos queda más remedio que protestar enérgicamente de esa nueva agresión a los intereses productores, y rogar a V. y demás compañeros que se mantienen fieles a la causa del Trabajo Nacional, que se opongan a la aprobación del voto y sostengan las declaraciones del Sr. Sagasta en el Senado, pues todo lo que pase de lo allí prometido es simplemente adoptar el libre cambio y realizar por entero el programa de Figuerola, con más o menos prisa, con mayor o menor crudeza, y ante esa actitud del Gobierno no podemos hacer sino protestar, luchar como hasta aquí, y deplorar que una ceguera inconcebible ponga el país al borde de un abismo, y la producción a los pies de la secta del *meeting de la indignación*.

Estamos pues a su lado en esa justa defensa de tan sagrados intereses, como al de sus dignos compañeros, y me parece útil y conveniente la actitud que piensan adoptar.

Creo que mañana salen varios diputados; excitaré a todos para que sigan su ejemplo⁵⁶⁶.

En el capítol dedicat als aspectes biogràfics dels parlamentaris catalans, tindrem ocasió de veure els components polítics que configuren la creixent oposició de Balaguer al Govern Sagasta. En qualsevol cas, dins d'aquest debat parlamentari sobre la base 5ena es produeix un xoc molt dur entre ambdós polítics, que constitueix una etapa important de la separació de Balaguer del PLF. Hi ha en aquests moments una molt significativa carta de l'IFTN a Balaguer, mostrant-li el seu màxim suport en el cas que la defensa dels seus interessos faci perillar la posició del polític català dins del partit:

Justas, justísimas han sido las increpaciones que en el seno del Congreso le tiene V. dirigidas [a Sagasta]. Si acto tan patriótico y ardiente le acarrea la enemistad del Sr. Presidente del Consejo, el rompimiento con sus compañeros de gabinete, la indiferencia de los más adictos amigos del Gobierno, que no me incumbe definir políticamente pero que en el tema económico he de confesar que ha sido funestísimo para el país, no tema V. el aislamiento pues a su lado estaremos todos cuantos nos preciamos de amantes del trabajo nacional, dispuestos a apoyarle en todas ocasiones. Las clases productoras se hacen cargo de la importancia del acto realizado por V. en el Congreso y de la gravedad del rompimiento con su antiguo amigo y Jefe; y por este motivo hoy desean más y más encontrarse a su lado en todas ocasiones⁵⁶⁷.

---

565. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 5, 17-11-1881/25-8-1882, 2-6-1882.

566. BMVB, Manuscrits núm. 364/88, carta de Manel Feliu i Coma, president de l'IFTN, de 31-5-1882; AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 5, 17-11-1881/25-8-1882, 31-5-1882.

567. BMVB, Manuscrits, núm. 364/122, 5-6-1882; AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 5, 17-11-1881/25-8-1882, 6-6-1882.

Una altra forma que tenen les corporacions industrials de recordar als parlamentaris catalans el seu necessari compromís proteccionista, és la felicitació després d'una campanya a les Corts. D'aquesta manera, i continuant amb els exemples de 1882, tant l'IFTN com el FPE adrecen cartes de felicitació als diputats i senadors catalans que s'oposen al tractat de comerç amb França⁵⁶⁸. En el cas de la base 5ena, ofereixen als parlamentaris catalans que s'han oposat al projecte, però també al vot particular de Torres, un homenatge públic en forma de te, realitzat al Teatre Líric el 2 de juliol de 1882⁵⁶⁹.

C) Peticions concretes d'actuació al grup de parlamentaris catalans.

Els parlamentaris catalans es troben en el punt de mira de les corporacions econòmiques, en tant que personatges en una posició política propera als centres de decisió de l'Estat i, com a tals, capaços de traslladar a les Corts i de gestionar als ministeris les seves demandes. A més dels grans debats sobre política aranzelària a les Corts, hi ha nombroses ocasions en què són requerits per alguna corporació per gestionar dins o fora de les cambres temes diversos. Podem veure alguns exemples d'aquests temes i de quina manera les corporacions compten amb el recurs als parlamentaris catalans.

El novembre de 1876, el FPN escriu a alguns diputats catalans, tot demanant-los la seva intervenció en les reclamacions sobre l'impost del segell de vendes. Aquest tema, com ja hem vist en l'apartat dedicat a les comissions de les corporacions que es desplacen a Madrid, no era de tramitació parlamentària, sinó de negociació amb el ministre d'Hisenda i amb el director general de Duanes. En carta adreçada al diputat Josep Maria Nadal, que en aquells moments es disposava a sortir cap Madrid, se li diu:

Esta directiva cree que V.S. interpondrá su valioso apoyo para que por parte de la superioridad se atiendan las justas quejas del comercio y de la industria evitándose los grandes y trascendentales perjuicios que se les irrogan.

A este efecto, nos dirigimos con esta fecha a los demás Señores Diputados por estas provincias, no dudando que en estos asuntos, como en todos los demás de entidad general de este país, darán una prueba más de lo mucho que se interesan por el bien de sus representados⁵⁷⁰.

En la carta als diputats catalans al·ludida a l'anterior cita, s'inclou una exposició sobre el segell de vendes i un informe adreçat a la comissió del Congrés que estudiava les millores que calia introduir al servei de ferrocarrils; es demana als diputats el seu suport: *esperando que, mereciendo su aprobación, se servirá apoyarla para que produzca los resultados apetecidos*⁵⁷¹.

Per la seva banda, l'IACSI recorre igualment al conjunt dels parlamentaris catalans (a més de la nodrida representació de parlamentaris que són socis seus) per a afers diversos. Així, per exemple, el 1876 els envia un treball elaborat per Ignasi Maria de Ferran, relatiu al projecte de Codi Rural, en el que se subratlla la conveniència de mantenir les legislacions forals⁵⁷². El mateix any, se'ls demana també que intervinguin en el projecte de llei

568. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 5, 17-11-1881/25-8-1882, cartes de 26-4-1882 i 15-5-1882; FPE, "Correspondencia" 15-5-1876/1-2-1882, sessió de la Junta Directiva de 4-3-1878; *Fomento de la Producción Española*, núm. 304, 10-5-1882, sòlt "Gestiones", p.339; núm. 305, 20-5-1882, sòlt "Gratitud", p.354.

569. AFTN, IFTN, "Papers de l'antic arxiu que es troben al dipòsit de llibres", lligall núm. 2: "Documentos varios, 1882 y ..."; *Diario de Barcelona*, 3-7-1881.

570. AFTN, FPN, "Correspondencia", 17-12-1874/16-3-1877, carta del president, Josep Pujol Fernández, i del secretari, Bernat Muntadas, de 30-11-1876.

571. AFTN, FPN, "Correspondencia", 17-12-1874/16-3-1877, 2-12-1876.

572. *Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro*, desembre 1876, p.272; gener 1877, p.26.

d'arranjament dels foros i subforos a Astúries i Galícia, tot ressaltant les diferències amb l'emfiteusi i la *rabassa morta* catalans⁵⁷³.

I l'ANCB demana el 1877 als parlamentaris catalans el seu suport en la seva demanda al ministre d'Hisenda de restabliment del dret diferencial de procedència. A la Junta General ordinària de l'associació es diu: *Todos nuestros esfuerzos se dirigieron pues a lograr en general el restablecimiento del derecho diferencial de procedencias, y como la cuestión debía resolverse en las Cortes, desde luego obtuvimos el apoyo de los Sres. Senadores y Diputados por Cataluña*⁵⁷⁴.

D) Reunions de treball amb el grup de parlamentaris catalans.

Són nombroses també les reunions de treball entre les corporacions i els parlamentaris catalans, ja sigui a Barcelona, coincidint amb l'estada en aquesta ciutat de diputats i senadors, o a Madrid, durant les anades de les comissions de les corporacions. Podem veure alguns casos de reunions a ambdues ciutats, com a exemples indicatius de la permanent i estreta relació entre corporacions i parlamentaris.

El març de 1882, se celebra als locals de l'IFTN una reunió de les seves juntes Directiva i Consultiva, amb assistència d'un grup de diputats i senadors catalans, per analitzar els temes del nou reglament de la contribució industrial, de la base 5ena i del tractat de comerç amb França. Diversos directius de la corporació exposen als parlamentaris llurs punts de vista sobre les esmentades reformes, alhora que se'ls fa conèixer els textos elaborats per la corporació sobre ells. El president de l'Institut, Manel Feliu i Coma, s'adreça als parlamentaris tot demanant-los llur suport a les tesis de la corporació. Llegim a l'òrgan de la corporació: [El Sr. Presidente del INSTITUTO] *excitó el patriotismo de los señores senadores y diputados para que hiciesen de su parte todos los esfuerzos posibles a fin de que la voz de las clases productoras fuese atendida*⁵⁷⁵.

El maig de 1879, l'IACSI fa una recepció als seus locals a un grup de parlamentaris catalans, per exposar-los diversos temes que la corporació tenia pendants de resolució i demanar la seva col·laboració. A la revista de la corporació, se'n fa la següent valoració positiva de la receptibilitat dels parlamentaris:

El apoyo franco y leal que los mencionados señores les ofrecieron [a la Junta Directiva de l'IACSI] en cuestiones de tanta monta como la del amillaramiento de la propiedad rústica y pecuaria, la que concierne a la actual y defectuosa legislación sobre minas y aguas subterráneas; la de colonias agrícolas; la de redención de censos desamortizados; la de la *phylloxera vastratix*; la de la sofisticación de nuestros vinos por medio de la fuchsina; no pudo menos de dejar complacido al Instituto, que les ofreció por su parte cuantas instrucciones fueran convenientes, a fin de que, con completo conocimiento de causa, tuvieran ocasión de interponer su valiosa influencia para el buen éxito de los asuntos que se les recomendaban⁵⁷⁶.

L'ANCB, per la seva banda, convoca algunes reunions de grans dimensions a la Casa Llotja de Barcelona, amb assistència de representacions d'altres corporacions, de la premsa i dels parlamentaris catalans. Entre aquestes, podem esmentar la celebrada l'octubre de 1883,

---

573. *Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro*, gener 1877, p.25.

574. ANCB: *Memoria sobre los trabajos ... 11-1-1878*, p.11.

575. *El Eco de la Producción*, núm. 47, 16-3-1882, article "Reunión en el Instituto de Fomento", p.136-138.

576. *Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro*, 1-6-1879, sòlt "Reunión de los Señores Senadores y Diputados a Cortes por invitación de la Junta Directiva", p.174.

amb motiu de rebutjar el projecte de pressupostos generals de Cuba per al proper exercici, que incloïa recàrrecs a l'entrada de vins espanyols a l'illa, amb finalitats hisendístiques⁵⁷⁷.

De les reunions fetes a Madrid, en destaquen sens dubte les celebrades entre els comissionats de les corporacions industrials i la DC, al propi Congrés dels diputats. Hi ha dues reunions importants, que ja ens han aparegut anteriorment, el 8 i el 13 de novembre de 1881, entre els comissionats de l'IFTN que gestionaven a Madrid la no aprovació de la base 5ena i una nombrosa representació de diputats catalans i alguns senadors. A la primera d'aquestes reunions, intervenen extensament tres comissionats de l'IFTN: Francesc López Fabra, Francesc Josep Orellana i Pere Estasén. Fan una completa relació dels antecedents i característiques del projecte de llei presentat a les Corts, junt amb les aspiracions de l'IFTN en aquest tema, lliuren als parlamentaris una còpia del document elaborat per la corporació per aquest motiu, i demanen explícitament als parlamentaris llur suport al document i mesures proposades en ell. A la següent reunió, els comissionats lliuren a tots els parlamentaris una còpia impresa del seu treball, que duu l'expressiu títol de *Manifiesto que dirige al país en general y a los Sres. Senadores y Diputados a Cortes en particular el Instituto de Fomento del Trabajo Nacional sobre la reforma arancelaria*⁵⁷⁸.

Una altra comissió que realitza nombroses reunions amb els parlamentaris catalans, és l'enviada el 1885 per l'IFTN per combatre el *modus vivendi* amb Gran Bretanya. Aquesta comissió practica intensos treballs a Madrid, entre els que hi ha les reunions amb els parlamentaris. Aquests decideixen llur estratègia de treball en presència dels comissionats i assessorats per ells; decideixen, entre altres coses, quina postura adoptaran davant de les ofertes de transacció del Govern⁵⁷⁹.

E) Demandes a parlamentaris concrets de gestions a les Corts.

A més de les actuacions de les corporacions respecte els parlamentaris catalans com a grup o respecte una part significativa d'ells, hi ha nombroses peticions que es fan a un sol parlamentari o bé a un grup reduït i que es refereixen a gestions tant a dins com a fora de les Corts. A la següent relació en veurem alguns casos. Cal aclarir que els parlamentaris esmentats no ocupen els seus càrrecs simultàniament, sinó que uns ho fan a unes Corts i uns altres a unes altres, amb la possibilitat de repetir elecció o no i de variar d'escó; aquí s'indica l'escó que ocupen en el moment de fer la gestió.

L'IIC encarrega gestions a Víctor Balaguer (diputat per Vilanova i la Geltrú) i a Joaquim Valentí (Mataró). A Balaguer el trobem presentant exposicions de l'Institut al Congrés sobre la línia de vapors subvencionats a Filipines i sobre pressupostos generals de l'Estat. A Valentí, fent gestions en la partida dels jutes en la reforma aranzelària de 1877.

El FPN també manté una estreta relació amb Balaguer. Igual que en el cas de l'IIC, Balaguer presenta una exposició de la corporació al Congrés sobre la línia de vapors filipins. A més, una comissió del FPN el va a visitar al seu pas per Barcelona, per estrènyer els lligams amb la corporació. Com a cosa no gens habitual, Emilio Castelar (diputat per Barcelona) presenta al Congrés una exposició del FPN relativa a la reforma aranzelària de 1877.

577. *El Eco de la Producción*, núm. 75, 16-10-1883, article "Reunión importante", p.441-442.

578. *El Eco de la Producción*, núm. 40, 16-11-1881, p.671-675.

579. *El Liberal*, 14-2-1885, 16-2-1885, 20-2-1885, 21-2-1885, 25-2-1885.

El FPE manté una estreta relació amb els treballs parlamentaris del seu president, l'incansable Pere Bosch i Labrús (diputat per Vic), que es mou a les Corts amb un nucli de diputats afins en el terreny econòmic. Bosch i Labrús intervé a infinitat de temes, donant especial importància a la política aranzelària (reformes de l'aranzel i acords comercials) i política fiscal (els seus vots particulars a la llei de pressupostos esdevenen gairebé un costum parlamentari).

L'IFTN encarrega gestions parlamentàries a Josep Ferrer i Vidal, senador per Barcelona i president (després honorari) de la corporació, Víctor Balaguer, Francesc López Fabra (diputat per Barcelona), Eduard Reig (Barcelona), Fèlix Macià i Bonaplata (Puigcerdà), Josep Maluquer (senador vitalici), el comte de Torre-Mata (també vitalici) i Ferran Puig (senador per Girona). A la important legislatura, des del punt de vista de política aranzelària, de 1881-82, dos d'aquests parlamentaris ocupen càrrecs significatius a ambdues cambres: Víctor Balaguer i el comte de Torre-Mata són vicepresidents de Congrés i Senat, respectivament.

Ferrer i Vidal organitza les campanyes al Senat contra els grans temes de política aranzelària; presenta exposicions de l'IFTN sobre el tractat de comerç amb França i projecte de primeres matèries. Balaguer presenta al Congrés una exposició de l'IFTN contra el *modus vivendi* amb Gran Bretanya. López Fabra presenta un article addicional al pressupost d'ingressos demanant rebaixes dels impostos de les taxes postals, a iniciativa de l'IFTN⁵⁸⁰. Macià intervé en un incident parlamentari provocat amb motiu de la lectura d'un telegrama de l'IFTN al Congrés per Cristino Martos, president de la comissió de primeres matèries; Macià, que rep un telegrama urgent de la corporació des de Barcelona, pren la paraula i parla en tant que soci fundador i membre en actiu de l'associació, defensant-la de les acusacions de Martos⁵⁸¹. La relació amb Maluquer, que ja havia presentat al Senat una exposició contrària al restabliment de la base 5ena, s'intensifica amb la tramitació d'una esmena relativa als estams en el projecte de primeres matèries; de retorn a Barcelona, una comissió de l'IFTN el visita a domicili⁵⁸². Reig presenta una exposició al Congrés sobre pressupostos generals de l'Estat. El comte de Torre-Mata en presenta una altra al Senat, contrària a la base 5ena, mentre que Ferran Puig ho fa en el projecte de primeres matèries, concretament en la partida dels estams, i també en el *modus vivendi* amb Gran Bretanya.

L'IACSI encarrega gestions a Marià de la Pau Graells (senador per la SEBAP), el marquès de Monistrol (vitalici), el marquès de Camps (Girona), el marquès de Montoliu (diputat per Tarragona), Josep Florejachs (Olot), el marquès d'Aguilar (també diputat per Olot) i Bosch i Labrús (Vic). Graells i el marquès de Monistrol intervenen al Senat, en sintonia amb els desigs de la corporació, en el tema de la fil·loxera. El primer presenta, a més, una exposició de l'IACSI. El segon (recordem que és el president de la comissió permanent de l'Institut a Madrid), junt amb el marquès de Camps de Mata, reben l'encàrrec, que compleixen, de practicar diversos treballs parlamentaris relatius al cadastre (*amillaramientos*)⁵⁸³. El marquès de Camps de Mata presenta també exposicions al Congrés sobre els vapors filipins i sobre la llei d'instrucció pública. El marquès de Montoliu en presenta una al Congrés, relativa a la reforma de l'impost de béns reals i transmissió de béns. El marquès d'Aguilar en presenta una altra al Congrés sobre el *modus vivendi* amb

---

580. DSC, legislatura de 1879-80, 31-5-1880, ap. 1r al núm. 177.

581. DSC, legislatura de 1882-83, 13-3-1883, núm. 65, p.1427; AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 3, 30-8-1882/4-6-1883, 4-3-1883 i 12-3-1883.

582. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 6, 7-6-1883/15-12-1883, 16-6-1883, 18-7-1883 i 18-9-1883.

583. *Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro*, 1-2-1885, "Junta general de Señores Socios", p.42-47.

Gran Bretanya, Florejachs sobre l'impost del *cuartillo por ciento* i Bosch i Labrús sobre el projecte de primeres matèries.

L'APFUBZE encarrega treballs parlamentaris a Manel Girona i al marquès de Ciutadilla, ambdós senadors per Barcelona i importants directius de la corporació, Antoni Castell de Pons (diputat per Igualada), Ferran Puig (senador per Barcelona, abans de ser-ho per Girona), Manel Duran i Bas (diputat per Barcelona), el marquès d'Aguilar (Olot) i Josep Ferrer i Vidal (senador per Barcelona). Manel Girona s'interessa al Senat per la llei d'expropiació forçosa per utilitat pública. El marquès de Ciutadilla presenta a la mateixa cambra una exposició sobre rebaixa del tipus contributiu de la riquesa immoble i modificació de les bases de l'impost de drets reals i transmissió de béns (afer també de l'interès de l'IACSI). Castell de Pons presenta una exposició al Congrés sobre el conveni amb Bèlgica de 1876. Ferran Puig en presenta dues al Senat, sobre modificació de la llei de redempció de censos amortitzables i sobre modificació dels tipus d'imposició a la riquesa imposable. Duran i Bas en presenta tres al Congrés, relatives a la llei de pressupostos (concretament, demanant una rebaixa en la tributació de l'impost sobre immobles i en la contribució territorial). El marquès d'Aguilar i Ferrer i Vidal presenten exposicions contra el *modus vivendi* amb Gran Bretanya a Congrés i Senat, respectivament.

L'ANCB manté una estreta relació amb els treballs parlamentaris del seu president, Frederic Nicolau, que és diputat per Barcelona a les Corts conservadores de 1879-81 i 1884-86, i s'interessa sobretot pels acords comercials, aranzels d'Ultramar i afers relacionats amb la marina mercant; presenta també al Congrés una exposició contra el *modus vivendi*. Manté relació també amb Víctor Balaguer, al que se li ofereix un banquet a bord del vaixell *Vidal i Salas*, el maig de 1879, en el que se li planteja la situació de la marina mercant i les reclamacions dels naviliers⁵⁸⁴. Amb Rius i Taulet (diputat per Barcelona), que presenta una exposició al Congrés sobre els vapors filipins. I amb Joaquim Marin (diputat per Berga), que en presenta una altra sobre el tractat amb França.

En el mateix afer dels vapors filipins, el CUMB encarrega també a Rius i Taulet la presentació de la seva exposició al Congrés, mentre que el CHUB ho fa a Balaguer.

Les societats econòmiques d'amics del país catalanes encarreguen gestions a un nombrós grup de parlamentaris: Joaquim Maria Paz i Marià de la Pau Graells, senadors per la SEBAP en diferents períodes, Vicente de Romero (diputat per Gràcia; recordem que presidia la SEBAP), Rius i Taulet (Barcelona), Pelagi de Camps (encara no havia obtingut el marquesat de Camps de Mata; Girona), el marquès de Monistrol (senador vitalici), el tothora present Víctor Balaguer, Joaquim Marin (diputat per Berga), Josep Sert (Barcelona), i Fèlix Macià (Puigcerdà). Les gestions encomanades són habitualment la presentació d'exposicions a ambdues cambres, amb predomini de les relatives a temes de política aranzelària. Com a societats més actives en la seva relació amb els parlamentaris catalans, apareixen les de Barcelona i Girona. A destacar també l'esmena que presenta Graells, que ocupava l'escó corporatiu corresponent a la SEBAP, al tractat de comerç amb França en el seu pas pel Senat, gestió feta seguint indicacions de les societats barcelonesa i gironina⁵⁸⁵.

584. *La Mañana*, 20-5-1879.

585. DSS, legislatura de 1881-82, 4-5-1882, núm. 91, p.1803.

F) Demandes a parlamentaris concrets de gestions fora de les Corts.

En la relació de les corporacions econòmiques amb els parlamentaris catalans, agafa també molta importància la tramitació d'afers diversos fora de les Corts. En aquest sentit, el càrrec de diputat o senador actua com a clau que ajuda a obrir les portes de ministeris i direccions generals, per a una agilitació i correcta tramitació d'expedients que, d'altra manera, quedarien aturats en algun negociat, però també de cara a obtenir les desitjades entrevistes amb membres del Govern als comissionats de les corporacions.

L'IIC demana el 1876 a Joaquim Valentí, diputat per Mataró, que faci diverses gestions en l'afer de l'impost del segell de vendes⁵⁸⁶. El mateix any, demana a Josep Ferrer i Vidal, senador per Barcelona i soci de l'entitat, que esbrini com es troben els projectes de tractat de comerç amb Bèlgica, la línia de vapors a Filipines i un projecte d'unió duanera amb Portugal⁵⁸⁷. I a Joaquim Maria Paz (senador per Barcelona), Camil Fabra (diputat per Barcelona), Eduard Reig (Manresa) i Pau Turull (Terrassa), que facin noves gestions en l'afer del segell de vendes⁵⁸⁸. El 1877 es torna a demanar els serveis de Valentí, junt amb Reig, de cara a gestionar davant del director general de Duanes el nomenament de vocals de confiança de l'IIC a la JCAV⁵⁸⁹. L'any següent, es demana a Víctor Balaguer i Joaquim Maria Paz, aquest darrer senador per la SEBAP, que esbrinin com està al Ministeri d'Estat el tema de les possibles compensacions per part espanyola a una rebaixa de l'escala alcohòlica britànica⁵⁹⁰.

En el cas del FPN, el 1876 s'interessa també per l'afer del segell de vendes i encomana gestions en aquest sentit a Reig, Turull i Camil Fabra (els dos primers són, a més, socis de la corporació); Reig informa personalment a la Junta Directiva dels resultats d'aquestes gestions⁵⁹¹. El mateix any, Albert Quintana (diputat per Torroella de Montgrí), d'una banda, i Severiano Arias (Figueres), de l'altra, fan també gestions per a la corporació a Madrid, igual que fa Antoni Sedó (Sant Feliu de Llobregat) l'any següent, i el mateix Sedó, aquest cop acompanyat per Reig, el 1878, tots ells en temes molt diversos de l'interès del FPN⁵⁹².

El FPE confia al diputat per Arenys de Mar Enrique de Orozco el lliurament en mà d'una exposició al ministre d'Estat⁵⁹³.

Molt actiu és l'IFTN en la seva relació amb parlamentaris catalans per a aquesta mena de gestions. El 1879 encarrega a Francesc López Fabra, diputat per Barcelona i gestor habitual de la corporació, que lliuri una exposició al ministre d'Hisenda⁵⁹⁴. L'any següent, es demana a Balaguer que faci servir la seva influència al Ministeri d'Ultramar per esbrinar quins projectes hi ha sobre rebaixes aranzelàries a Cuba⁵⁹⁵. El 1881 es requereix novament els serveis de Balaguer, primer per lliurar al ministre d'Hisenda una exposició sobre la qüestió llanera i, mesos més tard, per esbrinar al Ministeri d'Estat en quin punt es troben les

---

586. AFTN, IIC, "Correspondencia", 13-1-1876/3-7-1879, carta del secretari, Francesc Josep Orellana, a Segundo de Humbert, representant de l'IIC a Madrid.

587. AFTN, IIC, "Correspondencia", 13-1-1876/3-7-1879, carta del secretari, Francesc Josep Orellana, de 5-4-1876.

588. AFTN, IIC, "Correspondencia", 13-1-1876/3-7-1879, carta del president, Joan Jaumandreu, d'1-12-1876, i dies següents.

589. AFTN, IIC, "Correspondencia", 13-1-1876/3-7-1879, carta de Joan Costa a Joaquim Valentí de 27-4-1877.

590. AFTN, IIC, "Correspondencia", 13-1-1876/3-7-1879; carta del president, Marià Parellada, i del secretari, Francesc Josep Orellana, de 13-12-1878.

591. AFTN, FPN, "Actas" núm. 4, 18-8-1875/13-10-1877, sessió de la Junta Directiva de 6-12-1876.

592. AFTN, FPN, "Actas" núm. 4, 18-8-1875/13-10-1877, sessions de la Junta Directiva de 6-12-1876 i 27-12-1876; "Correspondencia" 17-3-1877/26-12-1878, 23-10-1877 i finals de juny de 1878.

593. AFTN, FPE, "Actas" 4-9-1878/9-7-1884, sessió de la Junta Directiva de 7-11-1883.

594. AFTN, FPN, "Correspondencia" tom 2-1-1879/20-8-1879; correspon a l'IFTN a partir de 20-8-1879.

595. AFTN, IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881, sessions de la Junta Directiva d'11-8-1880 i 25-8-1880.

negociacions amb Gran Bretanya, de cara a la signatura d'un acord comercial⁵⁹⁶. Novament es recorre a ell el 1882, aquest cop per lliurar al ministre d'Hisenda una exposició relativa al reglament de la contribució industrial; en carta de la corporació a Balaguer, veiem la importància que té per a aquesta que siguin els parlamentaris els que facin aquesta mena de gestions: *Esta Junta ha creído que su petición será mejor acogida yendo por el conducto de V.E., que sabrá prestarle su poderoso apoyo; y por lo mismo se atreve a suplicarle tenga a bien hacerse cargo de ella, y procurar que sea favorablemente resuelta por el Excmo. Sor. Ministro de Hacienda*⁵⁹⁷.

El 1883 és Ferran Puig (senador per Girona), qui rep l'encàrrec de fer gestions davant del ministre d'Hisenda, relatives a la construcció de l'edifici duaner del Port de Barcelona⁵⁹⁸. Es demana també a Enrique de Orozco que presenti una exposició al ministre d'Hisenda i que representi a la corporació al *Congreso Español de Geografía Colonial y Mercantil*⁵⁹⁹. I a Joaquim Planas i Borrell (diputat per Terrassa; recordem que l'IFTN havia donat suport a un seu contrincant a les eleccions de 1881), que lliuri al Govern diverses exposicions⁶⁰⁰.

L'IACSI, per la seva banda, demana a Manel Duran i Bas (diputat per Barcelona) que faci gestions davant del ministre de Foment, referents a la fucsina en el vi⁶⁰¹.

L'acompanyament de comissionats de les corporacions, arribats a Madrid per gestionar temes diversos als ministeris, és una altra tasca encomanada sovint als parlamentaris catalans. Podem veure alguns casos. L'agost de 1876 les corporacions industrials demanen a Ferran Puig que acompanyi els seus comissionats en llurs gestions en el tema del segell de vendes. El juliol de 1877, Antoni Sedó acompanya els comissionats de l'IIC i del FPN que gestionen en l'afer de la reforma aranzelària de 1877; també intervenen Balaguer i Puig. El setembre del mateix any, Turull i Balaguer acompanyen els comissionats de l'IIC i del FPN que gestionen en el tema de les rebaixes aranzelàries a la indústria llanera. L'abril de 1878, comissionats del FPN van a Madrid per gestionar demandes referents a la crisi econòmica i un tractat de comerç amb Veneçuela, essent acompanyats en llurs gestions per alguns parlamentaris catalans. El febrer de 1883, Enrique de Orozco acompanya el secretari de l'IFTN, Pere Estasén, en les seves gestions en el projecte de primeres matèries. El març de 1883, l'IFTN demana a Balaguer que acompanyi els comissionats que passaran a gestionar el tema dels estams al projecte de primeres matèries.

3.5.2. Relació amb polítics no catalans.

Si els parlamentaris catalans constitueixen l'objectiu central de l'estratègia parlamentària de les corporacions, no per això es deixa de banda la possibilitat d'influir en altres parlamentaris. Podem dir que a un nivell força més modest, es reproduïx amb els altres parlamentaris tots els recursos de pressió vistos fins aquí.

Un primer aspecte a considerar, és el de les eleccions. Hi ha algunes iniciatives de les corporacions catalanes tendents a fomentar entre les associacions d'altres llocs amb les que mantenen relació, iniciatives de suport a candidats en funció del seu compromís amb la defensa dels interessos econòmics dels electors. Així, per exemple, davant de les eleccions

596. AFTN, IFTN, "Actas" núm. 1, 17-7-1879/12-9-1881, sessions de la Junta Directiva de 17-1-1881 i de 30-5-1881.

597. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 5, 17-11-1881/25-8-1882, carta del president i del secretari de 6-2-1882.

598. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 3, 30-8-1882/4-6-1883, correspondència de finals de febrer de 1883.

599. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 6, 7-6-1883/15-12-1883, 18-7-1883, 26-10-1883, 2-11-1883.

600. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 6, 7-6-1883/15-12-1883, 30-10-1883.

601. *Revista del Instituto Agrícola Catalán de San Isidro*, 1-2-1880, article "Junta General del 15 de Enero de 1880", p.33-46.

de 1879, el FPN aprova enviar a la premsa i lligues de contribuents de Castella una comunicació en la que es planteja, entre altres coses, la necessitat d'intervenir a les eleccions per afavorir l'elecció de diputats defensors dels interessos agrícoles⁶⁰². I l'IFTN, a les eleccions de 1881, envia una carta-tipus a les lligues de contribuents, societats afins i premsa amb la que es té relació o a la que se subvenciona, adjuntant manifestos electorals proteccionistes i encoratjant-los a fer quelcom similar. Llegim en aquesta carta: *tengo el gusto de recomendarle la lectura de estas proclamas electorales proteccionistas que circulan en Cataluña. ¿Podrían Ustedes o han hecho Ustedes algo por el estilo? Creo que sería conveniente y me atrevo a recomendárselo*⁶⁰³.

Un altre recurs utilitzat és el de la felicitació per l'obtenció d'un escó a les Corts, després d'unes eleccions i en la mateixa línia que les felicitacions adreçades als ministres d'Hisenda, vistes anteriorment, en les que s'aprofita l'avinentsa per mostrar què esperava la corporació d'aquell parlamentari. Aquest és el cas de la felicitació que adreça el FPN als presidents de lligues de contribuents i altres personatges afins, que obtenen acta de diputat el 1876. Després de felicitar-los per la seva elecció, s'afegeix: *Esta Directiva tiene la satisfacción de felicitar a V. por el cargo de Diputado por ... que le ha sido dignamente conferido, al paso que se congratula de contar en el futuro Congreso con un amigo más de la producción y del trabajo nacionales, que es hoy interés capital para nuestra infortunada España, y en especial para las clases productoras y contribuyentes*⁶⁰⁴.

Les felicitacions s'adrecen també a parlamentaris que intervenen a les Corts en sintonia amb les demandes de les corporacions. En destaquen les que l'IFTN i el FPE adrecen als membres de la minoria conservadora d'ambdues cambres que s'oposen al tractat de comerç amb França de 1882⁶⁰⁵. En el cas de Cánovas, a més, l'IFTN el fa soci de mèrit.

En algunes ocasions, es traspassa el marc de la felicitació i es passa al de la demanda concreta. Aquest és el cas del FPE, que el 1883 telegrafia a alguns parlamentaris demanant-los que s'oposin al projecte de primeres matèries. Cal dir que responen a aquesta crida alguns parlamentaris conservadors, com el comte de Toreno, Cánovas, Francisco Silvela i Romero Robledo⁶⁰⁶.

Amb motiu del mateix projecte de llei, l'IFTN recorre a Cánovas, ara cap de l'oposició per què secundi els plantejaments de la corporació. El president, Manel Feliu i Coma, li escriu adjuntant-li l'informe de l'IFTN sobre el projecte de primeres matèries i fent-li diverses consideracions confidencials sobre els desigs reals de l'associació, que hem tingut ocasió de veure ja anteriorment. Es conclou la carta així:

He creído que en asunto que va a ser objeto de serios debates, no le sería a V.E. indiferente conocer la opinión y el juicio de una Asociación q^e se honra en contarle socio de mérito, y que por sus valiosos elementos puede considerarse de alguna autoridad su criterio en estas materias.

Por esto, me atrevo a recomendar al examen de V.E. el dictamen del Instituto con las indicaciones que preceden, no sin rogarle que se haga cargo de que nuestra franca y leal opinión expresada con cierto

---

602. AFTN, FPN, "Actas" 4-9-1878/9-7-1884, sessió de la Junta Directiva de 5-3-1879.

603. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 4, 31-5-1881/17-11-1881, circular de Pere Estasén de 30-7-1881.

604. AFTN, FPN, "Correspondencia" 17-12-1874/16-3-1877, carta enviada el 17-2-1876 al comte de Torres Cabrera (Còrdova), Ignacio Vázquez (Sevilla), Eduardo Genovés (Cadis), Antonio Jesús de Santiago (Zamora), José Emilio de Santos (Alzira) i Federico Villalba (Canàries).

605. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 5, 17-11-1881/25-8-1882, 26-4-1882, 27-4-1882 i 15-5-1882; FPE, "Actas" 4-9-1878/9-7-1884, sessions de la Junta Directiva de 26-4-1882, 3-5-1882, 17-5-1882 i 31-5-1882.

606. AFTN, FPE, "Actas" 4-9-1878/9-7-1884, sessions de la Junta Directiva de 14 i 24-2-1883 i de 2-3-1883; en el cas de Romero Robledo, absent en aquells moments de Madrid, respon en el seu lloc Fernández Cadórniga.

desembarazo y hasta inmodestia no parecería oportuna y quizás sería mal interpretada fuera del círculo de los miembros del Instituto, que tienen a mucha honra contar a V.E. entre sus más distinguidos socios de mérito⁶⁰⁷.

Més endavant, se li demana també que interposi la seva influència per aclarir al Congrés la postura de l'IFTN en aquest afer, en l'incident suscitat pel president de la comissió, Cristino Martos, i també per què diversos diaris madrilenys publiquin una nota aclaratòria de la corporació⁶⁰⁸.

En aquesta relació amb parlamentaris d'altres procedències, trobem episodis puntuals, en els que una corporació planteja a un determinat personatge una gestió concreta, sense que això signifiqui relacions més estretes. Aquest és el cas de l'APFUBZE, que el 1882 es fixa en unes declaracions que fa Moret al Congrés, relatives a la reforma de la llei d'expropiació forçosa, que la corporació considera coincidents amb els seus desigs, i per això demana a aquest diputat que presenti al Congrés una exposició seva sobre aquest tema⁶⁰⁹.

Hi ha alguns parlamentaris amb els que es manté una relació més estreta. Un d'ells és Miguel Alonso Pesquera, diputat per Valladolid i defensor del proteccionisme blader. A Alonso Pesquera ja hem tingut ocasió d'anar-lo veient a les planes precedents, per la subvenció de les corporacions catalanes al seu periòdic *El Faro de Castilla* i per les afinitats al si de la JCAV, de la que també n'era membre. Alonso intervé en alguns debats parlamentaris, fent costat a les tesis de proteccionisme harmònic de Bosch i Labrús, fet que fa exclamar al diputat Celestino Rico: *si S.S. no se hubiera dejado alucinar por el canto de esa sirena que se llama Bosch y Labrús, esté seguro el Sr. Alonso Pesquera de que hoy sería el primer librecambista*⁶¹⁰.

Altres parlamentaris que es mouen en l'òrbita de Bosch i Labrús són Félix Berdugo⁶¹¹ i Luís Gaviña, diputats per Aranda (Burgos) i per Caguas (Puerto-Rico), respectivament, que el secunden en els seus vots particulars a les lleis de pressupostos. L'IFTN, per la seva banda, té relació amb Francisco Rodríguez Avial, diputat per Madrid i un dels impulsors de la SPDTPN, alhora que soci corresponsal de la corporació a la capital de l'Estat.

3.5.3. El sistema de pressions a les Corts.

De la mateixa manera que hi ha un flux constant de demandes que surten de les corporacions econòmiques catalanes i van al Govern, les Corts en reben també una gran quantitat. Un primer aspecte a esmentar és el de les exposicions. Igual que en el cas de les adreçades al Govern, es poden comptabilitzar per desenes les enviades per les corporacions catalanes a una o altra cambra, amb motiu dels temes més diversos. En el cas dels grans temes aranzelaris, es produeix una arribada massiva d'aquests documents a ambdues cambres.

Els membres de les comissions parlamentàries que han de dictaminar sobre els temes de l'interès de les corporacions, són un altre objectiu d'aquestes. Podem esmentar el cas de Cristino Martos, president de la comissió del Congrés del projecte de primeres matèries, que

607. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 3, 30-8-1882/4-6-1883, 17-3-1883.

608. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 3, 30-8-1882/4-6-1883, cartes del president, Manel Feliu i Coma, de 12 i 13-3-1883.

609. APFUBZE: *Memoria de los trabajos ... 1882*, p.2. Per al tema objecte de la demanda, veure ASOCIACIÓN DE PROPIETARIOS DE FINCAS URBANAS DE BARCELONA Y DE SU ZONA DE ENSANCHE: *Exposición a las Cortes del reino solicitando la reforma de la ley de expropiación forzosa*, 1882.

610. DSC, legislatura de 1881-82, 15-4-1882, núm. 104, p. 2767).

611. El cognom de Félix Berdugo apareix de vegades com a *Verdugo*.

en el transcurs de la tramitació del projecte al Congrés, rep telegrams i cartes de l'IFTN, amb els desigs de la corporació, a mesura que el projecte inicial es va veient alterat⁶¹².

En altres ocasions, les mateixes comissions de les corporacions que es traslladen a Madrid amb motiu d'un projecte de llei, s'entrevisten també amb els membres de les comissions parlamentàries. Aquest és el cas de la comissió del Congrés sobre el *modus vivendi* amb Gran Bretanya, que rep en audiència comissionats de les corporacions industrials catalanes. Aquests exposen llargament els seus punts de vista i les seves demandes sobre el projecte⁶¹³.

Com a detall significatiu de fins a quin punt aquests representants de les corporacions es troben presents en l'activitat dels parlamentaris, cal afegir que durant els grans debats de política aranzelària acostumen a trobar-se presents a la tribuna del públic, seguint en directe les diverses intervencions i les votacions. Així, per exemple, al dietari personal de Víctor Balaguer, trobem anotacions corresponents als dies del debat al Congrés del *modus vivendi* amb Gran Bretanya referents a aconseguir seients per a la comissió de les corporacions; el dia 9 de març de 1885 anota: *Papeletas de tribuna para la comisión*, mentre que l'endemà és encara més clar: *billetes de tribuna para ver votación del Modus vivendi*⁶¹⁴.

---

612. AFTN, IFTN, "Comunicaciones" tom 3, 30-8-1882/4-6-1883, varis dies de març de 1883.

613. *El Liberal* (Madrid), 13 i 14-2-1885.

614. BMVB, dietari de Víctor Balaguer per a 1885. Anotacions de 9 i 10-3-1885.